

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

5

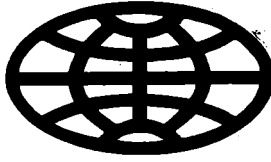
İrkçiliğa Karşı Mücadele:

GÜNEY AFRIKA'DA

Siyah Öfke

Yaşadığımız
Dünya
Dizisi

METİS

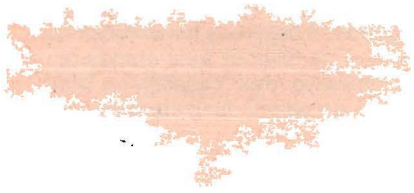
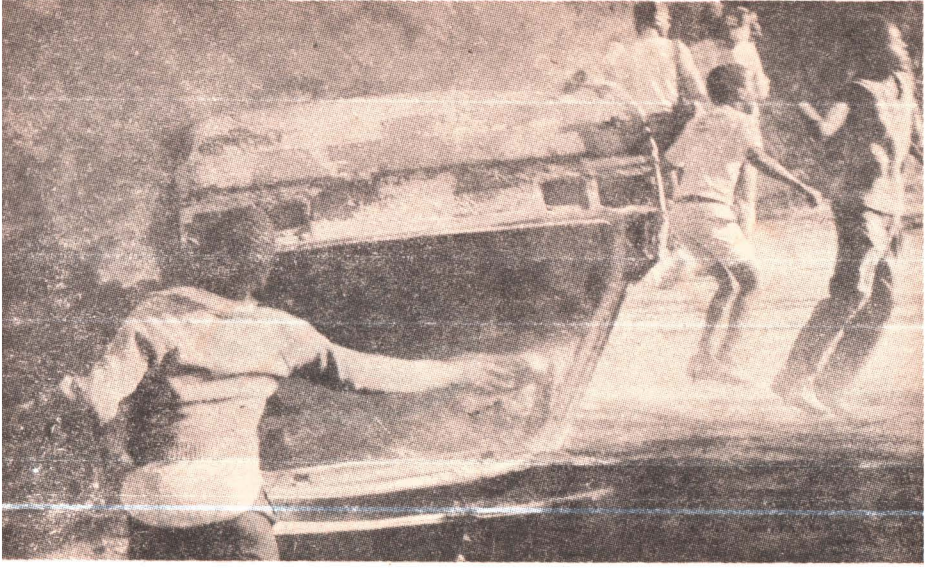
YAŞADIĞIMIZ DÜNYA DİZİSİ

5

Yaşadığımız Dünya'nın bir anlamda giderek küçüldüğü bir gerçek: Sesler, görüntüler ve insanlar eskisinden daha hızlı hareket edebiliyor. Ama "kuş uçuşu" değil 80 günde, 8 dakikada turlanabilen bu dünya üzerine bilgimiz aynı oranda çeşitlenip genişliyor mu? Yaşadığımız Dünya'da olanları yeterli düzeyde izleyebiliyor muyuz?

Yaşadığımız Dünya dizisi, hızla değişen dünyanın canlı ve güncel bilgisini taşıyor. Televizyondan izlenmeyen, gazeteden okunmayanları sunuyor. Günümüz dünyasına ilişkin haberlere bir de onları yaratanların gözüyle bakmayı hedefliyor.

Dünya dönüyor! Ve siz de üzerindesiniz...

METİS YAYINLARI

Klodfarer Caddesi, Işık Sokak 3/15
Cağaloğlu/İstanbul

Güney Afrika'da SİYAH ÖFKE

Metis Yayınları, 1985
Birinci Basım: Kasım 1985

Kapak düzeni ve grafik:
Semih Sökmen

Dizgi-Basım: Doğu Matbaası / Ofset Basım:
Ayhan Matbaacılık / Film: Grafika Grup /
Kapak Basım: Boğaz Ofset / Cilt: Örnek Mü
cillithanesi

Irkcılığa Karşı Mücadele:
GÜNEY AFRIKA'DA
Siyah
Öfke

Çeviri ve Derleme

LEVENT CAN
ŞAHİN BEYGU
SEMİH SÖKMEN

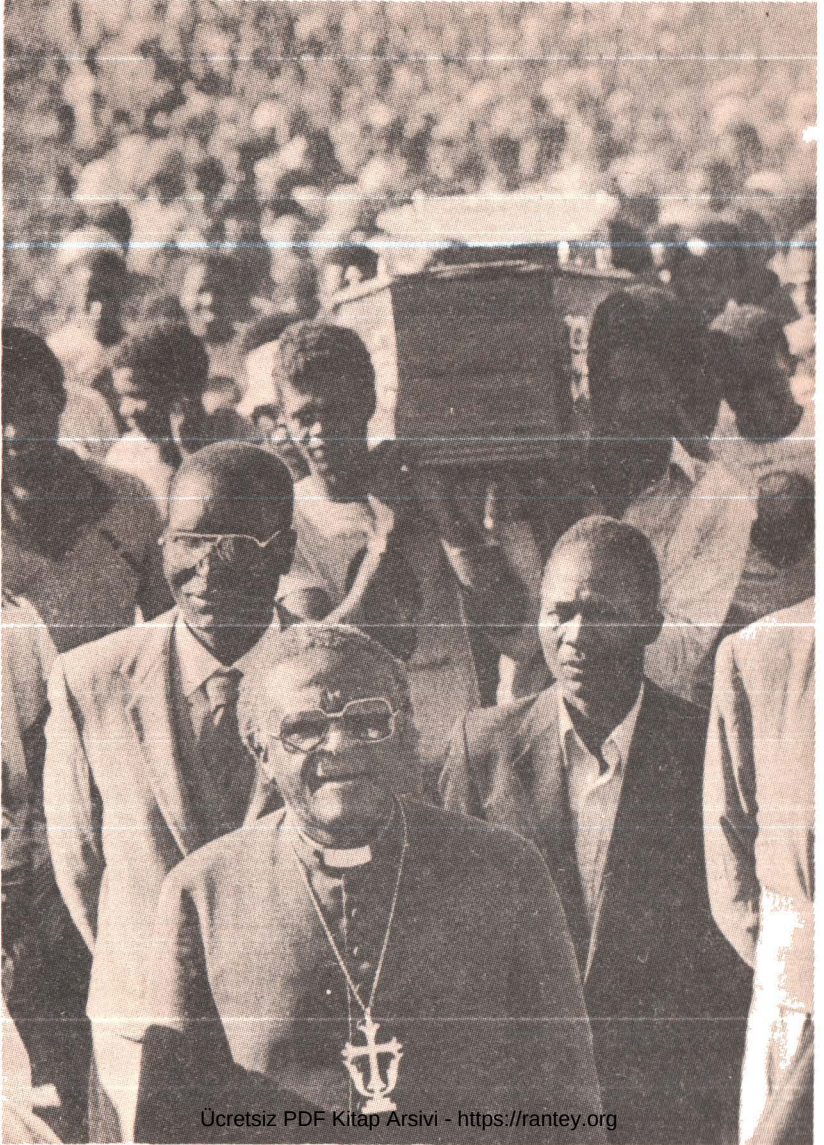

**Güney Afrika'da ölen yüzlerce çocuktan biri olan,
MAKİ SKOSANA'NIN ANISINA**

GÖKKUŞAĞININ BİTTİĞİ YERDE

Gökkuşağının bittiği yerde
Bir ülke olacak kardeşim,
Ve orada dünya bütün şarkılarını söyleyebilecek
Biz de birlikte söyleyeceğiz kardeşim, sen ve ben
Hem de senin beyaz olmana,
Benimse olmamama karşın.
Biraz buruk bir şarkı olacak kardeşim
Çünkü ikimiz de besteyi bilmiyoruz,
Zor bir beste olacak kuşkusuz.
Ama sen ve ben öğrenebiliriz kardeşim.
Ne siyah ne de beyaz şarkı var aslında
Yalnızca müzik var kardeşim.
Ve işte bu o müzik, bizimde birlikte söyleyeceğimiz
Gökkuşağının bittiği yerde.

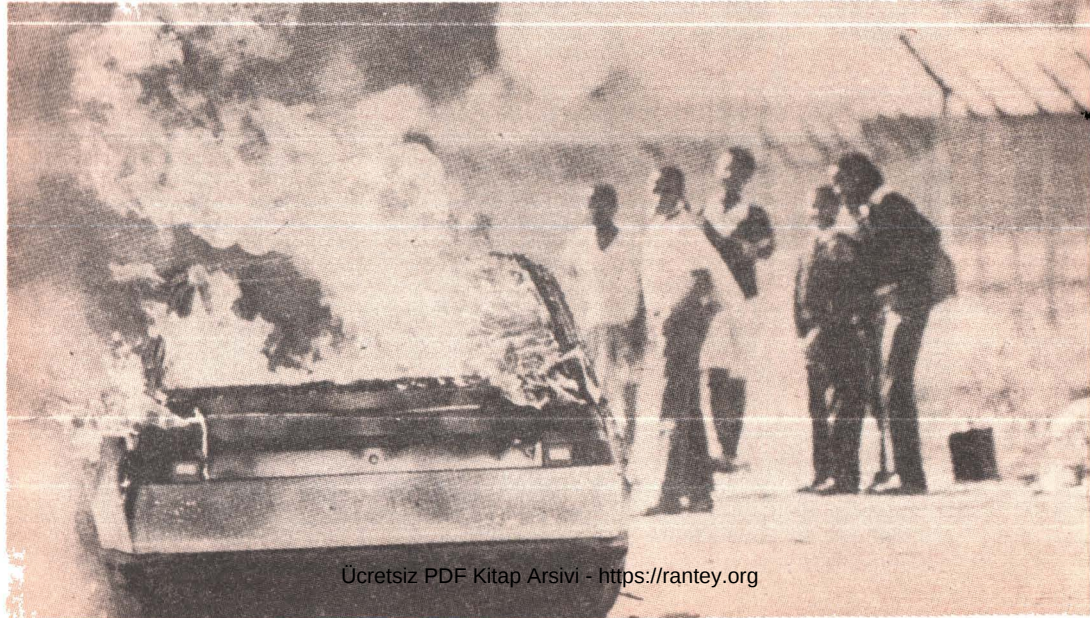
Sharpeville ve Soweto'da dökülen kanlar, yüzyılların ezilmişliği 1985 içinde iktidara yürüyen bir öfkeye dönüştü. **Piskopos Tutu ve omuzlarda yeni bir acı...**

Soweto'da Siyah Protesto: "Canımızdan başka kaybedecek birşeyimiz yok"

Bütün Ülkeyi Yakacağız, Güney Afrika'nın en büyük siyah kenti Soweto'da okul çocukları yaktıkları minibüsü seyrediyorlar, ta ki silahlı beyaz adamlar gelene kadar.

Beyaz Efendinin kırbacından, polis cobuna: Yüzyılın bilançosu.

Siyah Öfke: "Devrim ölülerimizin üstünde yükselecek"

İÇİNDEKİLER

SOWETO-İLK DÖRT GÜN	11
ACILI YILLAR	27
Beyaz Tarih / Kölelik Eğitimi / Okullardan Sokaklara Taşan Öfke / Anayurdunda Pasaportla Yaşayanlar / Kapanmayan Yaradır Sharpeville / Siyah Devletlerin Ortasında Bir Beyaz Leke / Soweto'ya Doğru	
OKUL ÇOCUKLARININ YILI	40
SIYAH ÖFKE BÜYÜYOR	77
Apartheid'a Karşı Siyah Birlik / Oliver Tambo / Allan Boesak / Desmond Tutu / Gatsha Buthelezi / Laager Dağılıyor / Güney Afrika : Bölgenin Jandarması / Çelişkiler Ülkesinde Kriz	
Çizelgeler	93

Bu kitabın özellikle «Soweto-İlk Dört Gün» ile «Okul Çocuklarının Yılı» başlıklı bölümlerinde Denis Herbstein'in *White Man, We Want to Talk to You* adlı kitabının çevirisi temel alınmıştır. Herbstein'in metne ilişkin açıklayıcı notları için de, (D.H.) kısaltması kullanılmıştır. Kitabın tümü için yapılan çeviri-derleme çalışmasında Herbstein'in kitabına ek olarak *Newsweek*, *Der Spiegel*, *Times*, *South* dergi ve gazetelerinin koleksiyonlarından yararlanılmıştır. ,

Denis Herbstein 1936, Cape Town doğumludur. Wynberg Boys Lisesi'nden sonra Cape Town Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi görmüş ve bir süre hakimlik yapmıştır. Paris ve Madrid'de çalışmalarını sürdürürken, zaman zaman Londra ve Gabon'da ders vermiştir. 1963'de *Cape Times*'da gazeteciliğe başlamış ve sonradan bu gazetenin parlamento muhabiri olmuştur. 1968'itibaren *Sunday Times* kadrosuna katılarak gazetecilik yaşantısını Londra'da sürdürmüştür.

SOWETO - İLK DÖRT GÜN

16 Haziran 1976, Çarşamba. Bir, belki bir buçuk milyon siyahın yaşadığı Güney Afrika kenti Soweto'da soğuk bir kış sabahı. İtinayla okul üniformalarına bürünmüş kız ve erkek çocuklar, tozlu yollarda arkadaşlarıyla buluşmak üzere, kibrit kutusunu andıran evlerden çıkıyorlar. Saat henüz yedi bile değil, ama ana babaları, beyaz Johannesburg'daki fabrika ve evlerde iş gününe başlamak üzere evden ayrılalı epey zaman olmuş. Öğrenciler ıslık çalıyor, şarkı söylüyor, aralarında konuşuyor, arkadaşlarını siyah kardeşliğin selamı olan sıkılmış yumrukla karşılıyorlar,

— «*Amanda Awenthu*» («Halka İktidar»)

Ve karton pankartlar:

— «Afrikaans zalimlerin dilidir.»

— «*Asingneni*» («İçeri girmiyoruz.»)

Tüm güçlülere karşın orta okula geçmeyi başaran seçkin Afrikalı kız ve erkek çocuklar, Orlando'dan, Meadowlands'dan, Dube'dan, Naledi'den gelen kollardan birine karışıyorlar.

Ancak bugün okula gitmeyecekler. Hedefleri, matematik ve sosyal derslerde öğretim dili olarak Afrikaans'ın zorla kullandırılmasını protesto etmek için bir kitle toplantısının düzenlendiği Orlando stadyumu. Bir okuldan diğerine giderek içerdekileri kendilerine katılmaya çağırıyorlar. Bir kol, bu amaçla Mayıs'tan beri 500 öğrencinin derse girmeyi reddettikleri Phefeni'deki Batı Orlando orta okuluna yöneliyor. Soweto'daki beyaz müfettiş Thys de Beer, altı okulda daha Afrikaans kullanılması için kısa bir süre önce emir vermişti.

Soweto'da gerilim, bir hafta önce beyaz bir polis teğmeninin, Naledi High'da «yıkıcı» bir broşürle ilgili olarak bir öğrenciyi sorgularken, kızgın öğrenciler tarafından kapana kısıtıldığı olaydan beri hızla artıyordu. Olayda teğmenin arabası yakılmış, kendisi ise ancak göz yaşartıcı bomba kullanan polis takviyeleri tarafından kurtarılabildi. Yürüyüşçülerin çoğu, şimdi tek öğrenim dilinin İngilizce olduğu okullarda okuyorlar; ancak de Beer'in Afrikaans kullanılan okullar listesine girmekten korkuyorlar.

Bir okulun, sınıfları boş gören siyah müdürü öfkeyle polise telefon açıyor. Protestoların düzenleyicisi olan Güney Afrika Öğrenci Hareketi'nin bir üyesi, kardeşlerine sakın olmaları için rica ediyor:

—«Polise sataşmayın, onlara birşey yapmayın. Kavgaya etmiyoruz.»

Polis karargahında, Soweto'daki güçlerden sorumlu kıdemli Albay Schalk le Rouse, güvenlik şefinden büyük bir yürüyüş başladığını duyunca şaşırıyor. Bir kaç Bantu okulundaki olaylara karşın, durumun önemli olduğunu düşünmüyordu. Okullardaki gösteri hakkında bilgi edinmesi için gönderilen Bantu* polisi, öğrenciler «Git de kentteki Avrupalılarla otur!» diyerek ters yüz ediyorlardı.

Şimdi, öten lastikler ve motor gürültüleri, on kamyonetlik polis takviyesinin yaklaştığını haber veriyor. İçlerinde tabancalar, yarı otomatik tüfekler ve göz yaşartıcı bombalarla kuşanmış dokuz beyaz polis var. Güç gösterisi, öğrencilerin gözlerini korkutmak bir yana, heyecanlarını körüklüyor. Polise sataşılıyor, pankartlarını küstahça dalgalandırırken siyah halkın ulusal marşını söylüyorlar:

* Bantu, Gine körfezine kadar uzanan ülkelerde konuşulan dildir. —ntu eki, «kişi» anlamına gelir. (Bantu-halk) Ancak beyazlar tarafından siyahları adlandırmakta kullanılan ve belirsizlik taşıyan bu terimi metinde kullanmamayı yeğledim. Gençlerin yaptığı gibi beyaz olmayan herkesi genelde «siyah» sözcüğüyle tanımladım; ancak gerekli yerlerde «Afrikalı», «melez» ve «Hintli» terimlerini kullandım. (D.H.)

— «Morena Bolaka Scheba sa Heso» («Tanrı halkımızı korusun»)

Sorumlu subay Albay Johannes Kleingeld, megafon olmadığı için öğrencilere dağılmaları için emir veremiyor; adamlarından biri hiçbir uyarıda bulunmadan dağılmakta olan kalabalığa bir göz yaşartıcı bomba atınca, kalabalık daha da kızgınlaraşarak yeniden toparlanıyor.

Polis, göz yaşartıcı bomba atmaya devam ediyor. Ancak öğrenciler dağılmıyorlar. Polisin üzerine taşlar yağıyor. Albay Kleingeld tabancasını çıkartıp kalabalığın üzerine bir el ateş edince, on üç yaşında bir siyah, Hector Peterson, Soweto'nun bilinen ilk şehidi oluyor. Emir verilmediği halde beyaz polisler ardı ardına ateş ediyorlar. Bazı öğrenciler polise taşlarla saldırırken, diğerleri ölü ve yaralılarla ilgileniyorlar. Bu sırada hastaneye götürülmeye çalışılan yedi yaşında bir çocuk yolda ölüyor. Albay Kleingeld kendi hayatının tehlikede olduğunu bahane ederek, bir «elebaşı»ya, Hastings Ndluva'ya ateş ediyor. Kleingeld, artık sten tabanca kullanmaktadır; «çünkü normal tabancadan daha fazla moral bozucu etkisi vardır» bunun. Yeni polislerin gelmesiyle öğrenciler yan yollara dağılırlar.

Ateş açılması ve vurulmalarla ilgili haberler, kentte çok kısa zamanda yayılmıştır. Öğrenciler şimdi, Beverley Hills'de, Tom Amcanın Salonu'nu geçip Klipspruit'in kuru dere yatağına doğru dalga dalga yayılıyorlar; gruplara ayrılarak kendilerine katılacak yeni çocuklar arıyorlar; kumda oynayan çocukların üzerine saldırıyorlar; önlerine çıkan yaşlı kadınlara olayları anlatıyorlar; arabaları ters çevirip yakıyorlar; ancak asıl aradıkları arabalar, Bantu İşçileri Dairesi (BAD) memurlarının kullandığı beyaz Volkswagenler. Hükümete ait herşeye ve hükümetle doğrudan ilgili herkese saldırıyorlar; eğer biri Afrikaans konuşuyorsa bu daha da kötü; çünkü bu, bir şafak baskınında, «Waar's jou pas?» (Belgen nerede?) diye soran beyaz polisin dudaklarındaki, ya da belgesi olmayan bir adamı hapseden ya da en azından uzak bir yere süren mahkemede kullanılan dildir. Daha da kötüsü, ırk ayrımının nefret edilen yasalarını şekillendiren hükümetin dilidir.

Beyaz bir WRAB (Batı Rand Yönetim Heyeti) memuru, bir çok yerinden bıçaklanmış, kanlar içinde, üzeri mavi mürekkeple «Sakının! Afrikaans geleceğimiz için en tehlikeli uyuşturucudur» yazılı bir afişe sarılı olarak yol kenarında bulunur. Siyah bir polis memuru arabasından indirilip elleri kendi kelepçeleri ile kelepçelenir ve dövülür. Bazıları daha şanslıdır. İngiliz bir göçmen, Bayan Sylvia Carruthers, siyahlarla kuşatılmış arabasından bağırır:

— «Ben İngilizim!»

Gitmesine izin verilir.

Orlando polis karakolunun en fazla yarım mil ötesindeki Tom Amcanın Salonu etrafındaki arazi, savaş alanına dönmüş. Öğrenciler barikat kurmuşlar ve geçmek isteyen herkesi sorguluyorlar. Beyaz olduğu «belli olan» bir şöför arabasından indirilip Çinli olduğu anlaşıncaya kadar dövülüyor. Azgınlaşan kız ve erkek çocuklar beyaz damgalı herşeyi, özellikle hükümete ait olanları yakıp yıkıyorlar, yağmalıyorlar: birahaneler, barlar, postaneler, yönetim binaları, golf kulüpleri, hatta okullar ve kütüphaneler. Bakers' kamyonetleri durduruluyor, siyah sürücüler salındıktan sonra ekmekler halka dağıtılıyor ve kamyonetler ateşe veriliyor. Polis geldiğinde öğrenciler bir ellerinde kutu kapakları, diğer ellerinde taşlarla kendilerini koruyorlar. Siyah Güney Afrika'nın Orlando Lisesinde, Eton Kolejinin duvarlarında,

— «Zafer kesindir-Orlando MPLA» sözleri okunuyor.

Bu sırada Bantu Yönetim Dairesi adına Soweto'yu yöneten WRAB'ın Genel Müdürü J. C. de Villiers, emrindeki müdürü Manie Mulder ile odasında kahve içmektedir. Bir polis memuru içeriye girerek, «Bir okulda yine bazı sorunlar çıkmış. Ateş açılmış, polis köpekleri de taşlanarak öldürülmüş» dediği sırada, Soweto artık «kontrolden çıkmıştır.»

Normal polis olaylarla baş edemiyor. Yaralılar, yalnızca direnişçilerin saflarını genişletmeye yarıyor. Kuruluşundan beş ay sonra polis anti-terör birimi ilk kez devreye giriyor. Özel eğitilmiş 55 kişi ve üç polis memuru, bir zamanların sorgu yargı, henüz ünlenmemiş Albay Theunis Swanepoel tarafından yönetilmektedir. Anti-terör birimi, askere benzemelerini sağ-

layan kamufraj elbiseleriyle Soweto sokaklarına dalıyorlar. Swonepoel tek başına beş isyancıyı öldürdüğünü iddia ederken, adamları listeye dokuz kişiyi daha ekliyorlar. Yaralıların listesi ise belli değil.

Kendi stilinde komünist gerilla taktikleri üzerine bir o-rite olan Swanepoel, «Kızıl Rus» diye adlandırılmıştı. Swanepoel sonraları, Batı Orlando'da «taş atan 4 000 kişilik ayak takımı ile» nasıl başa çıktığını anlatmıştır. Uyarı atışları yaptıktan sonra, kalabalığın önünde yumruklarını sıkmış, kollarını iki yana açmış bir adam görmüştür.

— «Boğanın boynuzlarını andıran bir işaret ve kalabalığın bize doğru sağ ve sol kanattan dalgalar halinde geldiğini gördüm. Lidere ateş ettim, geriye doğru sendeledi ve kalabalığın içinde kayboldu; daha sonra kanatlardaki 'teğmenlere' ateş ettim» der. Swanepoel, «boğa boynuzu» işaretinin Amerika ve İngiltere'de kullanılan tanınmış bir taktik olduğunu açıklar.

Öğleden sonra saat iki buçuk: Bantu Yönetim ve Gelişme Bakanı M. C. Botha tümüyle beyaz olan Senato'ya Transkei Bantustan'a anayasal «bağımsızlığının» verilmesi için ikinci önerisini sunuyor:

— «Bugün ümidin ve geleceği görmenin günüdür. İleriye bakıyor ve yanı başımızda otonom ve olgun, bizden ayrı bir ulusun gösterdiği gelişmeyi paylaşıyoruz. Sayın Başkanım, şimdi Meclis'te okunacak ve bu ülkedeki milyonlarca insanın ve çeşitli grupların kaderini tayin edecek bu belgelerin, layık oldukları ciddiyet ve vakarla ele alınmaları tüm samimiyetimle umuyor ve rica ediyorum.»

Başka bir deyişle, Soweto'daki olaylardan üst düzeyde sorumlu kişi, bu sözleriyle «siyah sorunu»nu çözeceğine inandığı bir tartışmayı başlatıyordu.

Ancak Transkei'ye bağımsızlık sözü, Soweto'daki göstericilerin güvensizliğini bastıramıyor. Öğleye kadar, kentteki binlerce işsiz ve tsotsis* onlara katılıyor. Şimdi caddelerde acı do-

* Tsotsis : çoğunlukla ilk okuldan ayrılmış, 15-29 yaşları arasında, çalarak, dagga (marijuana) içerek, garip giysiler içinde gezinerek kasabaların yasadışı yaşamına katılan gençler.

lu 30 000 kadar siyah var. Polis Alouette helikopterlerinden göz yaşartıcı bomba atıyor. Ancak artık kömür tutmuş binlerce ateşten yayılan sürekli sis ve alevli binalardan yükselen yoğun duman, hedeflerini bulmalarını engelliyor.

Akşamüstü, siyah erkek ve kadınlar Johannesburg'daki işlerinden evlerine akıyorlar. Açılan ateşle ilgili söylentileri duymuşlar ve çocuklarını epeyce merak etmişler. Inhlanzana tren istasyonunda bela aranarak dolaşan polislerle karşılaşıyorlar. Beklemedikleri birşey de değildi bu. Büyük bir Afrika'lı kalabalığı toplanırken, polis göz yaşartıcı bomba atıyor, çalışanlar da buna tuğla ve taşla karşılık veriyorlr. Kendilerinden daha iyi eğitim görmüş çocuklarından uzak kalmış Soweto yetişkinleri de, çatışmanın içindedirler şimdi.

Karanlıkta polisler, yakalananları alıp en yakın polis merkezine götürecek kamyonetleri bekliyorlar. Soweto'da şimdi yalnız siyah gazeteciler dolaşabiliyor; ancak polis gazetecilerle görüşmüyor ve ölü sayısı vermiyor. İlk günün sonunda resmi ölü sayısı hala yalnızca üç.

Soweto'da o gece söylentiler dolaşiyor. Albay Swanepoel, Afrika'lıların gece olunca kurbanlarını çatışma alanından çekeceklerini söylememiş miydi? (Daha sonra, «Savaş alanından ölü ve yaralıları çekmek eski bir Bantu geleneğidir» diyecektir.) Birinci günün resmi sayıları, daha sonra 25 ölü (iki beyaz dahil) ve 200 yaralı olarak belirlenmiştir. Ölen ikinci beyaz memur, hükümeti, politikasından ötürü siyah yüreklerde kızgınlığın kabardığı yolunda dolaylı olarak uyaran toplum bilimci Dr. Melville Edelstein'dır.

Polis, Yargı ve Cezaevi Bakanı James Thomas Kruger, son on gündür Soweto'da meydana gelen olayların «öğretim programından doğan memnuniyetsizlikten» kaynaklandığını söyler. Sekizi on gece Nigel Kane SATV'de İngilizce haberleri okur. Beyaz Güney Afrika'nın büyük bir kesimi Soweto'yu ilk defa görmektedir.

Gece gökyüzü, yanan ateşlerin yansımasıyla kıpkızıl. Siyahlar sokaklarda av arıyorlar: apartheid'a gelir sağlayan biraahaneler; kira kayıtlarının bulunduğu Yönetim Heyeti büroları; Bantu Eğitimi'nin ilkeleriyle öğretim yapan okullar; be-

yazların mülkiyetindeki yalnız siyahların binebileceği otobüsler... Gece saat ikide, Dube'daki Barklay's Ufşslararası Bankası alev alev yanıyor. Öğrenci hareketleri eylem komitesinin üyeleri, polis ateşlerine karşı nasıl davranacaklarını planlamak için toplanıyorlar. «Satılmışlar» —siyah polisler ve hükümet memurları, Bantu encümen üyeleri, güvenlik polis habercileri, «sistem» için çalışan her siyah erkek ve kadın— çoktan saklanmışlar.

Dost siyahların evlerinde saklanan beyazlar ve polis arabaları içinde caddelerde dolaşıp etrafa rastgele ateş açan polisler dışında bütün beyazlar gitmiştir. Pretoria'dan 14 Hippo'luk* bir konvoy gelir. Ordu hazırdır ve Witwaterstrand Kumandanlığının birimleri, Soweto sınırında Orlando elektrik istasyonunu savunmaktadırlar. Polis, komando ve polis yedeklerinden oluşan bir kuşatma halkası, Güney Afrika'nın en büyük kentnin dünya ile ilişkisini keser.

Vorster'in güvenlik harekatı karargahı, Orlando polis karakolu, bir kale haline gelmiştir. Hücrelerden birinde, tutuklu bir öğretmen için araya giren YWCA'nın müdürü ve Transvaal'daki Hristiyan Enstitüsü'nün yöneticisi Bayan Oshadi Phakathi var.

— «Gecenin içinden,» diyecektir daha sonra Phakathi, «so-kaklardan ve polis karakolundan silah sesleri duyduk. Yanımızdaki hücrelerde polis saldırısına karşılık verenler vardı. Sonra bir el silah atıldı... ve bağırımlar hemen kesildi. Sonra biri Zulu dilinde 'Gelip alın onu, o öldü, onu öldürdünüz...' diye bağırdı. Kapı açılıp kapanıyordu, bu bütün gece boyunca ve ertesi gün devam etti.»

Bayan Phakathi kan içinde iki kızın kaldığı hücreye itildiklerini görmüştür:

— «Cesetler ve yaralılarla dolu bir kamyonetle geldiklerini anlattılar. Cesetler bir kenara yığılmış, yaralılarınsa yerde kolları iki yana açık oturuyorlarmış. Polis üzerlerinde yürümüş. Öldürdüklerinin gövdelerini diğer cesetlerin yanına atmışlar.»

Gece yarısı Afrikaans dilinde okunan haberlerde olayla-

* Hippo : anti-terör elemanları taşıyan kamyonlar.

ra geniş yer veriliyor, ancak olayların başlama nedeninin Afrikaans olduğu belirtilmiyor. Ne var ki bazı beyazlar, şimdiden neden hiçbir uyarıya kulak asılmadığını soruyorlar. Daha Ocak 1975'te Afrikalı Öğretmenler Birliği, Bakan Boltha'ya Afrikaans'ın zorla okutulması politikasının «zalimlik ve dar görüşlülük» olduğunu söylemişlerdi. Bakana, yönetmek istediği siyahları tanıyıp tanımadığı sorulduğunda da, olumsuz yanıt alınmıştı.

Şimdi, Bantu Eğitim Bakan Yardımcısı Andries Treurnicht,

— «Hükümetin binaları yaptığı, yardımları sağladığı ve öğretmenlere maaş ödediği Güney Afrika'nın beyaz kesiminde, okutulan dili belirlemek tabii ki bizim hakkımızdır» diye yakınıyor ve «Eğer çocuklar okutulan dili sevmiyorlarsa neden okula gönderiliyorlar?» diye soruyordu.

Başkaldırının ilk gününün sonunda Afrikaans dili konusunun, kentli Güney Afrika siyahlarının birçok farklı sorununu içeren bir el bombasının fünyesi durumunda olduğu, açık bir şekilde ortaya çıkıyordu.

Ertesi sabah Vorster rejimini destekleyen bir Afrikaans gazete, *Die Bèeld*,

— «Hükümetimizin elinde, cinnet geçiren bu çocuklar karşısında mermiden başka kullanacak silah yok mu gerçekten?» diye sorar.

Milliyetçi bir yorumcu, dil sorununu, Boer Savaşından sonra Lord Milner'in Afrikaner okul çocuklarını hem İngilizce hem de Flamanca eğitim görmeye zorlayan, çok nefret görmüş politikasına benzetir. Siyah bir din adamının açıkladığı gibi siyah çocuklar «ezilenlerin ağızlarındaki zalim dilinin, ırkçılık politikasını onayladığını» hissetmişlerdir.

Ölmekte olan bir çocuğu taşıyan Soweto'daki bir kız öğrencinin fotoğrafı dünya gazetelerinden birinin ön sayfasında basılmıştır. Çok geçmeden bir başkası, Bantu polislerinden birinin siyah kalabalığa ateş ederken çekilmiş bir fotoğrafı, kurguyu tamamlar. Normal olarak yalnız Bantu çavuşları tabanca taşır, ancak olaylar alevlendiği zaman (Sowetoluların değişiy-le) «siyah züppe»lere de silah dağıtılmıştır. 16 Haziran'da süp-

riz olarak işe alınan yeni polislerle birlikte, siyah züppeler eğitime başlarlar.

Yanan yığınlarca araba gece boyunca Phefeni istasyonu yakınlarındaki demiryolu üzerine itildiğinden, işçi trafiği karışıyor. Ve PUTCO* otobüsleri ilçeye girmeye yeltenemedikleri için birçok ana baba evde beklemek zorunda kalıyor. Ateş açılmasına kızan bazıları, protestöclara katılıyor. Ölüler, çocukların öfkelerini söndürmek yerine onları daha ileri eylemlere sürüklüyor. *Rand Daily Mail*'in Soweto baskısı, ilk elden haberleriyle önceki günün vahşetini tüm ayrıntılarıyla evlere getiriyor. Soweto halkı şimdi tüm olayların «kışkırtıcılardan» ve «tsotsis» den kaynaklandığını okuyor. Resmi ölü sayısı üçse de, birçokları kendi gözleriyle daha fazlasını zaten görmüş.

Sabah erken saatlerde erkek, kadın ve çocuklardan oluşan bir grup, Soweto'nun batısında, biraz uzağa düşen Naledi'de bir birahaneyi talan ederler. Güney Afrika Demiryolu Polisi'nden Kıdemli Albay Jacobus Buitendag, olay yerine iki kamyonet dolusu adamla geldiğinde taşlar ve şişelerle karşılaşılır. Elebaşları vurulduğu halde kalabalık dağılmayı reddeder. Buitendag «insanların, üzerlerine doğrudan çevrilen silahlar karşısında gösterdikleri Hollandalı cesaretinden» dolayı şaşırır. Göz yaşartıcı bomba kullanılmamıştır, çünkü rüzgar ters yönden esmektedir. Demiryolu polisi, Naledi'de beş, daha sonrakı durak olan Merafi'de de üç kişi öldürür.

Binlerce okul çocuğu, M. C. Botha'nın Soweto'daki okulları hafta sonuna kadar kapattığından habersiz, sınıflarına giderler. Ancak yaşça daha büyük olanlar, sokaklara dönüp hedef arayarak dolanırlar. Birkaç hükümet binası ve okul daha tahrip edilir. Etrafta artık arabalı hiçbir beyaz görülmemektedir, çünkü her beyaz ten ölüm çağrısıdır. Arabalardaki siyah sürücüler de, çocukları WRAB için çalışmadıklarına inandırmak ve sıkılı yumrukla selamlayarak «*Amandla*» (İktidar) diye bağırarak zorundadırlar. Aksi durumda araba ateşe verilmekte ve içindekiler dövülmektedir. Öğrenciler Afrikalı dükkan sa-

* PUTCO : Kentler ve siyah Rand ilçeleri arasında otobüs taşımacılığı yapan özel bir şirket.

hiplerine gidip ticaret belgelerini sorarlar; eğer iş yerinde beyaz ortaklığı varsa dükkan yakılır. Soweto sınırında Potchefstroom Yolu'nu geçip yarım düzine Hint dükkanını yakarlar.

Soweto'da artık, Orlando polis karakolundaki karargahlarından yönlendirilen 1 200 polis memuru var. Bunların çoğu kaba, kırsal kesimden gelen Afrikaner gönüllülerdir; 17-18 yaşlarında, yani avlayacakları siyahlarla hemen hemen aynı yaşta. Helikopterler, göz yaşartıcı gaz kutuları bırakmak üzere spor sahasına inerler. Hippo'lar çelik pencerelerinden uzatılmış silahlarla caddelerde devriye gezerler. Diepkloof'ta polis uyarıda bulunmadan bir grup gence ateş eder, üç kişi ölür. Siyah bir öğrenci:

— «Evlere girmeyeceğiz, bu sokaklar bizim sahip olduğumuz tek şey, sokaklarda yürümeye devam edeceğiz.» diye haykırır.

Bu sırada on mil ötede, Johannesburg'un beyaz bir banliyösünde bir öğretmen, yaşları 15-17 arasında değişen öğrencileriyle Soweto'yu tartışıyor:

Öğretmen : «Soweto'daki kargaşa hakkında ne düşünüyorsunuz?»

Öğrenciler : (Uğultular arasında duyulanlar) «Vurun onları», «Hepsini gebertin», «Onlara iyi bir ders verin».

Öğretmen : «İsyanın sebebi nedir?»

Öğrenciler : «Kışkırtıcılar», «Teröristler», «Afrikaans öğrenmek istemiyorlar.»

Öğretmen : «Afrikaans dil sorunu hakkında ne düşünüyorsunuz?»

Öğrenciler : «Resmi dillerimizden biridir, bu yasadır, öyleyse katlanmak zorundalar.»

«Ben Yunanlıyım, ama herşeyi İngilizce öğrenmek zorundayım»

«Onlara okul vermeden önce hiç huzursuzluk yoktu. Şimdi onlara okul yapıyoruz, aldığımız teşekkür bakın. Eğitimsiz kalmalılar.»

Öğretmen : «Eğer biyolojiyi Zulu dilinde öğrenmemiz zorunlu olsaydı ne yapardınız?»

Öğrenciler : «Ne söylenirse onu yapardık.»

Öğretmen : «O zaman kendinize yeni bir öğretmen bulurdunuz, çünkü ben Zulu bilmem. Birçok Soweto öğretmeni Afrikaans bilmezler. İşlerini kaybederler, tıpkı benim gibi.»

Öğrenciler : «İyi ama, insanları öldürmeleri gerekmez», «Vahşiler», «Ormandan gelmişler», «Kendi evlerini yakacak kadar aptallar.»

Bir kız : «Bize katılmak istemeyenler için üzüntü duymalıyız.»

Bir öğrenci: «Bizde çalışan hizmetçi kız iki küçük çocuğun siyah selamı vermedikleri için kendi annelerini öldürdüklerini söyledi.»

Öğretmen : «Biliyorsunuz, hükümetin kendileriyle konuşması için beş haftadır barışçı bir direniş yürütüyorlar. Hiç kimse dikkate almadı. Yönetimde söz sahibi olmamak iyi birşey değil.»

Öğrenciler : «Bizim de yok, bizi de kimse dinlemiyor.»

Bir çocuk : «Neden Zulu öğrencekmişiz, yararı ne bunun?»

Diğerleri : «Tabii ki yararlı.»

Aynı çocuk: «Neden? Hizmetçinle konuşmak için mi?»

Bir kız : «Pek yakında artık hizmetçin değil, doktorun olabilir de ondan.»

Beyaz Güney Afrika'dan ender bir dayanışma hareketi gelir; Witwatersrand Üniversitesi öğrencileri Johannesburg sokaklarında üzerinde «Devrimi bizsiz başlatmayın!» yazılı pankartlarla dolaşırlar. Siyah işçiler de onlara katılır; ancak kısa bir süre sonra yürüyüş, zincir ve kol demirleriyle saldıran beyaz bir grup tarafından dağıtılır. Dört öğrenci hastaneye kaldırılır; diğerleri tutuklanır.

Olaylarla birlikte silah ticareti de canlanmıştır. Rosettenville'den bir tücar, Bay Julius Garb, «Birden canlanmanın Soweto olaylarının sonucu olduğunu söylemek zor», diye açıklar durumu, «Av mevsimi de henüz başladı.» Herşey bir yana, Johannesburg temizdir. Kentte ve beyaz banliyölerde çöp-

leri toplayıp sokakları süpüren belediye işçilerinin, Soweto dışında oturdukları için işe gelmekten başka çareleri yoktur.

Soweto varoşlarındaki Baragwanath Hastanesi'nde siyah hemşireler, üç kurşun yarası almış bir genç hastaneye kabul edilmeyince protesto ederler. Hastanenin dışındaki siyah protestocuları siyah dayanışma selamıyla selamlarlar. Altısı dışında tüm tıp personeli beyazdır; bunlar da hastaneye girmekte güçlük çekerler. Doğu Orlando'da yakındaki bir WRAB belediye bürosunu yakmak isteyen öğrencilere parafin vermeyen dükkan sahibinin tüm malları ateşe verilir. Öğrenciler satıcının kendi oğlu tarafından yönlendirilmektedirler.

Cape Town Parlamentosu'nda Bakan M.C. Botha ve yardımcısı Andries Treurnicht'in çekilmesini isteyenler vardır. Başbakan Vorster'in yokluğunda, eleştirileri karşılamak Polis Bakanı Kruger'e düşmüştür. Kruger, polisi, «güçlü provokasyon karşısında kontrolü en yüksek ölçüde» sağladığı için över. İsyanın nedenlerini soruşturma işine, Afrikaans konuşan ve hükümet destekli bir yargıç olan Piet Cillie'yi memur eder. Kruger, Herbert Marcuse'den, siyah hareketten ve Kızıl Danny'den söz eder:

—«Neden sıkılmış yumruklarla yürüyorlar?» diye sorar, «Çok açık ki bu komünist partinin işaretidir. Buna karşı kanunu ve düzeni korumak benim görevimdir.»

İkinci günün sonunda, resmi açıklama: 55 ölü, başlangıçta ölen iki beyaz dışında hepsi siyah. Meadowlands polis karakolunda görevli siyah bir polis, Bayan Phakathi'ye, Perşembe günü yalnız kendisi ve birkaç arkadaşının Soweto'nun bir bölgesinden 176 ceset topladıklarını söylüyor.

Vahşet artık Soweto ile sınırlanabilecek gibi değildir. Alexandria'da, kentin sağlıklı, beyaz, kuzey banliyösünün ortasında bir siyah yatakhane okul çocukları yönetim bürolarını ve araçları yakarlar. Bayrak direğinin altına da bir engel koyarak yolu tıkarlar: «Çocukları Afrikaans için öldürmek! Neden?»

Bu sırada Johannesburg'un batısında Temlisa'da 700 erkek ve kız çocuk caddelerde düzgün saflar halinde protesto yürüyüşüne geçerler.

Akşam karanlığına doğru, Orlando polis karakolunun önündeki ceset yığını gittikçe büyümektedir. Üstlerini örtecek yeterli sayıda battaniye bile yoktur. Siyah polisler 20 kadar genci bahçeye sürer, değnek ve lastik coplarla uzun süre dö-verler. Sabahın erken saatlerinin karanlığında aynı gençler ce-setleri, başka cesetlerle dolu bir kamyonu yüklemeye zorlanır-ken, beyaz polisler kayıtsızca seyretmektedir.

Cuma sabahı beyaz Güney Afrika artık toplu bir ayak-lanmanın söz konusu olduğunu farkındadır. Bu «olağanüstü durum» nedeniyle Beyaz Evkadınları Derneği, süt fiyatların-daki artışa karşı hafta sonunda yapmayı düşündüğü protestoyu iptal eder.

Başkaldırı kükrercesine Johannesburg'un yedi kasabasına yayılır. En ciddisi, beyaz evlerde işçilik yapan binlerce siyah kadının yaşadığı Alexandria'da gerçekleşir. Kendi yağıyla kav-rulup giden Soweto'dan farklı olarak burası, komşularının muh-teşem evlerini, kendi tek cinse açık yurt odaları ile karşılaştı-rabilen göçmen işçilerin siyah adası gibidir. Öğrenciler ve yö-re sakinleri, kızgınlıklarını gidermek için hep birlikte beyazla-rın mülklerine saldırırlar. Hollanda kilisesi, barlar, birahaneler, spor kulüpleri, bir okul, Hint mağazaları yanarken, dumanları beyaz yerleşim bölgesine yayılır. Pretoria'dan gelen polis, ka-sabayı kordon altına alır, kasabanın iki ana caddesini keser. Alexandria'nın sınırlarından yalnızca birkaç yüz metre ötede-ki evlerde yaşayan dehşete düşmüş beyaz aileler, konuşmaları, bağrışmaları, silah seslerini duyar ve dağılıp gelen göz yaşar-tıcı gazları farkına bile varmadan solurlar.

Bu arada, yüzlerce mil uzakta, dört siyah üniversite, Sowetolu öğrencilerle dayanışma gösterileri yapıyor. Pietsburg yakınındaki kuzey Transvaal'da, Turfloop Kuzey Üniversite-si'nin 2 000 öğrencisi, futbol sahasında toplanıp Soweto kur-banları için dua ediyorlar. Polis bu sefer silah kullanmıyor, köpeklerle birlikte öğrencilerin üzerine yürüyor. Gelişen olay-lar sırasında bir öğrenci, yüksek bir kattan «atlayarak» ölüyor. Kendine özgü bir «Bantu» uzmanı olan sorumlu subay Albay Martinus von Zyl, meydana gelen «pencereden atlama» ola-

yını «güvenlik polisinin kurbanı» diye adlandırmaktan çekinmeden şöyle yorumluyordu:

—«Bu, siyahlar arasında çok sık rastladığım tipik bir davranış özelliğidir. Gerçekte o gün, üç öğrenci pencereden atladı. Birisi kafa üstü düşecek kadar şanssızdı.» Olay sırasında 359 öğrenci tutuklanıyor.

Durban'dan üç saat ötede, Empageni'deki Zululand Üniversitesi öğrencileri, içerdeki beyaz memurları dışarı çıkartıyor ve yönetim binalarını, kütüphaneyi ve kiliseyi ateşe veriyorlar. Durban'da ise polis, caddelerde pankart açarak yürüyen, «beyaz-olmayan» (Afrikalı, Melez, Hintli) 87 tıp öğrencisini tutukluyor.

Cape Town'da, Western Cape Melez Üniversitesi personeli, Soweto halkı ve öğrencileriyle dayanışma içinde olduğunu ve Güney Afrika'nın «ırkçılık ve zulüm»den kurtuluş kavgasını desteklediğini bildiriyor.

Bu noktada hükümet, ülkede yaşayan iki milyon melezin geleceğini ilgilendiren ve uzun süredir beklenen Theron Komisyonu raporunu yayımlıyor. En önemli iki karar —Melezlerin beyaz merkezi Parlamento'da temsil edilmesi ve Melezlerle beyazlar arasında cinsel ilişki ve evliliği yasaklayan yasaların iptali— Vorster tarafından yine reddedilmiştir.

Soweto'da ırkçılığı temsil eden herşey harabeye döndüğü için, yakma ve yıkma eylemleri durmuştur. Siyah bilincin dili her yerde duyulmaktadır: «Azania», «halk», «hakkımız olan şeyleri almak» ve en çok da «Amandla» ile artık otomatik olarak tutuklanmayla ödüllendirilen «sıkılmış yumrukla selam». Bu arada siyah eşkiyalar da insanların yolunu kesiyor ve kalık yumrukla selamlanmak istiyorlar; ancak onların amacı yalnızca kurbanlarının koluna saat olup olmadığını anlamak. Bu serseriler kendilerini «siyah dostlarından» ayırmak için argolu bir Afrikaans konuşuyorlar.

Şimdi, en sonunda WRAB memurları Soweto «liderleri» ile konuşmayı kabul ediyorlar. Ancak normal yaşamda yumuşak huylu olan Bantu meclis üyeleri ve okul heyeti temsilcileri ile yapılan toplantı, fırtınalı geçiyor. Bu «Tom Amcalar», bir tek hareketlerinin bile öğrencilerin tepkisiyle karşılaşacağını,

protestoları davet etmek anlamına geleceğini bildikleri için, şikayete neden olan temel sorunlar giderilinceye ya da çözüm leninceye kadar Soweto'nun yeniden inşasına katılmayı redd ediyorlar. Afrikaans'ın kaldırılmasını, polisin Soweto'dan çekilmesini ve olayları soruşturmak için kurulan heyetin her ırktan temsilcinin katılımıyla oluşturulmasını istiyorlar. Rahip B. Phofolo, bu isteklerinin nedenini:

—«Eğer ayakkabınızın içinde ayağınıza batan bir çivi varsa, herhalde ayakkabıyı cilalatmayı düşünmezsiniz, önce çivi yi çıkartmalısınız.» diye açıklıyor. Toplantılardaki tek öğrenci temsilcisi Walter Mazula memurlara, Başbakan Zulu dilini öğrenmeye başlamadığı taktirde, öğrencilerin Afrikaans öğrenmeyeceklerini söylüyor.

Vorster parlamentoda, «İnsanların (beyazlar) korkusuzca, yaşam ve mülklerini koruma kaygusu duymaksızın yaşama larını sağlamak üzere her türlü yetkinin kullanılması için, polise gerekli emrin verildiğini» belirtir. Devlet Bakanı, Henry Kissinger'la Batı Almanya'da yapacağı toplantıyı hatırlatarak şöyle der:

—«Bana öyle geliyor ki, bu toplantı nedeniyle hükümetin herhangi bir olay karşısında harekete geçmekte duraksayabileceği şeklinde bir düşünce var. Böyle düşünenler (gösteri yapan siyahlar) büyük bir hata yapıyorlar... Bu konuşmalar ne kadar önemli olursa olsun, Güney Afrika'daki düzen benim için çok daha önemlidir.»

Bunun üzerine Wittwatersrand Polis Müdür Yardımcısı Kıdemli Albay J.J. Visser yüreklenmiştir: «İstediğim tüm yetki elimde var. Bundan sonra daha çetin önlemler alacağız.» Polis bundan böyle ölü ve yaralı sayısının isyan durana kadar açıklanmayacağını duyurur.

Adalet Bakanı Kruger, halkın yapacağı her türlü toplantıyı on gün süreyle yasaklar. Hristiyan Enstitüsü Dekanı Dr. Beyers Nande ve Güney Afrika Kiliseler Konseyi genel sekreteri John Rees, «olaylarla tüm ilişkilerini kesmeleri» için emir alırlar. Daha sonra da «ırkları kutuplaştırmak»la suçlanırlar. Oysa bu iki beyazın yaptığı yalnızca ırkların temsilcilerini bir araya getirmek olmuştur. Aynı gün, akşama kadar,

Soweto'ya ilişkin sayılar 88 siyah ve 2 beyaz ölü ile 1 000 kadar yaralıya ulaşmıştır. Okul müfettişi Thys de Beer hala «dil konusunda taviz verilmemesi için» öğütler vermektedir.

Cumartesi günü Bakan M. C. Botha Johannesburg'daki kentli siyah liderlerle toplanır, Afrikaans ve İngilizcenin anayasada kabul edilmiş resmi diller olduklarını ve kaldırılmaları için yetkisinin bulunmadığını söyler. Cumartesi gününden üç gün sonra yine aynı bakan, Afrikaans'ın zorunlu kullanılmasını erteler; bu arada, Afrikaans zorunluluğunu savunan diğer dört eğitim görevlisi yerlerinde kalmışlarsa da, Thys de Beer Kimberley'e atanmıştır.

Ana babalar, önünde uzun kuyruklar oluşturdukları morg binasında kayıp çocuklarını arıyorlar. Resmi sayı 109 ölüye çıkmıştır. Ancak Zulu şefi Gotsha Buthelezi doğru sayının 700'e yakın olduğunu iddia etmektedir. Adalet Bakanı Kruger Buthelezi'yi yalanladıktan sonra, isyanın kesinlikle örgütlü olduğunu söyler. Ölü sayısının çokluğuyla ilgili suçlamaları, polis halkta silaha karşı alışkanlık yaratabileceği için lastik mermi kullanmadığını söyleyerek yanıtlar.

Cumartesi öğleden sonra, Başbakan Vorster, Henry Kissinger ile görüşmek üzere Batı Almanya'ya uçar. Temel amaçları, Rodezya'da şiddetlenen ırksal çatışmalar konusunda Ian Smith'i uyarmaktır.

Soweto, polis raporlarına göre, «sakin, fakat gergindir.»

«BEYAZ TARİH»

Afrikaner milliyetçilerin, savaşı hala Nazi Almanyası'nın kazanacağını umdukları 1941 yılında, Oranj Özerk Eyaleti'ndeki üniversitenin genç bir profesörü aşağıdaki satırları yazıyordu:

«... Bu halkın kalıcı başarılarından biri, boğucu bir barbarlığın ortasında kendisini beyaz olarak korumuş olmasıdır. Bu başarı onun Hristiyan yaşantı biçimine ve ırklar arasındaki kesin ve doğal ayrımı reddetmeyen ırksal duygularına bağlanabilir. Afrikaner halkın beyaz niteliğinin ve Güney Afrika'nın beyaz uygarlığının varlığını korumak için biz de bu yolu izlemeliyiz... Beyazlarla beyaz-olmayanlar arasındaki ilişki, birincilerin ikincileri Hristiyan vesayet altında tutmalarından ibaret olacaktır...»

İrkçiliğe dinsel bir içerik de kazandırmaya çalışan bu yazar, 70'lerde Güney Afrika Cumhuriyeti devlet başkanlığına gelecek olan Dr. Niklaas Diederichs'di. Dile getirdiği düşünceler bugün de Güney Afrika'nın politikasının bir parçası.

Kuşkusuz Güney Afrikalı beyaz Afrikanerlerin ırkçı/ayrımçı politikası pek çok şeyle olduğu gibi Nazi ideolojisiyle de benzerlik gösteriyor. Ama Afrikanerleri Nazi'lerle; Güney Afrikalı siyahları ABD'nin ya da kıta Afrikası'nın diğer siyahlarıyla; Güney Afrika'yı İsrail ya da Nazi Almanyasıyla eş tutmak, pek aydınlatıcı olmayacak.

Bugünkü Afrikanerler 17. yüzyıl ortalarında Afrika'nın güney ucuna çıkan Hollandalıların oluşturduğu bir toplum. Sömürgelerin ganimetini Avrupa'ya taşıyan diğer Avrupalılardan farklı olarak bu topluluk, geldiği bu topraklara kendi yurdu

olarak yerleşmiş, öküz arabalarıyla ülkenin içlerine ilerlemiş toprak insanlarından oluşuyor. Zengin topraklar ve madenler işletmenin yanı sıra, kendi yalıtılmış toplumlarına özgü bir dil, dil, kültür, gündelik yaşantı ve hatta kiliseler oluşturmuşlar. Dünya ganimetlerini zorla ele geçirmeyi bir hak olarak bilen, bireysel dayanıklılığı ve kendine güveni yücelten, Tanrı'nın güçlü ve soylu çocukları olduklarına inanan, Eski Ahit'in katı stoacılığından güç alan bir toplum bu. Dönecek ülkeleri yok, bir ulus olarak Hollanda'dan kopalı yüzyıllar geçmiş. Öküz arabalarını çember şeklinde kapatarak İngilizlerle çarpıştıkları günlerden beri, düşman bir dünyada yalıtılmış babaerkil bir topluluğa, neredeyse bir kabile kadar kendi içinde sıkıca kaynaşmış bir yumruğa benzetmişler kendilerini.

1910'da bağımsız bir devlet olarak kurulan Güney Afrika Birliği'ni bile bir İngiliz tasarısı olarak tam anlamıyla benimseyemeyen topluluk, 1961'de yeni bir anayasa ile Güney Afrika Cumhuriyeti'ni kurmuş ve İngiliz Uluslar Topluluğu'ndan çıkmış.

Siyahlar —beyazların verdiği adla Bantular— ise, bu beyaz tarihin sadece figüranları. Ülkede okutulan beyaz tarih, Hollandalılar'ın 1770'e kadar doğuya doğru ilerlerken, Cape Town'dan Fish Irmağı'na kadar bir tane bile siyaha rastlamadıklarını yazıyor. Oysa bölgede M.Ö. 450'lerden beri yaşayan siyah kabilelere ait somut kanıtlar bulunuyor; 1652'de ilk yerleşim noktalarını kuran Hollandalılar burada Hotantolarla karşılaşılıyor; Bushmanları kitle halinde öldürüyor; İngiliz koloni yönetimi beyaz nüfusu arttırmak için bir göçmen politikasını sürekli teşvik ediyor; madenlerde ve çiftliklerde siyah esirler baştan beri temel işgücünü oluşturuyor. Bugün beyaz tarihin okutulduğu okullarda siyahlara, bu ülkede bir yabancı oldukları, şimdiki yüzölçümün yalnızca % 13'üne tarihsel olarak anayurt gözüyle bakabilecekleri, neredeyse onlara Hristiyanlığı getiren beyaz kurtarıcı efendilerin «kiracıları» oldukları öğretilmeye çalışılıyor.

KÖLELİK EĞİTİMİ

Güney Afrika'da beyaz-olmayanlara (siyahlar, melezler, Hintliler) uygulanan özel eğitimin kökleri, siyahlar için açılan misyoner okullarına uzanır. İlk ve ortaöğrenim yaşındaki yerlilere yönelik ve özünde beyaz üstünlüğünü meşrulaştırıcı bu okullar, bir yüzyıldan uzun bir süre, siyahların gidebileceği tek eğitim kurumuydu. 1940'larda, misyoner eğitiminin yeterince köleleştirici olmadığı ve yeni bir eğitim sistemi gerektiği yolu tartışmalar başladı. Afrikanerlerin milliyetçi kültür örgütü *Broederbond*'a bağlı Hristiyan Ulusal Eğitim Enstitüsü tarafından 1948'de açıklanan yeni program, «kilisenin *apartheid* bilinci vermedeki zayıflığını kapatacak bir eğitim» vermeyi amaçlıyordu. Bantu Eğitim Yasası'nı 1953'te Parlamento'ya getiren Dr. Verwoerd, «Bantu eğitiminde yapacağımız reform, yerlilere daha çocukluktan itibaren, Avrupalılarla eşitliğin onlara göre bir şey olmadığını öğretecektir. Yerlilere yanlış eğitim verildiği sürece ırklar arasındaki ilişkiler geliştirilemez.» diyordu. Afrika Ulusal Kongresi (ANC), yeni sisteme karşı bir boykot çağrısı yaptı, ama 1955 Nisan'ında okullar açılırken hükümetin ağır tehditleri nedeniyle sadece 7000 öğrenci boykota katıldı ve bunlar da kayıtları silinerek cezalandırıldı.

Hükümetin hedefi, devletten yardım alan 5000 misyoner okulunu «Bantu Okulları»na dönüştürmektir. Gerçekten de 1974'e gelindiğinde 12 000 Bantu okuluna karşılık yalnızca 400 misyoner okulu kalmıştı.

Siyahların eğitimi her bakımdan ikinci sınıftı: Öğretmenlerin ders yükleri ağır ve ücretleri düşük, ders araçları ve beslenme yetersizdi. Binaların çoğu yerli halka angaryayla yaptırılıyor ve önemli bir eğitim vergisi alınıyordu. Resmi diller olan İngilizce ve Afrikaans arasında bir seçim yaptırılan siyah çocuklar yalnızca din, müzik ve diğer sınav-dışı derslerini anadillerinde okurken, eğitimin resmi dili nedeniyle diğer siyah kardeşlerinden kopmaya itiliyordu.

1960'ta kabul edilen Üniversite Eğitimi Genişletme Yasası'yla siyahlar, az sayıdaki karma-açık üniversiteden sürülerek üç etnik üniversiteye gönderiliyordu. Gene de siyahların

önlerindeki duvarlar burada da çok yüksekti. 1973'te bile tüm ülkede yalnızca bir siyah mühendis ve bir siyah dişçi vardı. Beyaz mezunların beyaz-olmayanlara oranı 70 sonlarında bile 120'ye 1'di. Beyazların yazdığı müfredat, ciddiye alınamayacak kadar yanlı olup, siyah öğrenciler özellikle sosyal bilim dallarında çift kişilikli insanlara döndürülüyorlardı: Sınıf geçmek için verilmesi gereken yanıtların dünyası ile, kör olmayan her normal insanın görebildiği siyah insanın dünyası, birbirine taban tabana zıttı. Aparheid, tıp öğrenimi gören siyahların beyaz kadavra kullanmasını yasaklayacak ölçüde eğitime sinmişti.

Çeyrek yüzyıldır uygulanan özel eğitim boyunca «beyaz tarih»i kabule zorlanan, ırkçı ideolojiyi içselleştirmeye teşvik edilen öğrenciler, belki beyazları daha iyi tanıdılar ama tüm çabalara karşın bu ideolojiyi benimsemediler; karşıtlarını daha iyi gördükçe kendi bilinçlerine daha kararlı sahip çıktılar.

OKULLARDAN SOKAKLARA TAŞAN ÖFKE

Beyaz-olmayan gençliğe uygulanan köleleştirici eğitim, aslında köleliğe ve apartheid'a karşı verilen mücadelenin bir okulu haline geldi. Öğrenciler beyaz yönetime, özellikle 70'li yıllarda iyice yaygınlaşan bir biçimde karşı çıktılar. Öğrenci mücadelesi sık sık okullardan taşarak sokakları ve köyleri etkisine aldı. Hareketlerin genel özelliği örgütsüz, kendiliğindenci patlamalar olarak ortaya çıkmalarıydı. Yasal öğrenci örgütü olan Güney Afrika Öğrencileri Ulusal Birliği (NUSAS) siyahları da kapsayan çok-ırklı karışık bir yapıydı ve liberal-ılımlı bir yönetime sahipti. Bu karma yapıyı benimsemeyen Afrikaner üniversiteleri NUSAS'dan çıkarak kendi öğrenci örgütlerini, ırkçı Hristiyan Öğrenci Hareketini (UCM) oluşturdular. 60 sonlarında bağımsız bir siyah öğrenci örgütüne duyulan istek, NUSAS'ın 1968 kongresinden sonra bir grup siyah delegenin kongreden ayrılarak Güney Afrika Öğrenci Örgütü (SASO) nı kurmasıyla sonuçlandı. 1969'daki ilk kongresinden itibaren SASO yeni bir bilinç, bir siyah bilinç oluşturmayı amaçladı. «Anti-beyaz» olmayan bir siyah muhalefetti bu. Beyazların siyahlar

adına da konuşmayacağı, yönetmeyeceği bir Güney Afrika isteniyordu. Bunun için ise siyahların artık kendi bağımsız seslerini yükseltmesi zorunluydu. Artık beyaz-olmayan adlandırması yerine doğrudan «siyah» sözcüğü kullanılıyor ve bu terim Melezlerle Hintlileri de kapsıyordu. SASO içindeki siyahların kabile farklılıklarından gelen çelişkileri olduğu gibi, melezler ve Hintliler de SASO içinde hiçbir zaman tam anlamıyla kaynaşamadılar. Apartheidci Bantu eğitim sistemiyle işbirliği halindeki siyahlar da SASO'dan dışlanmıştı.

SASO 1972'de henüz 7 000 üyeli zayıf bir örgütken, Abraham Tiro olayıyla aniden ön plana çıktı. Eski bir maden işçisi ve Turfloop'daki etnik üniversitenin öğrenci konseyi başkanı olan Tiro, 1972 Nisan'ında yapılan mezuniyet törenine konuşmacı olarak seçildiğinde, bu konuşmanın bir kıvılcım olacağı kimsenin aklından geçmiyordu. Beyaz bir protokolün doldurduğu salonun arka sıralarındaki ebeveynlere hitaben konuşan Tiro, siyah öğrencilerin karşılaştığı haksız ayrımı sakın, duygusal ama kararlı bir anlatımla eleştirdi; «atalarının yurdunda aşağılanan siyahların da bağımsızlığı soluyacakları ve ne kadar fazla tankı, silahı olursa olsun hiç kimsenin olayların gidişini tersine çeviremeyeceği bir günün gelmesi için» Tanrı'ya yakardı. Üç gün sonra, tümü de beyazlardan oluşan disiplin kurulu Tiro'yu okuldan attı, itirazı da geri çevrildi. Bu olayın hemen ardından tüm siyah öğrenciler üniversiteyi işgal ederek kararı protesto ettiler. Polis okulu zorlukla boşaltabildi. Ama protestolar ülkedeki hemen hemen tüm üniversitelere yayıldı. İki ay süren eylemler içinde SASO'nun önderliği güçlendi. Hükümet 1973 Mart'ında yeni akademik yıl açılırken karşı saldırıya geçerek aralarında SASO başkanı Modisane ve eski yöneticilerden Steve Biko'yla Barney Pityana'nın da bulunduğu öğrenci liderlerini tutukladı.

Ama siyah hareket üniversite dışına taşarak yayılıyordu. Bağımsız gezici tiyatro grupları, edebiyat dergileri, müzik toplulukları artık her yerde görülüyor, ama görüldükleri yerde yasaklanıyordu. 1974'de tutuklanan, aralarında o zamanki SASO başkanı Myeza'nın da olduğu on iki siyah önder, Pretoria mahkemesinde toplanmış kalabalığı sıkılı yumruklarını kaldı-

arak selamladılar ve merdivenleri «*Ashikhathali noma siyabotshwa...* tutuklansak da aldırmıyoruz... bağımsızlığa kararlıyız» şarkısını söyleyerek çıktılar. Hareket, özellikle kentlerde insanların bilincini hızla dönüştürerek tüm ülkeye yayılmıştı ve hükümet «devrimin insanların kafalarında başladığını» görmekteydi. Siyahlar kendi anayurtlarında eşit haklar istediklerini kararlılıkla dile getiriyorlardı ve bu ses artık susturulamazdı.

ANAYURDUNDA PASAPORTLA YAŞAYANLAR

Aynı istek yıllarca önce Sharpeville'de de dile gelmişti. Ama kendi anayurtlarında pasaportla dolaşmak istemeyen siyahlar, o zaman beyaz yönetime saf bir iyiniyet besleyerek yola çıkmış, bedelini de çok ağır ödemişlerdi.

Pasaport Yasası, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yaşayan 16 yaş ve üzerindeki her Afrikalı erkeğin utanç verici bir geçiş belgesi (ya da pasaport) taşımasını zorunlu kılan kurumsallaşmış bir gelenektir. Bu uygulamaya, siyahları, beyaz bir denizin ortasında siyah adacıklar gibi yalıtılmış, ülke yüzölçümünün % 20'sinden küçük bir alana yerleştirmeyi amaçlayan devlet politikasından kaynaklanır. Afrika'nın en gelişkin endüstrisine sahip olan Güney Afrika'da endüstri merkezlerinin işgücü gereksinimi arttıkça, özellikle 1940'lardan itibaren artan bir hızla geleneksel kabile topraklarından çıkıp kentlere akan siyah işçiler «ülke güvenliği» açısından «tehlike» yaratmaya başlamıştı. 1950'lerden itibaren parça parça uygulamaya sokulan plana göre, kentler zamanla beyazlaştırılırken, siyahlara ayrılmış «Yurt» adı verilen bu küçük bölgeler, beyaz gelişmenin işgücü depoları olacaktı. Böylece, sanayi ve tarımın gereksinmediği tüm siyahlar Yurtlara sürülmeye başlandı. Yurtlarda da, eski «yönetici beyaz vali, yardımcı siyah şef» sistemi yerine, hükümetle işbirliği içindeki şeflerin yetkilerini arttırmak ve kabile içi baskıyı yoğunlaştırmak yoluna gidildi. İşbirliğine yanaşmayan ANC üyesi Albert Luthuli gibi kabile şefleri ise etkisiz kılınarak yetkileri bir başka uygun kişiye devrediliyordu. Son yıllarda iyice yıpranan bu politika hiçbir zaman tam

anlamıyla uygulanamadı. Sharpeville ise, bu apartheid uygulamasına gelen ilk güçlü tepkiydi.

KAPANMAYAN YARADIR SHARPEVILLE

Yaklaşık elli yıldır ülkedeki Afrikalı'ları temsil eden ve hükümet tarafından yasallığı tanınan şiddet-karşıtı Afrika Ulusal Kongresi (ANC), 1960'da Pasaport Yasası'na karşı bir kampanya başlattı. Bu örgütten kopan Pan-Afrika Kongresi (PAC) da, bu sırada kendi «eylemlî» kampanyasını açıklıyordu. PAC başkanı Robert Sobuhwe siyahlara «pasaportlarınızı evde bırakacak, en yakın polis karakoluna giderek tutuklanmanızı isteyeceksiniz. Kefalet ya da para cezası ödenmeyecek, savunma yapılmayacak. Eğer salınırsanız, anında başvurarak tekrar tutuklanmanızı istemelisiniz» diyordu.

21 Mart 1960'da Sharpeville'deki polis karakolu etrafında bu çağrıya uyan siyahlar toplanmaya başladı. Silahsızdılar. Bekliyorlardı. O gün kendi istekleriyle işe gitmemişlerdi ve sanki etrafta genel bir tatil havası vardı. Pretoria'dan bir «büyük şef»in gelerek pasaportlarla ilgili konuşacağını umuyorlardı.

Önce bir savaş uçağı filosu alçaktan uçarak üstlerinde dolaştı ve döndü. Sonra aniden zırhlı polis araçları geidi. Kitleyi ve aralarındaki PAC önderlerini tutukladılar. 6 000 kadar tutukluyu karakolun etrafındaki çitlere doğru sürüp sıkıştırdılar. Polis komutanı silahlara mermi sürülmesini emretti. Bu arada iki polis, ateşe başladı ve elli kadar polis de onları izledi. Siyahlar dönüp kaçarken ateş sürdü. Yarım dakika içinde sekizi kadın onu çocuk omak üzere 65 siyah ölmüş, 178'i de yaralanmıştı. Otopside sadece 30 kurşunun önden, kalanların sırttan girdiği anlaşıldı. Birliğin komutanı Pienaar'a bu olaydan bir ders çıkarıp çıkarmadığı sorulduğunda, «Daha iyi donatılmamız gerekiyor» diye yanıtladı.

Kampanya o derece yaygın uygulanıyordu ki, polis yöneticileri belirli bir süre için «Bantu»ların pasaport taşıma zorunluluğunu kaldırdı ve yasayı çiğnemekten ötürü kimsenin tutuklanmayacağını açıkladı.

Olaylar hızla gelişti. Sharpeville katliamını protesto eden barışçı gösteriler büyük kitleler topladı. Bu arada binlerce insan tutuklanıyor, siyahlar polis kurşunuyla öldürülüyordu. Hükümet 30 Mart'ta sıkıyönetim ilan etti. Ama liderlerinin tutuklandığını duyan kitleler sokaklardaydı. Bunlara barışçı beyazların da katıldığı gözlemlendi. Laya ve Ngaya'dan yola çıkan 30 000 siyah, Cape Town'ın göbeğine kadar yürüdü. Göstericiler Adalet Bakanı'ndan olayı ve tutuklamaları görüşme sözü aldılar ve dağıldılar. Bir hafta sonra ANC ve PAC yasadışı ilan edilerek tutuklamalar sürdürüldü ve alınan görüşme sözü hiçbir zaman yerine getirilmedi.

BM de dahil, uluslararası düzeyde gelen çok sayıda kınama, başbakanın çöp sepetini boyluyordu. Apartheid'a karşı çıkan kilise ve bazı beyaz işadamlarının da katıldığı bir delegasyon, başbakanla görüşerek daha yumuşak çözümler önerdi. Bunlar da başbakan Verwoerd'in çöp sepetine gittiler. Üstelik Pasaport Yasası'nın kapsamı, kadınları da kapsayacak şekilde genişletildi. Hükümetin aldığı tek önlem, pasaportların boyutlarını küçültmek oldu.

Güney Afrika Komünist Partisi (SACP) ve ANC önderlerinin davası, uluslararası bir platforma dönüştü. Mahkeme yeterli delil olmadığı gerekçesiyle sanıkları serbest bırakmak zorunda kaldı. Ama hükümet yeni yasalarla baskı ve kısıtlamaları arttırdı. 1963'de, artık yasadışı olan ANC ve SACP önderleri Nelson Mandela, Walter Sisulu, Govan Mbeki ve Braam Fischer tutuklanarak müebbet hapse hüküm giydiler. Daha önce 90 güne çıkartılmış olan gözaltı süresi yeni bir yasayla 180 gün oldu. Terörizm Yasası'na yeni baskıcı hükümler eklendi, yasadaki «terörizm» teriminin kapsamı da «trafiği engelleme»ye kadar genişletildi. Artık devletin elinde, karayolunda bozulmuş motosikletini taşıyan birini —eğer benzininin bittiğini kanıtlayamazsa— asmaya yetecek kadar yetki vardı.

Öte yandan, Sharpeville'den sonraki on yıl içinde «Yurtlar» p'lanına daha fazla ağırlık verildi. Kentlerdeki siyah nüfusun ise planlı biçimde azaltılması öngörülüyordu. «Üretken olmayan siyahlar» düzenli olarak Yurtlar'a gönderilmekteydi.

Öyle ki, 70'lere gelindiğinde Langa'daki siyah erkekler, kadınların 12 katıydı.

Amaç, uzun dönemde bu üretken siyah nüfusun da kentlerde azınlığa düşmesi idi. Ama sanayinin yapısı ve beyaz işgücünün yetersizliği, planın uygulanmasını zorladı. Üstelik kentler, öğrenci hareketlerinin yanı sıra giderek artan siyah işçi direnişlerine de sahne olmaya başladı. Yasadışı tutulan siyah sendikaların gelişimi de önlenemedi. Her ne kadar bu sendikaların ekonomik mücadeledeki başarıları çok kısıtlı kalıp, burada umduğunu bulamayan siyah işçilerin çoğu tekrar beyaz sendikalara döndüyse de, siyah işçilerin talepleri ülke çapında ortak bir dil kazanmaya başladı.

SIYAH DEVLETLERİN ORTASINDA BİR BEYAZ LEKE

25 Nisan 1974 sabahı erken saatlerde, Portekiz ordusundan bir grup sol-kanat subay, Marcello Caetano'nun faşist yönetimini devirdi. Böylece Afrika'nın güneyindeki koloniler için yeni bir dönem açıldı. Eski Portekiz sömürgeleri Angola ve Mozambik, bir süre sonra «teröristler»in kuracağı hükümetlerin yönetimine geçecekti.

Frelimonun on yıldır süren ve Afrika'daki bağımsızlık hareketleri içinde en şiddetlisi olan mücadelesi, Mozambik'teki Portekiz sömürge yönetimini zaten köşeye sıkıştırmıştı. Haziran 1976'daki bağımsızlık ilanına kadar Mozambik'te kurulan geçiş hükümeti de Frelimo'nun etkisi altındaydı. Bağımsızlıktan sonra Güney Afrika yönetimiyle politik ve ekonomik ilişkileri koparmayan Mozambik, apartheid'a açıktan saldırmadı. Ama Frelimo'nun başarıyla sonuçlanan uzun mücadelesi, Güney Afrika gençliğinin beyaz yönetimden kurtulma çabalarını yüreklendiren bir örnek oldu. Gerçi Güney Afrika'lı siyahlar için bağımsız siyah devletlerin kurulması çok yabancı değildi: Swaziland, Lesotho ve Botswana örnekleri yaşanmıştı. Ama Mozambik'te yeni olan şey, siyahların iktidarı silahlarının gücüyle ele geçirip, Batı'ya sırtlarını dönebilme hakkını kazanmalarındı.

Angola ise Güney Afrika için özel bir önem taşıyordu. Portekiz ordusunun çekilmesiyle, Namibya'ya yönelik bağımsızlık savaşı yürüten SWAPO gerillaları Zambiya'daki kamplarını Angola'nın güneyine taşıyabileceklerdi. Ayrıca Güney Afrika'nın Namibya'yı haksız işgali, BM ve diğer uluslararası kürsülerden kınanıyor, Vorster yönetimi bu konuda iyice yalnızlığa itiliyordu. Bu arada 2 000 kadar SWAPO gerillası Angola topraklarına sığınarak yeni gerilla kampları oluşturdu. 1974 Ekim'inde ise ağır silahlarla donatılmış Güney Afrika birlikleri, Angola'ya girerek SWAPO kamplarına saldırdı. Bu tür saldırılar zaman zaman tekrarlandı ve Angola'ya yönelik bir işgal saldırısı konuşulur hale geldi.

Angola'da silahlı mücadele veren örgütlerden FNLA, 1961 ayaklanmasında ortaya çıkan, milliyetçi eğilimli, CIA ve Pekin'den askeri yardım alan, askeri açıdan en güçlü örgüttü. Kökleri Portekiz yönetimindeki komünist gençlik hareketine dayanan MPLA, Sovyetler Birliği ve Küba'dan başlangıçta kısıtlı bir yardım alıyordu. Angola'da iktidara yönelen üçüncü örgüt, FNLA'nın bir Amerikan kuklasına dönüştüğü için savaşçı rolünü yitirdiği savıyla 1965'de kurulan UNITA idi. MPLA gibi o da «kurtarılmış bölgeler» stratejisiyle kırsal alanda etkinlik kazanmıştı. UNITA Pekin'den bir miktar yardım almasına karşın esas olarak Portekiz ordusuyla yaptığı çarpışmalarda ele geçirdiği silahları kullanıyordu. Daha sonra CIA tarafından da desteklendi.

Portekiz ordusu savaşı tek taraflı olarak kestikten sonra her üç örgüt de Angola halkının tek temsilcisi olduğunu iddia etti. 1974 sonbaharından itibaren Küba ve SB, MPLA'ya yoğun silah ve askeri uzman sevkiyatına başladılar. 1975 başında ise CIA, FNLA'ya ayırdığı yardımı 300 bin dolara çıkardı. Aynı yılın Mart ayında FNLA ile MPLA arasında ilk kanlı çarpışmalar başladı. Kübalı danışmanlar ve ağır silahlarla güçlenen MPLA, 1975 sonbaharında ülkenin 16 eyaletinden dördü hariç tümünü kontrol altında tutuyordu. Güney Afrika ise bir yandan UNITA'ya yardım gönderirken, bir yandan da 1300 km.lik sınır boyunca askeri yığınak yapıyordu. Tek tük sınır ihlalleri sürerken, 1975 Ekim'inde «Zulu» kod adlı Güney Af-

rika işgalci ordu birlikleri sınırı geçerek hızla Angola içlerine ilerledi. Bağımsızlık günü olan 11 Kasım'a kadar «Zulu», Angola başkenti Luanda'ya girerek ülkenin anahtarlarını FNLA-UNITA'ya verecek gibi görünüyordu. Güney Afrika ordusu Luanda'ya güneyden yaklaşırken, FNLA güçleri de kuzeyden bir saldırıya geçtiler. Ancak Güney Afrika'nın müttefikleri MPLA tarafından püskürtüldü ve MPLA hükümeti yönetimi ele geçirdi.

Aralık'ta ABD Senatosu Angola'ya olan tüm CIA yardımını kesti ve MPLA yönetimini tanıdı. 5 Ocak 1976'da da Güney Afrika ordusu Angola'dan çekildi. Afrika kıtasının en güçlü ordusu, ilk kez önemli kayıplar verdiği bir saldırıdan başarısız çıkıyordu.

SOWETO'YA DOĞRU

Angola macerasından sonra beyaz yönetim içte ve dışta yıprandı; Afrikaner milliyetçilik büyük darbe yedi. Siyahlar kendi kardeşlerinin yükselen başarılarından güç alırken, Afrikanerler arasındaki tedirginlik de arttı. Angola'daki yönetime karşı hükümetin herhangi bir saldırı girişimi artık onaylanmıyordu. Transvaalli bir beyaz doktor, gazetesinde şunları yazıyordu:

«Rodezya'da siz ülkenizi ve Afrika'nın güneyindeki beyaz uygarlığı siyah teröristlere karşı savundunuz ve ölenler bizim gurur kaynağımız oldu. Ama Angola'ya giderseniz iki siyah çeteden birine karşı ötekine yardım etmiş olacaksınız ve bu amaçla dökülecek tek bir damla Afrikaner kanı bile çok fazladır.»

Artık beyazlar da «değişiklik»ten sözetmeye başlamıştı. Hükümet, kentlerdeki siyahlar için «daha iyi bir yaşam» konusuna eğildiğini açıklıyordu. Vorster'in «normalleştirme» olarak adlandırdığı bazı değişiklikler gözleniyordu. Soweto'daki dört ve beş yıldızlı oteller uluslararası statüye sokularak odaların yüzde 10'u siyahlara açıldı. Johannesburg'la Cape Town arasındaki lüks Mavi Tren de aynı statüeydi ve bir vagonu «beyaz-olmayan»lara ayrılmıştı. Johannesburg kütüphanesinin okuma salonuna artık siyahlar da kabul ediliyordu. Cape Town'

ın Nico Malan Operası, yalnızca belirli günler için de olsa, karma izleyici topluluklarına açıldı. Bazı parklardan «Beyazlara Mahsus» tabelaları kaldırıldı.

Ama bu değişiklikler bir yandan önemli tepkiler alırken, öte yandan çok kısıtlı alanlarda kısıtlı biçimlerle yaşayabiliyordu. Siyahların Güney Afrika'nın durumu ve geleceği üzerine görüş geliştirmeleri, tutuklanmaya yol açacak bir yasak olmayı sürdürüyordu. Hükümetteki Ulusal Parti ülkeyi «demir yumruğu»nu kullanarak yönetiyor; bir yandan da, olağanüstü baskı yetkileri veren yeni yasaları Parlamento'dan geçiriyordu.

Bu baskılarla günden güne Soweto Haziran'ına yaklaşıırken, ekonomik sıkıntılar da artıyordu. Artan askeri harcamalar, ülkenin önemli zenginlik kaynaklarından altının değer kaybetmesi gibi olumsuzluklar, öncelikle siyah işçilere yansıyor. Zaten önemli boyutlarda olan işsizlik artış gösteriyordu. İş bulma şansına sahip siyahların ise reel ücretleri sürekli düşerken, beyaz ve siyah çalışanlar arasındaki hem ücret hem de statü uçurumu daha da derinleşmekteydi. Soweto'daki siyah mahalleler bir tür açık cezaevi durumundaydı. Binlerce bekarın bir tek binaya istif edildiği «toplu konut»larda; ailelerin barındığı küçük, altyapı hizmeti görmeyen apartman dairelerinde sefalet ve baskı hüküm sürüyordu. Afrika'nın güneyindeki en kalabalık kent olan Soweto, siyahların Batı etkisini en fazla hissettiği ve politikleştiği yerleşim merkeziydi. Gene de siyahlar kültürel, politik, ekonomik açıdan önemli farklılıklar gösteriyordu: Pasaport Yasası'ndan kaçan işsizler, kabile yapısını koruyan küçük gruplar, işsiz gençlerin oluşturduğu gangster çeteleri, 30 yaşın üstünde olan ve kentte doğmuş iyimserler (ANC'nin, beyazlarla birarada eşit haklara sahip olarak yaşanan «birleşik Güney Afrika» düşüncesini hala koruyanlar), vb.

Bu karmaşık, ama hınçlı yapı 1976'da daha da hareketlendi. Mart ayında otobüs ücretlerine yapılan zamma karşı başlatılan yürüme boykotu ancak polis baskısıyla kırılabilirdi. Zulu kabile şefi Gatsha Buthelezi aynı ay Soweto'nun Jabulani stad-yumunda toplanan kitlesine, «siyah elimi beyazlara kardeşlik

için belki de son kez uzatıyorum» diyerek uyarıda bulunuyordu. Mayıs'ta Anglikan kilisesinin siyah önderi Desmond Tutu, «Hepimiz özgür olacağız: Beyaz ve siyah, birarada, özgür bir Güney Afrika'da. Hiçbir şey, tekrarlıyorum hiçbir şey, özgür olmamızı engelleyemez.» diyordu. Gene Mayıs'ta, hapisteki ANC önderi Nelson Mandela'nın karısı Winnie Mandela, siyahların genel olarak «beyaz adamın yolun sonuna geldiği ve siyahların mücadelesinde oynayacağı bir rolünün kalmadığı» görüşünde olduğunu söylüyordu. Yıllardır birer muhalefet odağı niteliğinde olan Bantu okullarında öğrencilerin tavırları hızla sertleşiyor, bir patlamaya yöneliyordu. 17 Mayıs'ta Batı Orlando öğrencileri Afrikaans dilinin kullanımına karşı direnişe geçtiler. Herkesin kendi istediği dilde eğitim görmesini talep ediyorlardı. Bu tek örnek değildi; öğrencilerin birlik duygularına ve artan şiddet eğilimlerine tipik bir örnek gene Soweto'da yaşıyordu:

Kadın öğretmenleri okulun yakınında iki siyah erkek tarafından saldırıya uğrayınca yüzlerce öğrenci sınıflardan boşalıyor ve saldırganları döverek öldürüyordu. Ertesi sabah soruşturma için gelen beyaz polis katilin kim olduğunu sorduğunda, hep bir ağızdan «*Sonke!*» diye yanıtladılar. «Peki Sonke» dedi polis, «gel bakalım yanıma». Tüm öğrenciler kahkahalarla gülüyordu: *Sonke*'nin yerli dilinde «hepimiz» anlamına geldiğini polis bilmiyordu.

Polisin okulları, arama için yaptığı ziyaretler sıklaştı. 8 Haziran'da Naledi Lisesi'nde öğrenciler bu polisleri taşlarla kovalayıp arabalarını yaktılar. Morris Isaacson Lisesi'nde kapıya bir tabela asılmıştı: «Polis giremez. Deneyenler derilerini burada bırakmayı göze alsınlar.» Haziran başında Kentli Bantular Konseyi sekreteri, bir hükümet yetkilisine, direnişler için artık hiçbir şey yapılamayacağını bildiriyordu. Patlamadan önceki Pazartesi günü, Kentli Bantular Encümen üyesi Leonard Mosala, yeni bir Sharpeville'in eşiğine geldiğini söylüyordu.

Ertesi gün Güney Afrika Öğrenci Hareketi (SASM; Soweto'da SASO etkisiyle kurulan öğrenci örgütü) önderleri, Soweto sokaklarında yapılacak barışçı bir protesto yürüyüşünün hazırlıklarına giriştiler...

OKUL ÇOCUKLARININ YILI

Ayaklanmanın ilk hafta sonu Soweto'yu dondurucu bir rüzgar kapladı. Halk yaralarını sarmak, ölülerini saymak üzere geri çekilmişti. Artık, «Soweto»nun kendisi, zorunlu Afrikaans dili sorunundan daha büyük bir anlam taşıyordu. Bir siyahın deyişiyle,

— «Ayaklanmanın, eğitimde Afrikaans dili kullanımı yüzünden geliştiğini söylemek, Amerikan devrimini Kral III. George'un koyduğu pul vergisiyle açıklamak gibi» bir şeydi.

Pazar akşamına kadar, başkaldırı bütün ülkeye yayılmıştı; önce Pretoria ve diğer Transvaal kentlerine, daha sonra siyah «Yurtlar»a ve sonunda da Cape'in Melez topluluklarına. Gençliğin hemen her kentte örgütlenen Soweto ile dayanışma gösterileri, polis ateşiyle karşılık alıyordu. Her siyah ve Melez kentte, ana-babalar, işçiler ve sonunda, hatalı birkaç adımdan sonra, göçmen işçiler de ayaklanmaya katıldılar.

Siyah halkın mücadelesi Sharpeville olaylarına göre daha fazla destek buluyordu. Bu, büyük ölçüde, Güney Afrika'da iletişimin yaygınlaşmasına bağlanabilir. Artık siyah gazeteler yayınlanmaktaydı. ve beyaz gazetelerde, hatta Afrikaans gazetelerde bile çalışan siyahlar vardı. Daha ülkede silah seslerinin duyulmasından sonraki ilk günlerde, bu geniş ülkenin uzak bir köşesindeki herhangi bir siyah, annesine köşedeki dükkandan dergi almaya giden Soweto'lu bir kız çocuğunun arkadan vuruluşunu gözleriyle görmüş gibi okuyabilmekteydi. Haber ancak bir Afrikalının yazabileceği gibi hatasızdı ve çarpıtılmamıştı. Fotoğraflar Peter Magubane ya da Willie Nkosi imzalarıyla basılıyordu.

Radyo, olayları kör bir üslûpla anlatıyorsa da, televizyon kameraları, çaresiz, başkaldırıyı bütün açıklığıyla görüntülüyordu. Pek az siyahın televizyonu vardı, ancak çoğu televizyonlu evlerde çalışıyordu. Becerikli bir hizmetçi, bay ve bayanın kahvelerini doldururken, dokuz haberlerine şöyle bir göz atabiliyordu.

Parlamento, yıllık oturumlarının son haftasına Kruger'in üç bakanlığı (polis adalet ve cezaevleri) ile ilgili sorunları tartışarak girdi. Bantu için en iyi şeyin ne olduğunu çok iyi bildiklerine kendilerini tümüyle inandırmış acemi MP'ler (milletvekilleri) ve bakanlar isyandan dolayı «kışkırtıcıları» suçladılar. Günah keçilerini ilerici Reform Partisi'nde buldular; Anglo-Amerikan Şirketi'nden Harry Oppenheimer ile olan bağlarının açıkça gösterdiği gibi, bu parti Millet Meclisi'nde büyük sermayenin partisiydi. Yine de «komünist», «Moskova'nın gezici elçileri» ve «politik tsotsis» diye adlandırılıyorlardı. Gerçek «kışkırtıcı»nın ırkçılığın kendisi olduğunu söylemeye cesaret ettiği için, pek tutucu Johannesburg *Sunday Times* gazetesine de «komünist» damgası yakıştırıldı.

Parlamento'daki o pazartesi günü, beyazların siyah çoğunluk karşısındaki dokunulmazlığı trajik bir biçimde ortaya çıkıyordu. Pretoria'dan Afrikaner Milliyetçisi bir avukat, Thomas Langley, (beyaz) «çocuklara yapılan kötü muamele»yi ağzında sakız ederek, «işlenebilecek en adi ve iğrenç suçlardan biridir, çünkü kötü muamelelerin hedefi, henüz kendini koruyacak birine ihtiyaç duyan ve tam da bu kişi tarafından saldırılan savunmasız çocuktur.» diye yakınıyordu. Langley'in beyaz çocuklara olan bu şefkati siyahlara uzanamıyordu. Ona göre isyanın ardında yatan neden, başbakanın Kissinger ile yaptığı tartışmaları tahrip etmektir. Bir başka MP, «bu şeytani olay, başbakanımızın Avrupa'ya gidip Amerika ve diğer devlet görevlileriyle bir dizi toplantı yapacağı zamanı beklemiştir» diye düşünüyordu. Arka sıradan gelen bir üçüncü katkı da gösterilerin Transkei'nin bağımsızlığıyla çakışacak şekilde düzenlendiğini ileri sürüyordu.

Muhafız bir konuşmacı ayaklanmanın gerçek nedenlerini sıralamaya çalıştığında, hükümetten bir MP onu siyahların eline bahane vermekle suçladı. Ancak ertesi sabah hükümet yanlısı *Beeld* gazetesinin başyazarı,

— «Ancak çok büyük üzüntüleri olan insanlar bu derece kışkırtılabilirler» diyor ve ekliyordu: «Acaba ihtişamın ve zengin kent ortamının yanbaşında yerleşmiş yüzlerce, hatta binlerce Soweto'lu insanın yaşamlarından tatmin olmamaları için hiç bir neden bulunmadığını söylemekle dürüst davranıyor muyuz?

Öte yanda polisin gittikçe daha fazla eleştirisi alması karşısında Kruger, geçen yıl görevleri başında ölmüş 19 beyaz polisi «şükranla anarak» polisi temize çıkarmaya çalışıyordu.

Halkla ilişkiler memuru, Polis Komiserliğinden o sabah aldığı bilgiye dayanarak ölen 130 siyahtan yalnızca 42'sinin polisin elinde öldüğünü açıkladı. Daha sonra Kruger, cesetlerde .22'lik mermi bulunduğunu polisin bu tip mermi kullanmadığı için ölümlerden sorumlu tutulamayacağını söyledi. Böylece Afrikalıların Afrikalıları vurduğu söylenmek isteniyordu. Ancak hiçbir polis de .22'lik mermi ile vurulmamıştı.

Kruger'in bu renkli kıvırmaları öğrencilerin üzerine neden gerçek mermiler ile saldırılıp su kullanılmadığı ve polisin neden siperlikler giymemiş olduğu sorulduğunda gündeme geldi. Kruger, siperliklerin gereksiz olduğuna, çünkü polis memurlarının «fazlaca yaralanmadığına» işaret ederek ekliyordu: «Polis memurlarımızı ortaçağdan kalma şövalyeler gibi zırhlar, siperlikler ve tanrı bilir daha neler içinde düşünemiyorum —polis memuru böyle Bantu gibi ortalıkta, çöplük içinde dolaşsın— benim için bunu kabul etmek zor.»

Parlamento geçen haftanın aniden patlak veren olayları hakkında meraklı kamuoyuna bilgi vermek istediye de, bunu pek yapamayacağı açıklık kazandı. Sızlanmak Mr. Langley'e bırakılmıştı: «Bu isyanların yerine, Güney Afrika'da model bir devlet yaratmak için yıllar yılı harcadığımız olumlu çabaların meyvelerini toplamamız gerekmez miydi?

Değişiklik çağrılarını ciddiye alan tek bir beyaz adam vardı. Öğrencilerin protestolarına başladığı ilk günlerde, Transvaal bölgesinin kentlerinden Standerton'un istasyon şefi, tuvaletler, bekleme odaları ve yaya köprüsündeki bütün «yalnız beyazlar için» levhalarını kaldırdı. Birkaç gün hiç bir şey olmadı, ancak sonra beyazın biri şikayetçi oldu. Beyaz boya tekrar görüldü ve

yazılar tekrar yazıldı. «Kimse ona bu kadar ileri girmesini söylemedi» dedi diğer bir istasyon memuru.

Pretoria yakınındaki Atteridgeville'de «Tanrıdan bekleme savaş» ve «Soweto'yu Destekle» diyen yazılar yükseliyordu. Pazartesi Nigel yakınındaki Duduza kenti de oldukça hareketliydi. O gün barlar, belediye otobüsleri ve hükümet binaları duman altında kalırken on kişi daha ölüyordu.

Mabopane kasabasındaki siyahlar en yakın çiftlik bölgesini, Rietgat'ı, istila ettiler. Kaffir savaşlarını hatırlatırcasına, beyaz kadın ve çocuklar Pretoria'ya gönderilirken, erkekler de kendi çiftliklerini korumak üzere silah kuşanarak geride kaldılar. İyimser bir çiftçi rahatsızlığın «susuzluk ya da kızamık» gibi geçeceğini düşünüyordu.

Johannesburg'da siyah işçiler şimdilik sakin görünüyorsa da, nefretleri gün geçtikçe açığa çıkıyordu. Bir siyah, kentin ortasında, vilayet binasının bahçesinde vurulmadan önce, «Soweto'daki çocukların öcünü almak» için balta ile dört beyazı yaralamıştı. John Vorster Meydanı'ndaki polis karargahına götürülmüş, ancak birkaç dakika içinde dört katlı binanın penceresinden «düşmüştü.»

Ayaklanma bir çok Bantu toprağına yayıldı. Pretoria'ya yürünebilir uzaklıkta kasabalar ve Cape Province ve Orange Free State içinde kalan kabile arazileri olan Bophutatswana'da, okullar ve eğitim merkezleri kızgın öğrenciler tarafından taşlanıp yakıldı. Tswana şefi Lucas Mongope, «ayrı gelişme»ye olan bağlılığından ve diğer Bantu bölgelerinin Transkei «bağımsızlığı»nı izleyecekleri yolundaki demeçlerinden dolayı sevilmiyordu. Lebowa (batı Transvaal'da bir Bantu bölgesi)'da iki muhalif MP de, «durum siyah insanların, dış dünyadan gizlenen, yıllardır gömülü kalmış, derindeki sıkıntılarını ortaya çıkarmıştır» diyen bir açıklama yapıyorlardı. Öğrencilerin «ayrı gelişme»ye karşı çıkıp, kendi kaderlerini tayin etme çabaları Mr. Vorster'in diğer kabile şeflerine bağımsızlık satmasını zorlaştırıyordu.

Başkaldırı gençlerle aileleri birbirinden ayıran ruhsal davranış farklılıklarının derin uçurumunu da açığa çıkartıyordu. Geleneksel kabile toplumunda çocuklar görülür, ama duyulmazlar. Ancak, şimdi birçok kentli ailede tersi oluyor. Büyükler,

çocuklarının gözünde eski konumlarını kaybettiler. «Daha fazla dayanamayacağız» diye yakınıyordu bir öğrenci. «Durumun böyle olmasına sebep, hiçbir şey yapmayıp herşeyi oluruna bırakan büyüklerimiz. Yenildiler. Bugünkü acı noktaya kadar savaşımaya zorlandık biz.» Bir anne «ölünce mezarımıza tükürecekler» diyor. Aileler, «Çocuklarımızla konuşamıyoruz», diye şikayet ettikçe, ses Batı'dan yankılanıyormuş gibi geliyor insana.

Ne var ki, Soweto'daki çatlak geleneksel «kuşak farkı» değildi. Her iki kuşak da birbirlerini rahatsız eden ortak sıkıntıyı gayet iyi anlamışlardı. Anababalar saatler süren çalışma ve yolculukla, zamlarla, işyerlerindeki huzursuzlukla, çocuklarını okutmak için para bulmakla öylesine bağlanmışlardı ki, yolun dışına çıkmak onlar için çok zordu.

Johannesburg'lu bir psikiyatrist, siyah çocukların şiddete itilmelerinin nedeninin, ev yaşantısının çözülmesi ve anababalarından gördükleri davranışlar olduğunu iddia etti. Daha iyi eğitilmiş, aile geçindirme sorumluluğu olmayan ve zamanları bol olan okul çocukları, açıktır ki politik hareketlerden daha kolay etkilenecekti. Şimdi barikatlar, polisle çıkan çatışmalar, kovalamacayla geçen uykusuz geceler, arkadaşlarının ölümü ve yaralanması, mücadelelerini gerçek bir devrimci havaya sokmuştu.

Ayaklanmanın başlamasından iki hafta sonra, Soweto'da saygı duyulan bir grup lider, birincil hedef olarak öğrenci, anababa ve öğretmenleri bir araya getirmeyi amaçlayan Siyah Aileler Birliği'ni (BPA) kurdular. Lideri, Zulu şefinin kuzeni ve bir zamanlar Komünist yasası ile hüküm giyip hükümete dünya çapında protestolar gelmesine neden olan Leotheran rahip Manas Buthelezi'ydi Bir başka değişmez BPA üyesi de, hakkında uzun zaman yasaklamalar ve mahkemesiz tutuklamalar uygulanan Winnie Mandela idi.

BPA öğrenciler adına hükümetle konuşmak için girişimde bulundu. Hükümet ise bu örgütü temsilci olarak tanımamakta ısrar ederek görüşmeyi reddetti.

Siyahların bütün politik örgütlerini çökerten hükümetin kent meclisi üyelerinden başka görüşebileceği kimse kalmamıştı. Yıllardır onları hor gören Bakan Botha, şimdi varlıklarını

süslemeye çalışıyordu. 21 Haziran'da gelecekte kentli siyah liderler ve beyaz yöneticiler arasında «sürekli görüşmeler» olacağını ve bu tartışmaların dil sorunu ile sınırlı tutulamayacağını duyuruyordu. Siyah «liderler» hükümetin desteklediği «Otuzlar Komitesi» içinde toplanmışlardı.

6 Temmuz'da bu «liderlerle» yapılan tartışmaların ardından M. C. Botha, ilk temel kararı duyuruyordu: Okullarda kullanılan dil okul müdürleri tarafından belirlenecektir. Botha, o akşam televizyonda görünerek, aslında müdürlerin böyle bir karara her zaman hakları bulunduğunu, ancak şimdiye kadar sorun üzerinde bir karışıklığın var olduğunu söylüyordu.

Sosyal konular ve aritmetiğin Afrikaans ile okutulması zorunluluğunun, bölümlerin yıllık programlarında belirtildiğini söylemek isteyen Siyah Öğretmenler Birliği (BTA) genel sekreteri H.H. Dlamlense'ye söz hakkı verilmemişti. Okul müdürlerinin bunu istediğini, ancak reddedildiklerini söylemek istiyordu Dlamlense.

Öğretmenler Birliği'nin başka istekleri de vardı: altı beyaz Bantu Eğitimi memurunun görevlerinden alınması, fesholunan okul heyetinin yeniden kurulması gibi. İki hafta sonra, Joseph Peele ve Abner Letlapa Bantu Eğitimi Dairesi'nce Meadowlands Tswana okul heyetine atanırken. Bantu Eğitimi bölgesel yöneticisi W. C. Ackerman ve müfettiş Thys de Beer'e atanmalarını beklemleri söyleniyordu. Yirmi-sekiz yıllık Ulusal Parti yönetimi süresince, siyahlar yöneticileri hiçbir ırkçı uygulamanın iptali yönünde ikna edememişlerdi. Bunu şimdi kuvvet kullanarak yapıyorlardı. Alınan ders, protestocuları haklı çıkarır nitelikteydi.

BPA'nın görevlerinden biri de ölümlerin gömülmesiydi. Ancak Johannesburg üst yöneticileri toplu cenaze törenine izin vermedi. Soweto'da görev yapan bir avuç siyah doktordan biri olan Dr. Aaron Matihare'ye, «eğer toplu cenaze törenine izin verilirse, polisin orada olacağı ve karışıklık için bir kıvılcım oluşturacağı», hatırlatıldı.

Haziranın sonunda, Hillbrow ve Fordsburg'daki iki devlet morgu, siyah cesetlerin durmadan taşınmalarına karşın, ağzına kadar doluydu. Ölümler Soweto polis karakoluna da konuluyor-

du. Gerçek ya da en azından yaklaşık ölü sayısı üstüne oldukça değişik tahminler vardı. Polis karakolu bahçelerindeki toplu gömülmeler ve esrarengiz «ölü gömücüleri» üzerine söylentiler çıkmıştı. Polis bir süre bütün mezarlıklarda devriye gezdi, gece-gündüz. Bir mezarıcı gündüz kazdığı yerleri ertesi gün doldurulmuş bulduğunu rapor ediyordu.

Kuşku duyulmayan tek bir nokta vardı. Polis gösterilere yalnız kurşunla karşı koymuştu. Şef Gatsha Buthelezi, Güney Afrika'nın Sharpeville'den beri hiçbir şey öğrenmediğinden yakınırken, siyahların çoğunluğunun ve bazı beyazların görüşlerini dile getiriyordu. «Olayları kimyasal silahlar ve kauçuk mermilerle, daha az şiddet kullanarak önleyebilmeliydik» diyordu.

James Kruger bu görüşlere katılmıyordu:

— «Takdir edersiniz ki,» diyordu yabancı basın mensuplarına, «açık havada gözyaşartıcı gazların pek az etkisi olur. Kauçuk mermiler, insanları polisin yumuşak olduğunu düşünmeye zorlar; su bombaları ise etkisiz oldukları için kullanılmadılar.»

Durum Hükümet için bundan daha yüz kızartıcı olamazdı. Mr. Vorster'in Dr. Kissinger ile buluşması bir yana, Afrika Birliği Örgütü'nün yıllık toplantısı da Haziran sonunda başladı. Ev sahibi ülke Mauritius, Güney Afrikalı turistlerle yapacağı kârlı ticareti askıya alırken yerel oteller Cape şarabının etiketlerini söküyorlardı. Zambia, Soweto ölümleri için bütün ülkede yas günü ilan etti.

Vorster-Kissinger konuşmalarının içinde Güney Afrikalı gazeteciler, «Afrika'nın güneyinde yeni ve olumlu bir politika güdüleceğini» duyuyorlardı. Adalet Bakanı Kruger karışıklıkların «Güney Afrika'nın adını karalayamayacağı» görüşündeydi. «Dünyanın her tarafında sosyal sorunlar var,» diyordu. «Bir örnek vermek gerekirse, İngiltere'de Soweto ile karşılaştırılabilecek yerler dolu, yeni gördüm. Durumumuzu temize çıkarmaya çalışmıyorum. Hükümetimiz siyah ve kahverengi insanların hayat düzeyini yükseltmeye çalışmaktadır. Bundan kuşku duyulmamalıdır.»

Kuşku veya değil, Kruger yabancı ve özellikle Batılı tepkileri ölçmede bir ölçüde yanılmıyordu. Dünya, 15 yıl önceki Sharpeville'den beri devam eden kanlı çarpışmalardan ve öğ-

renci isyanlarını renkli televizyon ekranlarında görmekten bıkmıştı. Vietnam savaşı gibi bir savaştan sonra, beyaz polislerin siyah insanları öldürmesi o kadar da ürkütücü gelmiyordu artık. Anti-apartheid gruplar ayaklanmanın önemini anlatmaya çalıştılsa da, yalnızca, zaten seçimini yapmış bir kesimden dinleyici bulabildiler. Dünya, Afrika'daki felaketlerle şaşkınlığa düşmüştü; sayısız darbe ve karşı-darbeleriyle Kongo'dan Uganda başkanı İdi Amin'in kişiliğine kadar bir dizi olay, dinleyicilerinin dikkatini saptırmak için Güney Afrika Radyosu SABC'nin eline büyük bir fırsat vermişti.

Sharpeville sonrası günlerden farklı olarak, şimdi «sıkıyönetim» yoktu; bununla beraber Güney Afrika sürekli, ancak ilan edilmemiş bir sıkıyönetim altında yaşıyordu. Vorster, Batı'ya yatırımlarının korunacağı güvenini veren katı gerçekçiliğini sürdürüyordu. Temmuz'un ilk haftasında *Financial Mail* ülkenin üst yöneticileri ile görüşme yaptı: «Tedbir —evet. Karamsarlık— hayır. Ortalama iş adamı denizaşırı ülkelerdeki tepkinin sessizliğine bakıp rahatlıyor; dünyanın hiddetinin Güney Afrika üzerine yönelip yabancı ticaret ve yatırım bağlantılarının kopmayacağından emin görünüyordu. Bu görüş gelecek aylarda daha da geliştirilecekti.

Olaylardan bir hafta sonra, Soweto hayli sessiz, sakinleri somurtkan ve sinirliydi. Bazıları henüz 8 yaşında olan yüzlerce erkek ve kız çocuk hapisteydi. Polis önce çocukların hapsedildiğini inkar etti. Ancak gazeteciler hapishaneleri gördüklerini iddia edince:

— «Onları sokağa bırakırsak ne olacağını sanıyorsunuz? Onları tekrar bulabileceğimizi düşünüyor musunuz?» yanıtıyla karşılaştılar. Ayaklanmanın henüz kırılmadığı yerlerde polis çok kötü şeyler yapmaya hazırlanıyordu. Ben, ilk protestolardan bir hafta sonra, hapiste olan ve normal olarak yabancı muhabirlerle görüşme yapmasına izin verilen Pan Afrikan Kongresi lideri Robert Sobukwe'yi görmek üzere Johannesburg'dan Kimberley'e doğru yola çıktım. Geleceğim yerel güvenlik polisi tarafından biliniyordu. Ve Sobukwe'nin görüşmeleri hemen kaldırıldı.

Güvenlik polisi Soweto yürüyüşünden haberdar olamadığını-

dan dolayı çok utandıysa da, hazırlıksız yakalanmaları iki kuruluş örgütü ANC ve PAC'nin işine yaradı. Yine de Hükümet, Bantu işleri Bakanı M. C. Botha'nın ağzından ayaklanmanın daha önceden planlandığı savında ısrar ediyordu. 24 Haziran'da Botha, parlamento toplantılarının son gününde, ortalıkta yalnız siyahlar tarafından değil «bazı beyazlarca da yapılan, büyük çaplı bir plan ve hazırlık göze çarpıyor» iddiasında bulundu. «Bunların kim olduğunu bilmek isterdim. Kabul etmeliyim ki bu işe kimlerin katıldığını bilmiyorum.» Botha, siyahların kendi haklarını kendilerinin aradıklarını, ya da kendilerini bir direniş için örgütleyebileceklerini kabul edemiyordu.

Haziran olaylarını izleyen sessizlik, siyah öfkeye gelen bir duraklamayı gösteriyordu. Perde arkalarında çocuklar anababalarına bundan sonra onlardan ne beklediklerini anlatıyor, öğrenciler ise gelecek eylemleri planlıyorlardı. Okulların 22 Temmuz'da açılmasına izin verilmesiyle birlikte polis çevrede görülmeye başlandı. Albay Jan Visser polisin halkı saldırganlardan korumak için geldiğini söylüyordu.

Gösteriler yine taşlama ve yakma olayları ile başladı. Kruger Bantu Meclis Üyelerini toplayarak dersler sırasında polisin okul alanlarına girmeyeceğine söz verdi. Bu söz, öğrenci liderlerinin tüm ağırlıklarını kullanarak sakin davranma ve kundaklamama çağrıları yapmalarına karşın bir şey değiştirmiyor, çok geçmeden polis sözünde durmayarak bazı okullara giriyordu. Bu istenmeyen ziyaretçiler, sıkılmış siyah yumrukları karşılarında buldular. Polis ateş açtı.

Öğrenci Temsilciler Konseyi (SRC) temel bir strateji geliştirmişti, bu Soweto mücadelesinde önemli bir noktayı göstermektedir. Anababalardan, tutuklanan öğrenci liderleri için yürütülen kampanyayla dayanışma için, işlerine gitmemeleri isteniyordu. Grevi alevlendirmek için Soweto demiryolu ve trafik kontrol mekanizması sabote edildi, işe yolcu taşıyan arabalar taşlandı. Bu üç başlı bir mücadeleydi: Anababalar çocuklarına karşı direnirlerken, düzeni sağlamak üzere işin içine polis giriyordu.

Anababaların direniş nedeni, Johannesburg Ticaret Odası'nın önceki hafta yayımladığı geçinme verileri çizelgesinde ko-

laylıkla görülüyordu. Son 6 ayda hayat pahalılığı % 5,5, ortalama Soweto ailesinin tüketimi olan yiyecek fiyatları ise % 7 oranında artmıştı. Yine de öğrenci liderleri, «arkadaşları bırakılıncaya kadar işe gitmemelerini istedikleri halde, çoğuna uymayan anababaların sayılarının kalabalıklığı karşısında duydukları hayal kırıklığını» dile getiriyorlardı.

Siyahların dayanışma için iş-bırakma oranının küçümsenmesine karşın, birçok beyaz siyahların işlerini yapmak zorunda kalmıştı; beyaz memurlar yemek saatlerinde uzun süre aç kaldılar. Bu, beyaz işverenin uzun süredir korktuğu eylemin habercisiydi: Genel grev.

Soweto içinde ise, polis bir başka korkuyu —yerleşim bölgelerinin siyahlar tarafından işgal edilmesi korkusunu— yenmek için öğrencilere yine ateş açıyordu. Polis tarafından 15 000 kişi olarak belirlenen öğrenci ve taraftarlarından oluşan kalabalık, John Vorster Meydanı'ndaki polis karargahına doğru yola çıkıyordu. Burada konulacak eylemle arkadaşlarının bırakılmasını ve Adalet Bakanı Kruger'in kendileriyle görüşmesini isteyeceklerdi. Okul üniformaları giymişlerdi; bazıları iyimser dövizler taşıyorlardı:

— «Savaşmıyoruz, ateş etmeyin.»

Grubu bekleyen polis bir kan gölü yaratmaktan kaçınmak için, kalabalığa söz geçirebileceklerini sandıkları önderleri yanına almıştı. BPA'dan Dr. Buthelezi ve Bayan Mandela dağılmalarını istediler öğrencilerden, fakat kızgınlıkla reddedildiler. Savaş başlıyordu.

Öğrenciler bu zamana kadar meydana gelen çatışmalarda polis silahlarına karşı bazı önlemler geliştirmişlerdi. Şimdi, polis kordonu altında, ortalarına düşen gözyaşartıcı gaz dolu kutulardan, kadınların taşıdıkları sularla yüzlerini yıkayarak kurtulmaya çalışıyorlardı. Polisin açtığı ateşle, üç kişi daha öldü.

Hafta sonuna kadar sekiz siyah daha öldü. Polis, şimdi bütün ülkede tetikteydi. Soweto bir kez daha beyazlara kapatılıyordu. Öğrenci lideri Mashinini kolaylıkla gizleniyor ve «isteklerimiz yerine getirilmeden eylemlerimize son vermeyeceğiz» diyerek tehditler savuruyordu. Hükümet ölüsünü ya da dirisini

getirene 500 Rand ödöl koydu. Mashinini peşindekileri atlata-
rak İngiltere'ye kaçtı. Ödölü, hiçbir zaman, hiç kimse alamadı.

Hükümet olayları bastırma girişimlerini siyah bilincin lider
kadrosunu parmaklıklar arkasına koyarak sürdürdü. Temmuz
ortasında, Siyahlar Halk Kongresi başkanı Kenneth Rachidi ve
başkan yardımcısı Mxolisi Mvovo ile Güney Afrika Öğrenci Ha-
reketi sekreteri Zweli Sizani güvenlik yasalarına dayanarak içeri
alındılar. İç Güvenlik Yasa Tasarısını tartışırken Kruger,
— «Bu tür yasalar çıkarılmasını sevmiyorum» diyordu, «hükü-
met sevmiyor.»

Temmuz ortasında, Kruger, Transvaal Yasası'nda geçen,
polise şüphe halinde gözaltına alma hakkı tanıyan maddeyi des-
teklemek amacıyla bu düşüncesini değiştirmek zorunda kalıyor-
du. Diğer siyah bilinç liderleri ve öğrencileri de polis tarafından
toplandı. Ağustos'ta, artık, tüm ülkeye hakim olunmuştu.

Birkaç gün içinde, elliye yakın siyah önder —Siyah Ana-
Babalar Birliği, Hristiyan Enstitüsü, kadınlar topluluğu grup-
larının üyeleriyle öğrenciler, doktorlar, gazeteciler— özel tutuk-
evlerindeydiler. Bir önceki hafta öğrencilerle polis emriyle gö-
rüşmüş olan Bayan Mandela bile bağışlanmamıştı.

Hükümet otoriteleri öyle sınırlıydılar ki, o zamanlar anti-
komünizm yasaları uyarınca zaten tutuklu olan, Siyah Bilinç'in
29 yaşındaki önderi Steve Biko'yu tekrar tutuklamaya kalktılar.
Polis en etkili siyah liderlerden biri olan Mapetla Mohapi'nin
yerel cezaevlerinden birinde şüpheli bir şekilde ölmesinden son-
ra meydana gelmesi olası olaylara karşı özel tedbirler alıyordu.
Mohapi, 25 yaşında öldüğü zaman, siyasi mahkumlar ve ailele-
riyle ilgilenen Zimele Destek Fonu'nun başkanıydı. Tutukluluğu
sırasında karısına gönderdiği mektuplarda bile «hiç bir bıkkınlık
ve bezginlik» belirtisi göstermeyen, başı dik bir adamdı. Buna
karşın polis, 5 Ağustos'taki açıklamasında kendisini pantolo-
nuyla astığını söylemekten çekinmiyordu. Kocasının ölüsünü gör-
düğünde. Bayan Mohapi, hiç bir intihar izine rastlamadığını
söyledi. Ölüyü incelemekle görevli Afrikalı iki doktora, daha
sonra, açıklama yapmamaları için baskı yapıldı.

Zimele Destek Fonu'nun sonraki başkanı, M. Tembeni, «son
zamanlarda duyulan intihar olaylarının siyah halkta şüphe uyan-

dırdığına» işaret ettikten kısa zaman sonra göz altına alındı. «İntihar» olaylarının en yakın tanığı, aynı güvenlik kuvveti tarafından gözaltına alınan Afrika'lı kadın gazeteci Tenjiwe Mtintso'ydu: Bir keresinde boynuna ıslak havlu dolanarak kulağına hırsla «Şimdi Mapetla'nın nasıl öldüğünü biliyorsun» dendiğini açıkladı.

Bu arada olaylar devam ediyordu. Port Elizabeth'de, ülkenin bu beşinci büyük kentinde, olayların iki günde alevlenmesi sonucunda polis 33 siyahı öldürüyordu. Ülkedeki olayları harita üzerinde işaretlemekle görevli polisler fazla mesai yapmak zorunda kalıyorlardı.

Johannesburg devlet morgunda görevli baş patalog Prof. Joshua Taljaard, Ağustos sonuna kadar polis mermisi ile ölen siyahların çoğunun arkadan vurulduğunu açıklıyordu.

Ağustos sonlarında 77'si Siyah Bilinç hareketi lideri olmak üzere 800 kişi soruşturmasız gözaltındaydı. Güney Belville'de, Batı Cape'teki Melez Üniversitesi öğrencileri, liselerde ve meslek okullarındaki diğer Siyah Bilinç yandaşları, Soweto'lu siyahlarla birlikte protesto gösterileri yaptılar. Polis uzak durdu ve böylece kan akmadı. Ağustos'un başında öğrenciler bir haftalık ders boykotuna başladılar. Melez rektör Dr. Richard Van der Ross, ders aralarını kaldırıncı, öğrenciler öfkelenerek bunu davalarına ihanet olarak nitelediler. Üniversite dışındaki yolları kapatan öğrenciler polis gelince arabaları taş yağmuru-na tuttular. Çok geçmeden idare binası da dahil bütün binalar alevlerle kaplanmıştı. Melezlerle polis arasındaki çatışma bir kan gölüne doğru tırmanıyordu. Ancak bu kan gölü Melez bölgelerde değil, siyah kasabalar olan Langa, Guguletu ve Nyan-ga'da ortaya çıktı.

Ayaklanmanın Cape Town'a bu kadar geç ulaşması şaşırtıcıydı. Kentin 200 000 Afrikalı'sı ülkenin en yoksul siyahlarıydı. Otuz-yıllık kiralama ayrıcalığı onlara ulaşmamıştı, çünkü beyaz politikacılar, ister burada doğmuş ister göçmen olsunlar bütün Afrikalıların bir gün Western Cape'ten sürüleceğini umuyorlardı. Langa, diğer kasabalar arasında «erkek» koğuşlarının en fazla olduğu yerdi. Birçok Afrikalı karısının ve çocuklarının iç-göç çerçevesinde Bantu topraklarına sürülmesi acısını

yaşamıştı. İlk Bantu ülkesi Ekimde bağımsızlığını alınca Transkei'li olmaya zorlanma korkuları da artmıştı.

Olaylar, Lamga lise öğrencilerinin Soweto dayanışma yürüyüşü ile başladı ve öncekiler gibi devam etti: Barların taşlanması, beş dakika içinde dağılmalarını söyleyen polis çağrısı gözyaşartıcı gazlar ve daha çok taş; diğer iki kasabada çatışmalar, yanan hükümet binaları ve son olarak polisin sokaklarda dolaşarak genç göstericilere ateş açması. Sabaha kadar 16 siyah ölmüştü. Ertesi gün, beyaz öğrenciler Devil Peak (Şeytan Tepesi) eteklerindeki özenli kampüslerinden yürüyüşe geçtiler. Dayanışma gösterisi, 76 tutuklamaya yol açtı. 17 Afrikalı daha ölmüştü.

Ağustos'taki evde-kal eyleminin başarısı, Soweto'lu öğrencilere, ırkçılığın zayıf noktasının siyah işgücüne dayanması olduğunu göstermişti. Bu, giderek, bütün eylem planlarının temel direği olacaktı. Böylece, SRC, 23 Ağustos'ta başlayacak üç günlük bir genel greve hazırlandı. Siyahlar çalıştıkları yerlerdeki fotokopi makinelerinde broşürler hazırladılar; cadde köşelerine posterler yapıştırıldı; ve babalar Moroka, Dube ve Soweto'nun banliyölerindeki evlerinde, 12 yaşındaki çocuklarından,

— «Pazartesi, Salı ve Çarşamba işten uzak duracaksın. Çağrıya uyduğunu kanıtlamak için, lütfen arabanın bahçe içinde kalmasına dikkat et» uyarısını aldılar.

Hafta sonundan sonra öğrenciler, görüşlerini açıklamak için, evlere bildiriler dağıttılar.

— «İrkçılar, son gösterimizde insanların işe gitmemesinden dolayı milyonlarca rand kaybettiler. Böylece hemen öğrenci-işçi birliğini kırmayı düşündüler, [ve] işçileri, haklı sebeplerle protestolar yapan kendi çocuklarını öldürmeleri için topuzlu değnek ve kılıç taşımaya çağırdılar. Anababa ve işçi olan sizler, eğer çalışmaya devam ederseniz, biz çocuklarınızın katliamı için Vorster'a davetiye çıkardığınızın farkında olmalısınız... Biz gelecekteki olayları önlemek istiyoruz. Anababa ve işçiler, çağrımızı dinleyin ve işlerinize gitmeyin.» Bildiri Gizli Afrika Ulusal Kongresi'nin imzasını taşıyordu.

«Azikhwelwa» çağırısı — «binmeyeceğiz» kelimesi, daha

önceki otobüs boykotlarından kalmıştı — Johannesburg'da % 80 katılımıla sonuçlandı. Beyaz işveren için tehlike işareti bu katılımın, öğrencilerin engellemesi ve zorlamasıyla ortaya çıkmamış olmasıydı. Soweto'da işçilerin işe gitmesini engelleyen hiçbir barikat yoktu yollarda. Çağrıya katılmayan tek grup, polis tarafından topuzlu değnek ve tahta sopalarla silahlandırılan ve korunan koğuş sakinleriydi.

Öğleye doğru Soweto'ya azar azar grev kırıcı işçiler geliyorlardı. İki gözcü öğrenci işten dönen yurt sakinleri tarafından öldüresiye dövüldü. O gece Orlando'daki Mzimhlope koğuş odaları yanıyordu. Bu polisin gelecek hafta resmen açıklayacağı 40 ölülük liste için bahane oldu.

Eylem Salı günü de sıkı biçimde sürdürüldü. Eski grevler polisin sıradan müdahalesiyle kırılırdı. Şimdi ise, belki de eski yöntemlerin ters tepki yaratmasından korkulduğu için, polis siyahın karşısına siyahı koymaya çalışıyordu. Bu amaç için yurttaki kalanlar seçilmişti. Yurtçular, daha önce de gördüğümüz gibi, Afrikalıları önce beyaz kentlerdeki evlerinden kırsal alana süren, daha sonra «bekâr» adıyla Johannesburg'a geri dönmelerine veya istedikleri yere gidebilmelerine izin veren politikanın doğurduğu gruptu. Bu insanların çoğu Zuluydu.

Genellikle 20 erkek işçi ısınması güç yatakhanelerde, özel yaşamdan, aile sıcaklığından, dostluktan mahrum, geleneksel topluma aykırı tüm sosyal ve psikolojik bozukluğun içinde —yıkılan evlilikler, eşcinsellik, fuhuş, cinsel hastalık ve alkolle birlikte— yaşıyorlardı. Yangın yalnız sahip oldukları biricik mülkiyetlerini yoketmekle kalmıyor, yataklarının altında Bantu topraklarındaki aileleri için kutular içinde sakladıkları tüm kazançlarını da kül ediyordu.

Salı akşamı, topuzlu sopalar, palalar ve mızraklarla kuşanmış bin kadar çılgın Mzimhlope Zulusu caddeleri ve Orlando ile Meadowlands'daki evleri istila ederek saldırdılar, çaldılar ve öldürdüler. «Zulu savaşçılar» eşkiyalık yapıp caddeleri tarayarak çocuk arıyor ve bölge sakinlerini korkutuyorlardı. Yollarda çocukların evlerini korumak için kurdukları barikatları yıkıp yolu açan Hippolar içindeki polislerin arkasından yürüyorlardı. Polis, Zulu dilinde:

— «Bulala Zonke,» (Hepsini öldürün) diye bağdırdıktan sonra meydanı, yasaları ve düzeni korumaları için eşkiyalara bırakıyordu. Panik halindeki ev kadınları yardım istemek için Orlando polis karakolunu arayınca, «İşe gitmek için koruma istemediniz, şimdi neden istiyorsunuz?» yanıtını alıyorlardı.

Polisin bu olaydaki belirleyici rolünü *Rand Daily Mail*'in siyah muhabiri, Nat Serache açığa çıkardı. Serache kalabalıktan uzak durmak gerektiğini kavrayarak, iyi bir öykü yakalama amacıyla yurtların biri yakınında bir kömür kutusuna girerek saklandı. Sabaha karşı 2:15'te yurt sakinlerini, eninde sonunda, hükümete ait olan evleri tahrip etmemeleri için uyarın bir polis sesi duydu. Polis Zulu dilinde:

— «Size Batı Rand [Yönetim Heyeti] binalarını yıkmanızı emretmedik,» diyordu. «Yalnız insanlarla savaşacaksınız; şimdi herkes hemen geri çekilsin.» Ve Batı Orlando'da anında sü-kunet sağlandı.

Bu kez *Star*'dan başka bir siyah gazeteci de Mzimhlope yurtlarından birine girip bir polisin teypten dinlettiği sözleri duydu:

— «Eğer evleri tahrip ederseniz bizi size karşı güç kullanmaya zorlamış olursunuz. Siz yalnız haşerayı temizlemekle görevlendirildiniz.»

İki yurt sakini, daha sonra, kurallara uymadıkları için vuruldular. Perşembe günü üç günlük grev bittiği için işçiler işlerine döndüler. Hükümetin, Zulularla giriştiği karşı hareketin işe dönme kararıyla hiçbir ilgisi yoktu.

Soweto'da polisin olaylarda Zulu kültür hareketi *Inkatha*'yı kullandığı biliniyordu. *Inkatha*'nın kurucusu şef Gotsha Buthelezi üyelerine, daha önceden kavgayı bırakmaları için çağrı da bulunmuştu. Durban'dan Johannesburg'a geldiği zaman Kruger işe karışmamasını söyledi. Ancak Soweto'daki temsilcisi, Gibson Thula da Buthelezi'yi uyararak eğer müdahale etmezse, bir daha Soweto'daki halkın desteğini sağlayamayacağını belirtmişti. Cuma günü, Buthelezi yurtlara gitti ve daha sonra gazetecilere, polisin Zululara *dogga* vererek onları öldürmeye teşvik ettiğini ve hatta kalabalık yerlere doğru sürdüğünü söyledi. Yurt sakinlerinin arasında silahlı siyahların olduğunu ve ayak-

larındaki siyah botların «polisin giydiği botlara» çok benzediğini» ekledi.

Şimdi, göçmenlere, ilk kez, grevin nedenleri hakkında bilgi veriliyordu. Buthelezi, onların adına, Soweto halkından özür diledi. Öğrenciler yurtları dolaşarak onların da zulmün kurbanı olduklarını anlatan broşürler dağıttılar. Hükümetin karşı hareketi geri tepmişti. Bundan sonraki iş bırakma çağrısının en ateşli savunucular arasında yurtçular da vardı.

Ticaret ve endüstrinin liderleri «işe gelmeyenlere, korkutulmuş olup olmamalarına bakmaksızın ücret vermeyecekleri» kararına vardılar. Transvaal Ticaret Odası başkanı, Ernest Hausmann, «işverenin yasalara saygılı işçiye yakınlık duyduğunu, yine de işe gelmeyenlere ücret veremeyeceklerini,» duyurdu. Grevin sürdüğü Salı gecesi, Soweto halkı ekmeğin —ki beyaz banliyölerden çok, kasabalarda temel yiyecek maddesiydi— bir çeyrek daha pahalılaştığını duyuyordu.

Dr. Kissinger ile yeni bir görüşmeye hazırlanan Başbakan, Güney Afrika'nın sorunları olduğunu kabul ediyor, fakat «kriz yoktur» diyordu. Yerinde duramayan Adalet, Polis ve Cezaevleri Bakanı siyah liderlerle yeni bir dizi toplantı yapmaya istekli olduğunu açıklıyor, buna ilerlemeci milletvekili Helen Suzmen temsilci olabilecek tüm siyahları içeri attıktan sonra böyle bir istegin ancak «beklenen konuşmaları alaya almak» anlamına geleceğini belirterek yanıt veriyordu.

Kruger, bir süre sonra utanmadan, aradığı «liderleri» bulunduğunu açıkladı: *Makgotla'nın** kabile adaleti dağıtan yandaşları. Bu kanun dışı grup birkaç yıldır Soweto ve Witwatersrand'da varlık gösteriyordu. Gerçekte birçok kentli Bantu Meclis üyesi Makgotla'ya bağlıydı; bu yargıç koltuklarında oturmak için gerekli tek şey yılda bir rand'lık bir aidattı. Bu uyanıkların resmi olmayan tutuklama, yargı ve cezalandırma güçleri vardı. Haziran'da iki Makgotla görevlisi bir gencin cinsel organlarına vurularak öldürülmesinden sonra cezalandırıldı. Tehlikeli silahlar taşıyan kişiler, evden uzakta geceleyen okul çağındaki

* Kabile mahkemesi.

kızlar ve anababa otoritesini çiğneyen çocuklar genellikle kırbaç cezaları alıyorlardı. Haziran ayaklanmasından bir önceki gün, *World* gazetesi bir kadın ve beş gencin okul camlarını kır-dıkları için Makgotla üyeleri tarafından kamçılanmalarının ardından, hastanede bakıma alındıklarını bildiriyordu. İş öyle bir aşamaya varmıştı ki, Soweto'daki Jabulani polis istasyonu şefi G. J. Viljoen, Makgotla'ları «Orman kanunu devri geçti. Suç-luları polise getirin, yarı ölü kapımızın önüne bırakıvermeyin.» diye uyarmak zorunda kalıyordu.

Bu, Kruger'in polis kuvvetleriyle —açıkça— anlaşılamadı-ğı konulardan biriydi. Parlamento'da Haziran ayında Makgot-la'nın «cezalarında aşırıya kaçmamak kaydıyla iyi bir sistem ol-duğunu» söylüyordu. Bu insanlardan «kendi halklarıyla uğraş-malarını istemenin ve bunlara belli haklar vermenin» mümkün olacağını belirtiyordu.

Makgotla'nın saldırıları giderek dayanılmaz hale geldi. Bir yandan hükümet tarafından uzun süredir beslenen kabile-ciliği kuvvetlendirirken, diğer yandan da kentli Afrikalıları Ba-tının yargı mekanizmalarından uzaklaştırıyordu. Yeniyetme gençlerin cezalandırılma sorunlarını siyah mahkemeler üstlen-dikten sonra, beyaz mahkeme ve polis olaylardan ellerini çek-miş olacaktı. Böylece siyahın siyaha karşı sürülmesi için Tanrı bir kez daha bulunmaz bir fırsat tanıyordu. *World*'ün «ar-kabahçe adaleti» dediği sistem, ülkenin yasası olma yolun-daydı.

Bu süre içinde, silahlı çatışmalar ve tutuklamalar Cape Town'un «beyaz-olmayan» kesiminde, siyahlar ve beyazları ayı-ran kordonun berisinde sürmekteydi. 1 Eylül'de Afrikalı çocuk-lar protestolarını kentin dışına taşıdılar. Yaşları 12 ile 18 ara-sında değişen yüzlercesi, düzgün bir şekilde şehrin en tarihsel caddesi Adderlay'den yürüdüler. Pankartlar «daha ne kadar eziyet çekmemiz gerek?» diye soruyordu. Irkçılığa karşı «libe-ral» yaklaşımları ile övünen beyaz Capelilerin ağızları, şaşkın-lıktan açık kaldı. Yürüyüş kolu merkez tren istasyonuna yö-ne-lip siyahların yalnız temizlik hizmetleri için girmelerine izin verilen, beyazlar için ayrılmış yerleşim bölgelerinden geçerek kasabalarına geri dönmek üzere trene bindiler. Silahlı tehdit-

ler yok, sopa darbeleri yok, gözyaşartıcı gaz yok. Toplum polisi yarım adanın diğer taraflarında yasaları ve düzeni korumakla meşguldü.

Yürüyüşün başarısından etkilenen melez okul çocukları ertesi gün aynı şeyi denediler. Onlar da trenlerle gelip Adderley caddesinde yürüyüşe geçtiler. Ancak bu sefer toplum polisi, melez polisle birlikte bekliyordu. Hareket, sopa ve gözyaşartıcı gaz ile karşılandı. Öğrenciler geri çekildiler, yeniden toparlandılar ve tekrar bir araya geldiler. Havalandırma sistemlerinden sızan gözyaşartıcı gazın dışarı çıkarttığı melez tezgâhtar ve çırak çocuklar da onlara katıldılar.

Melezler Güney Afrika'nın Londralılarıdır. En ciddi oldukları zamanlarda bile şaka yaparlar ve beyazlarla nereye kadar eğlenileceğini çok iyi bilirler. O gün de polisle çok tehlikeli oyunlar oynadılar. «Nasılsa bizi beyazların önünde öldüremezler» diye bağıyorlardı, umursamazcasına. Melez mücadelesinin en ciddi çekirdeğini oluşturan öğrenciler mesajlarını doğrudan beyazlara yönelttiler: «İrkçılığa son! Tüm tutukluları serbest bırakın. Eşit hak ve özgürlük istiyoruz.»

Kalabalık dağılmıyordu, duvarlara dayanmışlar polisi taşıyorlardı. İşyerlerinin camları da bu taşlardan nasiplerini aldılar. Ayrıca civarda bulunan birçok seçkin insan da kendilerini gözyaşartıcı gazdan zor kurtardılar. Aralarında başbakanın karısı Tienie Vorster da vardı.

Bu sefer istasyona ulaşmak o kadar kolay olmadı. Toplum polisi dolu kamyonetler yola yığılmıştı. Polisler gördükleri her meleze gözyaşartıcı bomba fırlatıyordu. Öğleden sonra polis su-küneti sağlamıştı ve artık tüm dükkanlar rahat rahat alışveriş yapan insanlarla dolmuştu.

Sırdan beyaz Capeli, Güney Amerika devrimlerini konu alan belgesellerde görülen polis şiddetinin burada uygulanması gerektiğine kesinlikle inanıyordu. Şimdi artık siyah işçilerin anlattıklarına başka bir gözle bakacaklarını söylüyorlardı. Cape Town gazeteleri, polisten şikayet eden beyazlardan yüzlerce telefon ve mektup aldıklarını belirtiyorlardı. Öğrenciler kente 3 Eylül Cuma günü tekrar geldiler, ancak polisin müdahalesi her zamankinden daha vahşiydi. Toplum polisi okulları

basıp sınıflara gözyaşartıcı bomba attıktan sonra maskelerle içeri girip öğrenci ve öğretmenleri dövüyordu.

Kasabaların hepsinde kıyamet kopuyordu. Polis küçük çatışmaları «iç savaş» ve «savaş alanı» gibi sözcüklerle tanımlıyordu. Silahsız melezler polise karşılık vermek için tüm esinlenme becerilerini kullanıyorlardı. Gelişmemiş siyasi örgütlenmeler bir zamanlar sokak komiteleri şeklinde görülmüştü. Şimdi «yerel komutanların» yönetiminde silahlı pusu taktığını deniyorlardı. Bir keresinde silahlı bir devriye pusuya düşürülmüş ve araçlarına bomba atılmıştı. Askerler araçlardan fırlayıp yangını kumla söndürmüşlerdi.

Polis vahşeti, zengin Athlone bölgesinden gecekondualara kadar bütün melez toplulukları birleştiriyordu. Melez olan ve yanlış zamanda yanlış yerden yürüyen ya da yaralı bir arkadaşına yardım etmek için duraklayan herkes gözyaşartıcı gazı, tutuklanmayı hatta vurulmayı çoktan haketmiş oluyordu. Güvenlik polisi, ülkesini geçen yıl Dünya Güzellik Yarışması'nda siyah Güney Afrika güzeli olarak temsil ettiği için hem kadın özgürlüğü, hem de siyah bilinç hareketini kızdıran Lydia Johnstone'u gözaltına aldı. Ellerini sallayıp «siyah iktidar» diye bağırırken görülmüştü. Kış aylarında Güney Afrika Karma Amerikan futbolu takımında kanat oyuncu olarak ziyaretçi siyah takıma karşı oynayan John Noble da, kamu düzenini bozmaktan tutuklanmıştı.

Ocean View kasabasının yakınında beyaz arabalarının taşlanması sembolik bir andı. Burası Simonstown'daki deniz üssü hepten beyazlaşınca, kovulan melezlerin yerleştiği bir yerdi. Ocean View, Cape Town'un 25 mil güneyindeydi. Hemen ardında müthiş bir doğal güzellik uzanıyordu: Sir Francis Drake'in «bütün yer kürenin en güzel burnu» dediği dağlık bir burun ve Atlantik ile Hint Okyanusları'nın birleştiği düşsel çizgi. Buradan daha ileri gidemezsiniz. Şimdi çeyrek yüzyıl kadar önce Cezayir'de konaklayan Afrika'nın siyah devrimi, bütün kıtayı geçip güney denizlerine ulaşmıştı.

Afrikalılar daha sakin dururken, Cape Province'in hemen her kent ve kasabasına ayrı gruplar halinde yerleştirilmiş melezler genişleyen ayaklanmalarda biraraya geliyorlardı. Şiddet beyaz

bölgelere sığıyordu. Güney Afrika başbakanlarının üniversite eğitimlerini gördükleri Stellenbosch'da tabancalı, zincirli, top-
lu değnekli, hokey sopalı öğrenciler gece nöbetleri tutuyorlardı.
Çiftçiler bütün gece uyanıktı, gruplar örgütlenmek için alalece-
le toplanıyorlardı.

Cape melezleri Soweto'da Eylül ortası grevlerine katıldık-
ları zaman çalışanların % 80'i işe gitmedi. Melez İşçi Partisi
ikinci başkanı David Currie, yorumunda şöyle diyordu:

— «Melezlerin Afrikalı'ya karşı beyaz adamın yanında ola-
cağına ilişkin mit, sonunda yıkıldı.»

Currie'nin sözlerini yalnız zaman doğrulayabilirdi. Su gö-
türmez olan birşey varsa, o da melezlerin çok derin bir psikolo-
jik değişim içinde olduklarıydı. Önceki yıllarda Güney Afrika
politik yelpazesi, melezlerin ancak kenarda kaldıkları, Bantu ve
Boer egemenliğinin hissedildiği bir ortamdı. Melezler çoğun-
lukla iki ateş arasında kalıyordu.

Cape Town'daki eski bir söylentiye göre, 6 Nisan 1652'de
Hollanda'dan ilk beyazların gelmesinden 9 ay sonra «renk
problemi» doğmuştu. Eski Hollandalıların Hottentotlar ve Ma-
lay köleleri ile cinsel ilişkilerini engelleyen çok az kısıtlama
vardı. Cape'in nüfus kayıtlarında görülen isimler, bugünün ta-
nınmış Afrikaner ailelerinin, o zamanlar (Cape bölgesinin Hot-
tentot ve Malay kölesi anlamına gelen) «van der Kaap» soyadı
ile listelenmiş analardan doğma olduklarını gösteriyordu. İki
eski vali Willem ve Simon Van Der Stel melezdiler. Deniz üs-
sü Simonstown ve Afrikaans üniversite şehri Stellenbosch (ki
entellektüel ırkçılık merkezidir) onların adlarını taşırlar.

18. yüzyıl sonlarına doğru Hottentot, Buchman, Malay
ve Boer kanlarından olanlar «Melez halk» diye adlandırılma-
ya başlandı. Güney Afrika'nın en ünlü tarihçilerinden biri Prof.
J. S. Marais bu yasaksız melezleşmenin sonucu ile ilgili olarak
şunları söylemektedir:

— «Böylece Boerler kendi ırklarını saf tutarak, bugünün yarı
kıрма diyebileceğimiz ulusunu yarattılar.» Beyazlarla yasal
eşitliklerine karşın melezler, bugün de yaşayan iki sorunun
acısını duyuyorlar. Yurtsuzluk ve Fransız Huguenot göçmen-
lerinin getirdikleri şarap ve konyanın yarattığı ahlaki çöküntü.

Çiftçiler melez işçilerini hâlâ ucuz şarapla uysal tutmayı başarıyorlar.

İngilizler Cape'i 19. yüzyıl başlarında ellerine geçirdikleri zaman melez halka karşı gösterdikleri ılımlı tutumları ile çok geçmeden Hollandalılar'ın gazabını üzerlerine çektiler. Özellikle iki ölçüt benimsenmiyordu: Kölelerin azat edilmesi ve köle olmayan Hottentotların «kurtuluşu». Bu hayırsever davranışlarından ötürü İngilizleri asla bağışlamayan Boerler (Hollandalı çiftçiler) koloniyi hemen terkederek kuzeye doğru gittiler. Cape'teki İngiliz koloni hükümeti Hottentotların teorik eşitliğini acımasızca budayarak, onları yüzyılın bitiminde yasalarda olmasa bile, gerçekte ikinci sınıf vatandaş konumuna getirdiler.

Boer Savaşları (1899-1902)'nı kazanan İngilizler, elmas ve altın madenlerini ellerine alıp siyasi gücü Boerlere verdiler. Güney Afrika Birliği Boer Cumhuriyetleri'nde siyahlara oy hakkı vermedi. Cape ve Natal gibi eski İngiliz kolonilerinde Melezler ve bazı Afrikalılar oy kullanma hakkını aldılarsa da parlamentoya giremiyorlardı.

Afrikaner milliyetçilerinin 1948'deki zaferi, eski Hollanda gelenegini geri getirdi. Milliyetçiler, Melezlerden oy kullanma hakkını alarak onları ikinci sınıftan üçüncü sınıf vatandaş konumuna indirdiler. (Afrikalıların oy kullanma hakları İkinci Dünya Savaşı'ndan önce alınmıştı.)

Melezler için apartheid'ın temeli her erkek, kadın ve 16 yaşına gelen çocuğun bir ırka dahil olmasını öngören Nüfus Kayıt Yasası'ydı. Melez grup yedi alt kategoriye ayrılıyordu-Cape melezi, Malay, Griqua, Çinli, Hintli, «diğer Melezler», «diğer Asyalılar». Cape Town bölgesinde, ki yarıdan fazla nüfus melezdi, aynı aileden çocuklar bazen ayrı okullara (beyaz ve melez okulları) gönderiliyorlardı. Hükümet memurları çocukların saçına kalem sokuyor, eğer kalem düşerse çocuğun beyaz olduğuna, saplanıp kalırsa melez olduğuna karar veriyorlardı. Bu, ırkçılığın «bilimi»ydi. Nüfus kayıt kartında K (Kleurling ya da Melez) ya da A (Asian-Asyalı) yazdığı andan itibaren o kişinin varoluşu beşikten mezara belirlenmiş oluyordu.

Tüm ırkçılık yasaları içinde Grup Bölgeleri Yasası Me-

lezlere ve 750 000 Asyalı'ya en fazla acı verendi. Ülkenin tamamı beyaz, melez, Hintli, Çinli ve hatta Malay yerleşim bölgelerine ayrılmıştı. (Afrikalılar Bantu toprakları dışında hiçbir hakka sahip değillerdi.) Melez insanlar kent ve banliyölerden, Table Mountain karşısındaki güzelim evlerinden, Cape Town'un varoşu District Six'ten, fabrikalarından, atölyelerinden onlarca mil uzaktaki kum tepelerinin ortasına atıldılar.

Yarım milyondan fazla Melez ve Hintli «beyaz grup bölgelerinden» sürüldüler, bu göçten etkilenen beyazların sayısı 10 000 bile değildi. Milliyetçi hükümet üyesi bir bakanın eşi olan Joyce Worning bu terkedilmiş melez evlerini düzenleyerek yaşayabilecekleri evler durumuna getirdi; bugün bile bu evlerde çoğu liberal olan beyazlar yaşamaktadır. Melez insanlar «beyaz» bölgelere yerleşmekten dolayı mahkemeye verildiler. Yargıç suçluların melez konutlara taşındığını kanıtlaması halinde cezayı erteliyordu.

Melez ırk yasalarının tarihsel komedisi, savaş sonrasında beyaz ve melezler arasındaki cinsel ilişki ve evliliği yasaklayan kararlarla ortaya çıktı. (Bir süredir beyaz ve Afrikalı arasında zaten yasadışıydı.) Şimdi Boerler melezlerden geldiklerini inkâr etmeye çalışıyorlardı. Bu Ahlaksızlık Yasası ırklar arası cinsel ilişki suçuna en fazla yedi yıl hapis cezası, ağır işçilik ve on kamçı cezası veriyordu. Bir Cape Town yargıcına göre hedefi «ırkların melezleştirilmesini» engellemekti. Ancak ağır cezaya karşın pratikte bu ilişkiler devam ediyordu. Önceki başbakanın beyaz özel sekreteri, ayrılıkçı Hollanda Protestan Kilisesi'nin bir papazı, Afrikaner kasabalarının meclis üyeleri: Irkçı yasalar için oy veren ama yine de siyah gövdelerden hâlâ zevk alan Afrikanerlerin ardı arkası kesilmiyordu.

Dışarıda evlenip daha sonra ülkeye yerleşilse bile, değişik ırklardan karma evlilikler yasadışı sayılıyordu. Yalnız yasa çıkmadan çeyrek asır önce evlenen beyaz ve melez çiftlerin yasal olarak beraber yaşamalarına izin veriliyordu. Çocukları da melez grubun üyesi olarak kayda geçiyordu. Dört ana ırk grubuna farklı hizmetler götürmeyi planlayan «dörtlü sistem» politikası gereğince melezler açık üniversitelerden kovuluyorlar, Cape Town kent meclis üyesi olma hakkını kaybediyorlar, trenlerde

ayrı vagonlarda, otobüslerde üst katlarda yolculuk ediyorlar, kendilerine ayrılmış kumsallarda denize giriyorlardı. Yasa gereğince beyaz bir bebeğe yardım etmek isteyen melez bir dadı, ancak dizlerine kadar suya girebiliyordu.

Senato, Melezlere verilen oy hakkını geri almak için gereken üçte ikilik çoğunluğu sağlamak için, Hükümet yandaşlarıyla doldurulmuştu. Bunun yerine Melezlere eski İngiliz Kontluk meclisinden bile daha az güce sahip olan bir kahverengi «parlamento» verilmişti. Melezlerin büyük çoğunluğu bu «parlamentoyu» —resmi adıyla Melez Halk Temsilciler Meclisi— ya oy kullanmayarak, ya da hapsedilme riskine karşın seçmen olarak kaydedilmeyi reddederek boykot ettiler. İlk seçimlerde oy verenler, yöntemi kararsız da olsa ayrılıkçı Melez sisteme karşı olduğu için İşçi Partisi'ni desteklediler. Hükümet sinsice muhalefette kalan partiden yirmi adamı atayarak İşçi Partisi'ni azınlık durumuna düşürdü.

İşçi Partisi, «satılmışlar» şeklinde muhalefete karşın, 1975 Mart'ında ikinci Melez seçimlerine girip bu sefer daha tatmin edici bir başarı kazandı. Ancak tecrübesiz önderler, seçimlerde verdikleri sözleri bir yana itip, fikirlerini değiştirdiler. İkinci Dünya Savaşı'nda Güney Afrika Ordusunun Melez birliklerinde savaşan Sonny Leon «Kahverengi Başbakan» oldu. Sonunda meclis bütçesini (beyaz Melez İşleri Bakanlığında hazırlanan bütçe) Melezlerin aleyhine olduğu gerekçesi ile imzalamayı reddetti; böylece başbakan tarafından azledilmeyi haketmişti. Hükümetin Melez politikası tam bir harabeydi.

Soweto ayaklanmasından iki gün sonra Hükümet, Afrikaner Akademisyenlerin hazırladığı ve özel seçilmiş güvenilir Melezlerle yapılan bir araştırmanın raporunu yayınlıyordu. Stellenbosch Üniversitesi toplum bilimcilerinden Prof. Erika Theron başkanlığındaki komite, melez insanın duygu ve isteklerini öğrenebilmek için üç yıl çalışmıştı. Önerileri pek de köktenci değildi, ancak hükümet yine de melezlerin parlamentoda doğrudan temsil edilmeleri, karışık evlilik ile Ahlaksızlık Yasaları'na ilişkin önerileri derhal reddetti.

Vorster Hükümeti'nin Melezler politikası, Melezler hakkında bilgi vermekten çok, Afrikaner mantığını açığa çıkarı-

yordu. Çünkü gerçekte bu ülkede bir melez kültüründen ve Batı'dan ayrı bir yaşam tarzından söz etmek olanaksızdı. Melezler, Afrikalı beyazların dilini, dinini ve törelerini kapmışlardı. Onları beyazlardan ayıran tek şey, derilerinin rengiydi. Irkçılığın mimarları tarafından ayrı tutulmaları ise kültürel bir temelden çok, derilerinin renginden ötürü bir boyun eğdirme isteğiydi.

Gerçekte melez ırkın entegrasyonuna karşı en büyük çelişkiyi, yeniden «yoksul beyaz» sınıfın yaratılmasından korkan beyaz işçi taşıyordu. Çünkü bugünkü durumunu, Melezleri yoksulluğa itme pahasına topraksız Afrikanerlerin kurtarılmasını amaçlayan, iki dünya savaşı arasındaki «uygar emek politikası»na borçluydu. Eğer koruma altına alınmasaydı, üstün eğitilmişlerine karşın birçok beyaz şimdi hâlâ kalitesiz işçi olacaktı, hatta bazıları da işsizler ordusuna katılacaktı.

Kuşkusuz Melezler onları siyahlardan ayıran bazı haklara sahiptir. Her şeyden önce ülkenin, politik olarak değilse bile, ekonomik olarak ikinci sosyal sınıfını oluştururlar. Belge taşımaları gerekmez ve boş bir iş için beyaz işçi bulunamazsa melez alınır. Çok ırklı Güney Afrika Sendikalar Konseyi'nin endüstrinin siyalara açılmasını talep etmesi üzerine, Melez ve Hintlilerden oluşan 10 000 mobilya işçisi istifa etmişti. Sendikanın beyaz arkadaşlarının ağzından konuşan Hintli genel sekreteri şöyle açıklıyordu durumu:

— «Irkçı değiliz ama üyelerimiz için en iyi olanı yaptığımıza inanıyoruz.»

Bu arada Melez gençlerin, radikallerin ve hatta orta sınıfın siyahlardan yana tavır aldığını gösteren belirtiler vardı. Birçokları «beyazlar için çalışmak» şöyle dursun, siyahlarla birlikte hareket ediyorlardı.

Cape Town bir yana, Soweto'da şiddetin barometresi hiçbir düşme göstermemektedir. Lise öğrencileri elmas şehri Kimberley'de polisle çatışırlar. Kruger arenada bir kez daha gözüktür. Bu sırada yeteri kadar polis olmadığı için iş adamlarına kendi menfaatlerini korumaları için silahlanmaları gerektiği duyurulur. Çok geçmeden gazetelerde beyazları fabrika önlerinde tabancalarla beklerken gösteren resimler boy gösterir. İş adam-

larının militanlığı, yeni kurulmaya çalışılan beyaz cepheye yeni bir güç katmıştır.

İşletmeler için en büyük tehdit ise, işin bırakılmasıdır. Nitekim işçiler 13 Eylül'de üç gün için tekrar böyle bir eyleme giriştiler. Bir önceki hafta SRC imzalı Zulu, Sotho ve İngilizce yazılmış bildiriler görüldü Soweto'da... Bu bildirilerin basılması ve dağıtılması öğrencilerin başarısının bir belirtisiydi. *Samizdat*, Çin duvar posterleri ve bildiriler, grevin yürütülmesinde büyük rol oynadılar. Bir siyahın evinde teksir makinesi bulunması, yasadışı olmasa bile, bir muhbirin dikkatini hemen çekebilirdi. Meadowlands'dan kaynaklanan bir grev çağrısı doğal olarak polisin makine sahibini bulmasıyla sonuçlanacaktı. O zaman binlerce bildirinin basılıp dağıtılması nasıl gözden kaçmıştı? Yanıt çok basitti. Bildiriler beyaz bölgede basılmıştı.

Siyah bilincin sendikacısı ve sürgüne gönderilmeden önce öğrencilerin danışmanlığını yapan Drake Koka, bildiri işini küçük bir endüstriye dönüştürmüştü. Beyazların sahip olduğu bir firmada çalışan dost bir Afrikalı bulmuştu ve bildiriler bu firmada iş saatleri dışında basılıyordu. Evinde göz hapsine alınan Koka, Cumartesi gecesi Soweto'dan kaçıp Eylül grevi için sabaha kadar 40 000 bildiri basmıştı. Geri dönerken Johannesburg'da kızının doğum günü partisi için bir pasta aldı. Pastayı ön koltuğa bildirileri de kutu içinde arkaya koydu. Soweto yakınlarında polis tarafından durduruldu. Yüzünü seçemeyen genç polis memuru ile şakalaşıp onu evindeki partiye davet ettiğinde, memur bir sonraki arabaya yönelmişti bile. Böylece arabasındaki 40 000 bildiriye o gece Soweto sokaklarına dağılmaları için izin çıkmış oldu.

Bildiriler işçilere sokaklardan uzak durmalarını öneriyordu. Bundan önceki olayları birbir sayıyor, tedbirli davranılmasını istiyordu. Grev çağrısına yarım milyon siyah uydu. Trenler (beyaz sürücüler ile) ve otobüsler, kente hemen hemen bombos girdiler. Öğrenciler grevin amaçlarını koğuş sakinleri ile tartıştılar ve destekleneceklerine inandılar. İnanmakta da haklı çıktılar.

İşe giden Nancefield koğuşlarının iki sakini, işten dönerlerken kendi arkadaşları tarafından öldürüldüler. Bunun dışın-

da tek şiddet hareketi polisten geldi. Alexandra'da Tümgeneral Kriel'in «temizleme hareketi» dediği, işe gidenlerin engellenmemesi amacıyla girişilen harekatta, yüzlerce siyah tutuklandı. Albay Swanepoel halka masumların olaylar yatıştıktan sonra serbest bırakılacağını duyurdu.

Soweto sakinlerinin eylemlerinin başarıya ulaştığı, beyaz işadamlarının gözünde de açıklık kazanmıştı. Üç haftalık grev konu olduğunda Johannesburg Ticaret Odası başkanı Marius de Jager, üyelerinin «çok endişeli olduğunu ve bunun sonunu göremediklerini» belirtiyordu. De Jager bundan bir ders de çıkarmıştı. Artık grevin iş dünyası üzerindeki etkileri hakkında yorum yapmaktan kaçınıyordu. Çünkü bundan önceki karamsar yorumları son broşürlerde kullanılmıştı.

Hükümet birçok siyah liderin cezaevinde olmasına karşın, grevlerin gün geçtikçe etkili olmasına karşı sağır kalmayı tercih ediyordu. Grev haftası devam ederken beyaz Johannesburg'da birçok yerde yangın bombası patlıyordu. Bu, birçok beyazın korktuğu kent terörünün habercisi miydi? Hükümetin resmi yayın organı *Die Transvaler* Cuma günü bazı kaçırma, öldürme ve rehin alma olaylarının yaşanacağını bildirdi. Ancak bunların (en azından şimdilik) asılsız olduğu ortaya çıktı.

Kırsal kesimde kuru kış günlerinde öncekilere göre daha büyük yangınlar çıkıyordu. Tarım bakanı Hendrik Schoeman, Transvaal'daki arazilerinin birinde 100 000 rand'lık bir hasar tespiti yapıyordu. Orange Free State'de Vorster'in üvey oğlu Andre Kolver'in 2 000 koyunu kaybolmuş, tarlasından önemli bir bölümü ve birkaç binası da yanmıştı. Eylül sonlarında Modder Fontein'de yangına yol açan büyük bir patlama duyuldu.

Beyaz politikacıların dünyasında ise, Hükümet bakanları toplantıları «değişiklik» vaatleri ile geçiştiriyorlardı. Ufuklarının darlığı, önemli bir milletvekili olan Hennie Vonder Walt'ın «her değişiklik önerisi sahibi şüpheyle karşılanmalıdır, çünkü kendisi farkında bile olmaksızın komünizmi geliştirecek davranışlarda bulunuyor olabilir» diyen konuşmasından belli oluyordu. Durban'daki Natal Milliyetçi Parti yerel kongresinde Spor Bakanı Piet Koornhof savaşın kazanılması için ge-

rektiğinde «dramatik önlemler» alınabilir, diyordu. Jimmy Kruger «Politika değişikliği»nden çok «vites» değişikliği yapılacağına işaret ediyordu.

Başbakan Zürih'e, Dr. Kissinger ile görüşmeye gitmeden bir hafta önce, ülkede kriz olmadığını belirtiyordu. Güney Afrika'nın gelişim tarihini incelemişti ve herhangi bir şey için suçluluk duymanın gereksiz olduğu sonucunu çıkarmıştı. Churchill edasıyla diyordu ki:

—«Dünyanın hiçbir yerinde 4 milyonun 18 milyon için bunca iş yaptığı görülmemiştir.» İsviçre'den Orange Free State Kongresi'ne gönderdiği mesajda «bire-bir oy sorunu hariç» siyahlar ile ilgili konuların her zaman görüşülebileceğini yazıyordu.

Henry Kissinger 17 Eylül günü, beraberindeki ziyaret heyeti üyelerini de oldukça etkileyen geniş koruma önlemleri altında, Pretoria'daki Waterloof askeri havaalanına indi. Kissinger Rodezya sorunu ile ilgili olarak gelmişti, ancak öğrenciler ilgisini kendi sorunlarına çekmek gerektiğini düşündüler. İlk önce başkente 35 millik bir tren gezisi yapmayı düşündüler. Önlemler buna engel olunca, kendi okullarında gösteriler yaptılar. Kilise duvarlarına çivilenmiş pankartlardan biri Kissinger'a «Azania'dan git-lânetli Amerikan zulmünü Azania'ya getirme» derken, bir diğeri «Kissinger senin Azania ile ilgilenmen yalan! Hayvanlar bile aç burda» diye sesleniyordu.

Öğrenciler okul bahçelerinde kalıp özgürlük şarkıları söylediler. Polis kapıları kilitleyip içeri ateş açtı. O gün 6 kişi öldü. Yeni SRC başkanı Khotso Seatlholo'nun yorumu:

—«Amerikan sözde barış meleği bu gaddarlık ve kan gölüne karşı bir şey söylemeye tenezzül etmedi.»

Ertesi gün Dr. Kissinger beyaz muhalefet liderleri, Bantustan şefleri, gazete yöneticileri ve bir kaç siyahla görüşme fırsatı buldu. Geçen günkü olayları kendisine açan Manas Buthelezi'yi yardımcısı William Schaufele'ye havale etti. Hint Ulusal Kongresi'nin Kissinger'ın hükümlü Nelson Mandela ile görüşmesi için önerisi dikkate alınmadı.

Soweto tekrar kaynama noktasına gelmişti. 23 Eylülde 3 000 siyah Johannesburg'da iki yürüyüş düzenlediler: Biri

merkez postanesine, diğeri gara. Özgürlük şarkıları, «burası bizim ülkemiz» diyen yazılar, «siyah iktidar» selâmı, kentteki beyazlara başkaldırının ilk görüntülerini yansıtıyordu. Önceden haberdar edilmiş olan polis, öğrencileri sopalarla karşıladı. Çatışmada altı beyazın hastaneye kaldırıldığı bildirildi. Yaklaşık 1 000 öğrenci tutuklanmıştı.

Pretoria Üniversitesi'ndeki beyaz Afrikaner öğrenciler bakan Kruger'in «ayrı gelişme»nin kaçınılmazlığını belirten konuşmasını dinlediler. Siyah orta sınıfın yaratılacağını, bunun yanında siyah proletaryadan uzak durulması gerektiğini söylüyordu.

Ekim sonundaki yıl sonu sınavlarında ortaya çıkan karmasına, öğrencilerin kendileri neden olmuştu. O zamanlar polis tarafından aranan Khotso Seatlholo, kilise dergisi *Pro Veritate*'de şöyle yazıyordu:

—«20 yıl önce Bantu eğitimi başlayınca pederlerimiz 'yarım somun olması, hiç olmamasından iyidir' demişti. Fakat şimdi biz; 'yarım gram zehir, bir gram kadar öldürücüdür' diyoruz.» Dergi anında kapatıldı. Bantu Eğitimi'ni lanetleyen bu konuşmadan sonra, öğrenci liderleriyle en fazla ilişkisi olan *Weekend World*'ün SRC'nin öğrencileri okullara çağıran resmi yazılarından birini yayınlaması şaşırtıcı oldu. Öğrenci liderleri, gerçekte öğrencilerin örgütsel amaçlarla okulda bulunmalarını istiyorlardı.

Gerilim 16 yaşındaki bir öğrencinin (Dumisani Mbatha) cenaze töreninin ardından tekrar yükseldi. Toplantıların, «isyançı toplantılar yasası» ile yasaklanmasından sonra cenaze törenleri protesto gösterileri için önemli bir fırsat oluyordu. Mbatha geçen ayki Johannesburg yürüyüşünde tutuklanmıştı. Ailesi cezaevinin çocuğun hastalanıp öldüğünü bildirmesinden önce, nerede olduğundan haberdar değildi.

Cesedi ölüm nedeni hakkında hiç bir açıklama yapılmadan ailesine teslim edilmişti. Cenazeye katılan 15 000 kişinin içinde binlerce öğrenci vardı. Seatlholo konuşmasında «annelar, babalar, kardeşler, polisler ve işbirlikçiler, sizleri Afrika adına selamlıyorum» sözleri ile başladı. Mezar toprakla doldurulmaya başlayınca öğrencilerden bir grup hükümete ait bi-

nalara ve siyahlara ateş açtığı ve öldürdüğü bilinen Afrikalı bir polisin evine saldırdılar. Ertesi gün okullar yine boştu.

Bakan M.C. Botha öğretmenlere verilen yardımları keseceği ve başka yerlere süreceği tehdidini savurdu. Olgunlaşma sınavlarından bir hafta önce polis, Morris Isaacson okulu- nu sarıp 15 öğretmen ve 62 öğrenciyi tutukladı. Okullar yine boş kaldı.

SRC bunun bir sınav boykotu olmadığını ısrarla söylüyor ve öğrencilere ve öğretmenlere okula gelmeleri için çağrı yapıyordu. 24 Ekim Cumartesi günü bine yakın kişi doğal nedenlerle ölen bir kız öğrencinin cenazesi için toplanmıştı. Toplum polisleri gelerek kefeni açmalarını istediler. «Acaba içinde bomba mı saklıyorsunuz. Görmek istiyoruz» diyorlardı. Gelişen olaylarda bir kişiyi öldürüp 115 kişiyi tutukladılar.

Afrikalı lise öğrencileri için 1976 bir akademik boykot yılıydı. Bir yılı davaları için feda etmekten çekinmiyorlardı. Hükümet içinse bu eylemler, ayaklanma kadar kötüydü. Siyah eğitim istatistiklerinde başarı oranının yüksek olması, onların dış dünyaya propaganda yapmaları için gerekliydi. Okullardaki öğrenci azlığının bir nedeni de gençlerin komşu siyah ülkelere kaçmasıydı. Hükümet sınavların yaklaşması nedeniyle paniğe kapıldı. Durum, bakan Kruger'in televizyona çıkıp öğrencilerin seyahat belgeleri olmadan yurt dışına çıkmış olmalarını, bir hafta içinde dönmeleri kaydıyla affedecekleri söylemesine yol açacak kadar ciddiydi.

Soweto'da her beş beyaz kıdemli memurdan dördü —bir çoğu Afrikaner dilinin kemikleşmiş savunucularıydı— hâlâ görevdeydiler. Bu hükümetin soruna hâlâ yanlış yaklaştığının göstergesiydi. «Bantu» adının çıkarılacağı, yeni bir öğretim sisteminin geliştirildiği hakkında kanılar vardı. Dış propaganda servisi adını belirlemişti bile: «Siyah Eğitim».

Öğrencilerin ve özellikle Temsilciler Heyeti'nin ılımlı kalmaları şaşırtıcıydı. Önemsiz sayılabilecek sayıda eylem yapıyorlardı. SRC barların kapatılması için şiddete başvuruyordu. Barları hükümet işletiyordu ve geliri apartheid kasabalarının finansmanı için kullanıyordu. Ancak bu, alkolle savaşın bir parçasıydı daha çok. Öğrenciler yasal birahanelerde yüksek al-

kollü içki içilmesine izin verilmesini hükümetin siyahları pasifleştirme politikasının bir parçası olarak görüyorlardı. Öğrenciler alkolle savaş kampanyası sırasında, içki ile ilgili hemen her yere ve içkili herkese saldırıyorlardı. Birkaç ayyaşı kaçırsalar bile bu kampanya sonunda öğrenciler önemli bir zafer elde ettiler.

Bu görünürde şiddet dışı ve püriten eylemler öğrencileri polis saldırısından kurtarmıyordu. Yüzlerce öğrenci mahkemeye çıkarılmadan tutuklanıyordu. Kız çocukları erkek mahkumlarla aynı hücreye kapatılıyor, bu yüzden gebe kalıyorlardı.

Ekim sonuna kadar 3 000 kişi yargılanmadan tutuklanmıştı. Bilinen 667 yargılama vardı ki, bunlardan 528'i 18 yaşının altındaki çocuklardı. Port Elizabeth'te «yasadışı bir toplantıya katılan» 8 yaşındaki bir çocuk büyük olasılıkla dünyanın en genç politik mahkumu oldu.

Kasım başlarında hepsi Afrikalı olmayan 135 siyah lider iç güvenlik yasası uyarınca tutuklanmıştı. Bu tutukluların arasında Natal Üniversitesi Sosyoloji okutmanı ve Siyah Kadınlar Federasyonu başkanı Fatima Mecn, melez İşçi Partisi başkanı ve Birleşik Kiliseler Cemiyeti eski başkanı olan rahip Alan Hendrickse ile 15 siyah gazeteci de vardı. Gözaltına alınan gazetecilerin de çoğu *World* ve *Rand Daily Mail* muhabirleriydi.

26 Ekim günü «ayrı gelişme» ilk meyvesini verdi —«bağımsız» bir Transkei. Olay dış dünya ve öğrenciler tarafından tepkiyle karşılandı. Güney Afrika'nın büyük çoğunluğunca dik-kate alınmadı; yalnız Afrikaner milliyetçileri tarafından kutlandı ve Kaiser Matanzima ve onun bir avuç Xhosa yandaşı tarafından benimsendi.

«Bağımsızlık», kış olayları tarafından gölgede bırakıldıysa da, öğrenci ayaklanmalarına önemli bir katkıda bulundu. En önemli gelişme, biri hariç bütün Bantu liderlerinin ayrı devletler düşüncesinin karşısına dikilmeleriydi. İki ay önce, olaylar doruğa çıktığında Bantu liderleri, hükümete uyarılarının dik-kate alınmadığını belirtmişlerdi— bunlar arasında Matanzima'nın olmadığını söylemek gereksiz. Bophutatswana şefi Lucas

Mangope dışında diğer sekiz şef, bağımsızlığın ülke sorunlarına çözüm olmayacağı görüşündeydiler.

Kasaba bölgelerinin sakinleri, artık siyasi isteklerinin kabile liderlerinden ne kadar büyük ayrılıklar gösterdiğini fark ediyorlardı. En küçük Bantu ülkesi olan Basotho Qwaqwa'nın İçişleri Bakanı Caswell Koekoe, «ayrı gelişme politikasına karşıyız, ama onu hapise girmemek için bir platform olarak kullanıyoruz,» diye açıklıyordu kendi durumunu. «Güney Afrika hükümetine karşı kullanabilecek gücümüz yok, öyleyse çok - ırklı bir hükümet kurabilmek için sistemin içine sızmalıyız.

Ekimin başında, Bantu liderleri iki yıl içinde ilk defa, Vorster'le yedi saat süren uzun bir toplantı yaptılar. Vorster hiçbir şeyi kabul etmedi. Kuklalarına söylediği tek şey, onların ancak «bağımsızlık» hakkında konuşacak kadar siyasi rolleri olduğuydu.

Kızgın Buthelezi, beyaz Johannesburg'da bir otelde gizli bir toplantı düzenledi; siyah liderlerle gelecek üzerine konuştular. Önce kent ve kır arasında «giderek büyüyen ve tehlikeli bir hal alan uçurumun» ortadan kaldırılması gerekiyordu. Toplantı, Siyah Birlik Cephesi kurulmasını öngören bir bildiri ile sonuçlandı. Buthelezi Zulular arasında çok tutulan bir lider olmasına karşın, siyah bilinç liderleri tarafından pek sevilmiyordu. Öğrenciler bir ucu Pretoria'ya bağlı iplerle dolaşan siyahların peşinden gitmeye hevesli değildiler.

Bağımsızlık aşaması yaklaşırken, Kaiser Matanzima, beyazlardan koparabildiği kadar çok hak koparmaya çalışıyordu. En önemli sorun Transkei dışında yaşayan 130 000 Xhosa'nın statüsüydü. Acaba onlar uluslararası hukuktaki gibi Güney Afrika vatandaşı mı sayılacaklar, yoksa zorla Bantu vatandaşı mı yapılacaklardı? Bu nokta «ayrı gelişmenin» *raison d'être*-iydi. Eğer «beyaz» Güney Afrika siyah Güney Afrikanın çoğunluğunu taşıyacaksa, ayrı ayrı bağımsız devletler kurmanın yararı neydi?

Plan oldukça basitti. Bantuların sayısı «beyaz» Güney Afrika'daki beyazları geçse bile, Bantuların herhangi bir hakkı olmayacaktı. Bu durum başka topraklara ait olan siyah pro-

letaryanın ucuz işgücü ile beyaz ekonomik gelişmeyi uzlaştı-
cı bir tutumdu.

Matanzima, beyaz kentlerdeki bu yabancı kalabalığa ken-
dini zorla kabul ettirmek istemiyordu, çünkü kentler zaten ya-
kın bir gelecekte onları almayacak bir hale gelecekti. Bunların
Bantustan'a sürülmeleriyle iç çelişkilere yol açabilirdi.

Ne var ki, bu Transkeili'ler olmadan da bağımsızlık dü-
şünülemezdi. Böylece bir blöf yapmak zorunda kaldı. Hemen
bir anayasa hazırlama komitesi kurdu. Komite, dışarıda olan
Xhosa'ların Transkei'ye gelmek zorunda olmadıklarını kara-
ra bağladı. Birkaç ayak oyunundan sonra Transkei parlamen-
tosu anayasa taslağını kabul etti.

İki hükümetin anayasa taslağını kabul etmesinin ardından
Matanzimaların beyazlardan toplam değerleri 400 000 R
(275 000 £) olan iki çiftlik satın almaları belki de sadece rast-
lantıdır. Bu çiftlikler devletin süt ve et merkezleri olacaklardı.

Transkei 'nin bağımsızlığı Afrikaner milliyetçiliğinin
«renk sorunu»nu çözmeye henüz ilk adımıydı. İşte bu sebepten
uluslararası destek sağlaması uzak bir olasılıktı. Aynı ölçüde
önemli olan bir başka nokta Transkeili'lerin de buna pek istek-
li görünmemeleriydi.

Bağımsızlık'tan önceki gün, 134 red oyuna karşılık tek
bir kabul oyu kullanılmaksızın, Birleşmiş Milletler genel ku-
rulu, devleti tanımayacağını açıkladı. Afrika Birliği Örgütü ve
AET daha önceden yeni devleti tanımamaya karar vermişlerdi.
Kaiser Matanzima koloninin ilk hakimi olan İngiltere'yi «ken-
di çocuğunu» reddetmekle suçladı.

Transkei'yi sadece Güney Afrika ve doğmamış devlet
Bophutatswana tanıdı. 15 000 kadar Xhosa, oylarını «ayakla-
rıyla vererek» komşu Ciskei'ye kaçtılar. Tayvan, Transkei ile
pratik sorunlarda işbirliği yapmayı istediğini belirtirken, İsrail
uzman göndermeyi kabul etti.

Bu satırların yazarı trenle East London'dan Umtata'ya
kadar uzanan bir yolculuk yaptı. En çok itibar gören resmi
konuklar Paraguay senatosu başkanı General B. Hontau ve
Uruguay askeri cunta heyetiydi. Pinochet'nin Şili'si ve Arjantin,
yarı-resmi temsil ediliyorlardı. Etrafta bu neo-faşist onur ko-

nukları dolaştığına göre basın üyelerine «ayrıcalıklı konuk» kartı verilmemesi doğaldı.

Umtata'da yeni doğmuş bir devletin kutlama törenleri yapılırken, Soweto gençliği hâlâ hiçbirşey olmamış gibi mücadelesini sürdürüyordu. SRC, doktorlar ve hemşireler hariç tüm çalışanlara Kasım'ın ilk haftası evde oturmaları çağrısını yaptı. Siyah bakkal, kasap ve sütçüler sabah açık olacaklar ve beyaz hiçbir dükkandan alışveriş yapılmayacaktı. Tsotsis'ten «halkı soymamaları» istendi. «Noel alışverişi yok, Tebrik kartı ve Noel süsleri yok, Noel eğlencesi yok... Siyahlar ölüleri için yas tutacak» Vaal Üçgeni bölgesindeki öğrenciler pervasız bir metin yayınladılar:

—«Vaal halkını uyarıyoruz, bu onların içki içebilecekleri son hafta.»

Bu sefer grev çağrısına uyulmadı. Öğrenci-işçi birlikteliğinin bir rüyadan ibaret olduğunu söylercesine ancak birkaç siyah işi bıraktı. Yine de, artık iyice sinirlenmiş olan iş dünyası Vorster'e değişiklikleri kurumlaştırmasını hatırlatıyordu. Bu daha önce Sharpeville'de de olmuş, fakat düzen ve yasalar korunmamış ve reformist sesler kendi kendine kesilmişti. Ancak şimdi gelişmekte olan grevler ve beyaz dükkanları boykot eylemleri kırk yıldır süregelen ekonomik durgunluğun en kötü anlarını yaratıyordu. Eğer sistemde bir reform yapılacaksa Harry Oppenheimer'in deyişiyle «değişikliğin, şimdi, devrim yapılmadan gerçekleşmesi şansı büyüktü.»

Ayakanma başladıktan bir ay sonra Transvaal Sanayi Odası, Başbakan'a bir muhtıra göndermişti. «Siyahların artan hoşnutsuzluğuna» işaretlerle, oda, ulaşım, konut, yasama, eğitim ve işsizlik konularını kapsayan bir dizi yeni düzenlemeler istiyordu.

Örgütü endüstri ve ticaret, kentli siyah için daha uygun bir yaşam sağlama girişimlerine devam edince, Vorster onlara kendi işleriyle uğraşmaları ve politikadan uzak durmalarını söyleyerek uyardı, çünkü her iki Oda'da da İngilizce konuşan iş adamları hakimdi ve bunlar dikkate alınmayabilirdi. Ne var ki, Afrikaner akademisyenleri ve yöneticileri de kentli siyahlar için daha yüksek bir yaşam düzeyi sağlamak üzere aynı potada birleştiler; bu arada Afrikaner *Pravda'sı Die Burger*'in yönetici-

si Piet Cillie, Bantu toprakları dışında yaşayan Afrikalılara «ortak alanda» siyasi haklar verilmesini tartışmaya açarak ırkçılık ideolojisini sorguluyordu.

Beyaz yığınlar ve özellikle Afrikanerler daha değişik düşünüyorlardı. Bir tezgahların şu sözleri ortalama Afrikanerlerin görüşleriydi:.

—«Hakkını verelim, Vorster iyi yönetici, ancak Soweto olaylarında uyuya kaldı. Çok fazla bekledi. Siyahlar biz üstlerine ateş açmadan durmazlar ki. Dış dünyanın tepkisinden korkmamalıyız. Karşılaştığım herkes eyleme geçilmesi gerektiği fikrinde. Arkadaşlarımın çoğu Afrikaner. Siyah iktidar hareketi ayaklanmaları ülke dışından yönlendiriyor. Aksi durumda, yani Siyah İktidar Hareketi olmasa, siyahlar sakın yaşayacaklar. Beyazlar, emin olun gelecekleri ve kendileri için çarpışıyorlar. Siyahlar ve beyazlar Güney Afrika'da bir arada yaşayamazlar,» diyordu.

Artan huzursuzluğa karşı beyazların yapabileceği tek şey silahlanmaktı. Haziran ayından önce bile ruhsatlı silah sayısı aile sayısından daha fazlaydı. 1975'de 108.142 başvurudan 106.646'sı uygun görülmüştü. 1976'nın ikinci yarısında, silah ticareti, ekonominin birden canlanan birkaç dalından biriydi. Artık gerekli olmadıkça polis çağırılmıyordu

Kasım ortasında beyaz Port Elizabeth Üniversitesi Ekonomi Bölümü, son yarım yılın siyah yaşam düzeyi araştırma sonuçlarını açıkladı. Her endüstri dalında ortalama Afrikalı geliri Aile Gelişme Düzeyi (HSL)'nin altındaydı. Üstelik HSL, yalnız temel olan yiyecek, giyim, yakacak, aydınlanma, temizleme, kira ve ulaşım harcamalarını içeriyordu. Johannesburg'da en yüksek düzeye, aylık 134 randa ulaşıyordu.

Kasım sonunda, Johannesburg Carlton Oteli'nde, siyah toplulukların sorunlarının tartışılması amacıyla, özel sektör üst düzey yöneticileri, planlamacıları ve siyah liderlerin katıldığı, çeşitli ırkların ortak bir kongresi düzenlendi. Dev Rothmans imparatorluğunun Afrikaner patronu, Dr. Anton Rupert, Afrika'nın konut sorununu çözümlemeye yönelik bir kentleşme Vakfı kurdu. Rupert, «hayırseverlik kaygularını bir tarafa bırakmak gerektiğini» belirtiyor, «Tüm hedeflerimizin gerçekleşmesini

sağlamak için işletmeciliğimizi kentli siyaha da maletmemiz gerekli,» diyordu. Ancak siyah liderlere göre «ayrı gelişme» çerçevesi içindeki herhangi bir topluluk şeması «apartheid'ı daha da rahatlatacaktı.» Sermaye grubu birleşerek endüstride renk ayrımını ortadan kaldıracaklarını taahhüt ettiler.

Cillie araştırma komisyonu, Temmuz sonunda işe koyuldu. Transvaal Yargıçlar Başkanı Piet Cillie'nin araştırmayı kendi adına yürütmeyi seçmesi, yine de siyahların, bunun beyaz bir göz boyama olabileceğini düşünmelerini engelleyemiyordu. Cillie bir arkadaşının deyişiyle «polis sözüne inanmamayı beceremeyecek» bir yapıdaydı. Zaten bir hafta içinde, muhtemelen politik bir atamayla avukatlıktan yargıçlığa sıçramıştı.

Cillie ve maiyeti olayların yatıştığı bir zamanda kente çağrıldılar. Soweto'da Bantu Meclis başkanı T.J. Makhaya, yargıca karşılaştığı sorunlar hakkında bilgi verdi. Makhaya, Bantu Meclis üyelerinin «satılmışlar» diye adlandırıldığını ve eğer yalnız kendileriyle konuşacaksa sorunların temeline inemeyeceğini söyledi Cillie'ye. Soweto'nun belediye başkanı da uyarısını yaptı:

—«Beyazlar'la konuşmak isteyen son siyah kuşakla karşılaşıyorsunuz. Yeni nesil bizi hiç bir şey elde edemediğimiz için ahmaklar diye adlandırıyor. Eğer bir şey elde edemezsek kendilerinin alanlarda şiddet yoluyla haklarını arayacaklarını söylüyorlar.» Cillie konuşmak isteyen herkesle hapiste bile olsa konuşacağına söz verdi.

Doğal olarak heyetle ancak birkaç kişi konuştu, çünkü kimse işbirlikçi ya da daha da kötüsü muhbir olarak tanınmak istemiyordu. Büyücü doktor Credo Mutwa çarenin ordunun çağırılmasında olduğunu söyledikten iki gün sonra evi yandı. Ayrıca tanıklık yapanların daha sonra tutuklanma olasılığı da vardı.

Cillie'yle eski Pretoria Sinogogunda konuşan düzinelerce tanığın yalnızca birkaçı radikal gençlikten geliyordu. Bunların da kendi istekleriyle değil, çeşitli tehdit ve ödün teklifleriyle sürüklendikleri söyleniyordu.

Polisin ve Hükümetin tüm olanların suçunu, ırkçılık politikasından başka şeylere yüklemeleri kaçınılmazdı: «Siyah iktidar», tsotsis, kıskırtıcılar ve artık şamar oğlanına dönen İngiliz-

ce basın. Bir Bantu işleri memuruna göre, basının en azından olayların başlangıcında çok önemli bir rolü vardı. «Olumsuz ya da kışkırtıcı haberleri» önlemede «önemli bir sansür uygulanmasına» gerek vardı. Hükümetin ırk politikalarına karşı çıkan kilise üyeleri de sessiz kalmalıydı.

Polis tanıkların verdikleri ifadelerde, olaylara alkollü içkilerin neden olduğu ya da siyahların siyahları vurduğu gibi iddialar ortaya çıkıyordu.

Polisin anlattıklarının uydurma olduğu cesetler üzerinde 11 Ağustos'tan Ekim sonuna kadar yapılan incelemelerle aydınlanıyordu. İki kişi hariç diğerleri kurşunla ölmüştü: 51 kişi tüfekle, 39 kişi tabancayla, 4 kişi de her ikisiyle birden vurulmuşlardı. Bunlar ise sadece polisin kullandığı silahlardı.

Cillie komisyonunun en tehlikeli yönü katılımın olmayışındı. Mahkemede tanıklık edecek kimse yoktu, çünkü BPA soruşturmada taraf olmayı reddetmişti. Bir çok tanık, özellikle siyah polisler ifadelerini isimsiz olarak verdiler.

Cape Town Üniversitesi'nden bir Sosyoloji profesörü Dr. H.W. von der Merwe toplum polisinin caydırıcı etkisini kabul etmiyor ve onları «gem vurulamayan bir şiddet» kullanmakla suçluyordu. Dr. von der Merwe, olayların çoğu kez toplum polisi geldikten sonra başladığını söylüyordu. Toplum polisinin genel davranışları bütün dünyadaki düzen koruyucu polis kavramıyla uyuşmuyordu, profesöre göre. Gönüllülerin çoğunun ırkçı ailelerden ya da ırk kavramının yoğun olduğu bölgelerden geldiğini gösteren pek çok belirti vardı.

—«Beyaz olmayan insanları küçük görüyor, onları uygarlaşmamış kabul ediyor ve ancak zor kullanarak yola getirilebileceklerini düşünüyorlar.»

Güney Afrika'da gazeteler polis ile ilgili yazılarını sağlam bir kaynağa bağlayarak belgelemek zorundalar. Aralık sonunda *Rand Daily Mail*'de kimliği saptanabilmiş kurbanların tizlikle belgelenmesi dikkate değer bir çalışmaydı. Gazetenin bu incelemesinde, resmi olarak açıklanan, polisin neden olduğu 386 ölüm olayının üstüne 499 olay daha ekleniyordu. Kimliği saptanmamış daha kaç yüz tane siyah insan toprak altında yatıyor, bu hiçbir zaman öğrenilemeyecek.

Yılın sonuna doğru Willie Mandela, Oshadi (Jane) Phakathi ve Tenjiwe Mtintso gibileri hariç 123 siyah lider serbest bırakıldı. Polis sorgulama yöntemleri, ANC'nin eski koruma görevlisi üyelerinden Joseph Mdluli'nin «doğal nedenlerle» ölmesiyle yargıç önüne geliyordu. Güvenlik polisinden ikisi beyaz, ikisi Afrikalı dört sorgulamacı işkenceyle suçlandılar. Polislerin gıyabında alınan ifadelerine göre Mdluli sorgulaması sırasında kaçmaya çalışmış ve dört sanık tarafından engellemek istenmişti.

Yargıç, Mdluli'nin ölmeden önce aldığı yaralarla ilgili raporu okudu:

- boyunda üç çürümüş bölge.
- yanaklarda, sol dirsekte, sağ yukarı baldırda, her iki in-cikte, ayak bileklerinde ve sağ ayağında aşınma, in-cinme.
- kafatası ve karın bölgesinde derin ezilme.
- üç kırık kaburga.
- beyinde aşırı kan toplanması ve kanama.
- beyin sıvısında kan lekeleri
- gırtlak parçalanması; ve
- kan-dolmuş ve su-toplamış akciğerler.

Yıl sonuna kadar 4 000'den fazla kişi toplum düzenini bozmak ve isyana katılmaktan mahkeme önüne çıktı; yaklaşık 1800 siyaha ya sopalanma cezası verildi ya da üç yıla kadar hapis cezasına çarptırıldılar. Çoğu haftalar, hatta aylar sonra çıkabildiler.

Yeni yıl mesajında Vorster, Güney Afrika'da esenlikli bir gelecek umuyordu. Bu öngörüsü zayıf Başbakanı hiçkimse affetmeyecek. Okul çocuklarının yılı Güney Afrika'nın ikliminde şimdiden hesaplanamayacak değişikliklere yol açtı. Gelecekte ne olacağı bir tahminden öteye geçemez. Soweto öğrenci lideri Khotso Seatlholo sürgüne kaçmak için ülkeyi terkederken şöyle yazıyordu:

«Silahlardan tüten dumanı soludum. Merminin verdiği acıyı duydum etimde. Kanı tattım. Yaralar içinde kıvrandım. Yüzüme doğru hırlayan ölümü gördüm. Kendi ülkemde kaçak oldum. Unutmayacağım. Beyaz adamı affetmeyeceğim...»

SIYAH ÖFKE BÜYÜYOR

«Anneme, babama bakıyorum, çökmüş umutsuz insanlar görüyorum» diyor 26 yaşındaki Beled Mazwai, «işte şimdi devrim, onların anıları üstünde yükseliyor.» 33 yaşındaki Nyami Goniwe de kocası ve üç arkadaşının eve dönüşlerinde saldırıya uğradıkları, beyazlar tarafından vurulup, cesetlerinin yakıldığı günü anımsıyor ve katillerin halk mahkemelerinde yargılanacağı «devrim-sonrası bir Güney Afrika»nın düşünüyüyor. Kuzey Transvaal'da küçük bir çiftçi olan dedesinin top-
rağından atılışını ve hapsedilişini anımsayan bir diğeri: Molebatsi. Henüz on yaşında bir çocukken gözlerinin önünde arkadaşısı öldürülen, «Bu daha hiçbir şey değil. Onlara neler yapabileceğimizi gösteriyoruz. Çok yakında taş atmanın ötesine geçeceğiz» diyen Dumisani ve aynı öfkeyle ama daha ılımlı yaklaşp, «ne zaman bir polis görsem ilk anda 'bu adam beni ezenlerden biri' diye düşünüyorum. Ama biz özgürlüğümüzü kazandığımız zaman beyazlara da yer olacak kuracağımız Azania'da» diyen McErwa...

Yüzyıl boyunca acının, baskı ve zulmün günlüğünü tutan siyah Güney Afrika'nın, Sharpeville katliamında, 1976'da Soweto'da bilenen siyah bilincin, sokaktaki siyah çocukları... ve Azania, umutlardaki eşitlik ve adalet ülkesinin adı.

1985 yılı içinde bu umut giderek yükseliyor Güney Afrika'da. Geride 700'ü aşkın ölü bırakarak yaygınlaşan ve gündelik hale gelen şiddet, şimdiye kadar Batılı insanın «insan hakları mücadelesi» olarak görmeye alıştığı siyah öfkenin, artık doğrudan bir iktidar mücadelesi düzeyine geldiğini vurguluyor. Yasadışı Afrika Ulusal Kongresi'nin Zambia'da sürgün-

de bulunan lideri Oliver Tambo çoğunluk yönetimini en fazla bir on yıl içinde gerçekleştirmeyi amaçladıklarını söylüyor. İrkçı beyaz azınlık yönetimi, hernekadar siyah mücadelenin yeni bir dönemini simgeleyen son başkaldırı ve ayaklanmaları bastıramıyorsa da, henüz doğrudan devreye sokmayıp, yedek te tuttuğu çok güçlü bir orduya sahip. Ancak Güney Afrika Hükümeti ilk kez, içte ve dışta çok geniş bir politik yelpaze nezdinde insiyatifini kaybetti.

Son olarak ölen 18 siyahın, 70 000 kişinin katıldığı cenazesinde konuşmacılardan biri «Bütün ülkeyi yakacağız» di-yordu, «Herşeyi yerle bir edeceğiz ve apartheid'ın külleri üstünde yeni bir toplum yükselecek.» Güney Afrika'da geçen yıl oluşturulan yeni Parlamento'da 5 milyon beyaz için bir meclis, 3 milyon melez için bir meclis ve 1 milyon Asya kökenli için bir üçüncü meclis bulunuyor. Beyazlar gerçek iktidarı ellerinde tutarken, ülkede yaşayan 22 milyon siyah, zorunlu ikamet bölgeleri olan «Yurtlar»ın vatandaşları sayılarak tümüyle yönetim dışına atılmış durumdalar. Devlet başkanı Botha'nın, ırklar arasında evliliğe izin gibi bir dizi göstermelik reformu bir yana, apartheid politikasının «geçiş kontrolleri» ve «pasaport yasaları» gibi siyahları Güney Afrika'nın en geri bölgelerine hapseden belirleyici özellikleri varlığını sürdürüyor. Hükümetinin çoğunluk yönetimini hiçbir zaman kabul etmeyeceğini ilan eden Botha, 5 milyon beyazın, beyaz olmayan 25 milyon üstündeki egemenliğini bir an unutarak, «böyle bir düzenleme siyahların beyazlar üstünde egemenliğine yol açacaktır» diyor.

Üçlü yeni Parlamento'nun kuruluşunu takip eden günlerde Ulusal Demokratik Cephe (UDF) bütün ülkede apartheid'a karşı, bütün ırklara açık protesto gösterilerine girişti. Ülke dışındaki Afrika Ulusal Kongresi de, tüm siyahlara ülkenin «yönetilemez» hale getirilmesi çağrısında bulundu. Haziran ayı içinde Hükümet 36 kent yerleşim bölgesinde sıkıyönetim ilan etti.

Bir kuşak önce Hükümetin, beyaz egemenliğini korumak için, ırkçı ayrımcılık politikası apartheid'ın adını «ayrı gelişme» olarak değiştirmesi yetiyordu. Ancak gelişmelerin dil oyunları ile ketlenemeyecek ciddiyette olduğu görülünce, Pretoria Hükümeti, geçmişte beyaz hükümetler Cezayir ve Belçika.

Kongo'sundan Mozambik, Angola ve Rodezya'ya kadar bir di-
zi ülkede ne yapmışsa onu yapıyor: Demir yumruğunu vu-
ruyor.

APARTHEİD'A KARŞI SİYAH BİRLİK

Şimdi hapiste olan Nelson Mandela ve arkadaşı Oliver Tambo'nun önderlik ettiği, 1912'de kurulan Afrika Ulusal Kongresi (ANC) siyah bilincin mücadelesinde en büyük inisiyatifi elinde tutuyor. 67 yaşındaki Mandela beyaz baskısına hiçbir zaman boyun eğmemiş, mitsel bir «ulusun babası» kimliğine sahip. Siyah liderlerin büyük çoğunluğu da onun bu gıyabında önderliğini tanıyor. 1960 yılında, bir kolu olarak gelişen Pan Afrika Kongresi (PNC) ile birlikte yasa dışı ilan edilen ANC'nin bugüne kadar sürdürdüğü barışçı politikada önemli değişiklikler ortaya çıktı.

Güney Afrika'da 12 aydır sürmekte olan ayaklanmada ANC'nin son ulusal danışma konferansında aldığı taktik kararlar büyük rol oynuyor. Haziran ortalarında Zambia'da ülke dışından ve içteki yeraltı örgütlenmesinden gelen 250 delegeyle toplanan konferansın en önemli kararlarından biri ANC'nin bütün organlarının Afrikalı olmayanlara —Melez, Hintli ve beyaz azınlıklara— açılması oldu. Konferansa kadar azınlıklar ancak ülke dışı tam üyeliğe kabul ediliyor, yürütme komitesine ve içteki yeraltı örgütlenmesine alınmıyorlardı. Konferans Afrikalı olmayan beş üyeyi yeni komiteye getirdi ve kuruluş genel anlamda gençleştirildi. Konferans Güney Afrika'nın, özellikle beyaz sivillerin hızla militaristleştiğini, bu yüzden «sert» ve «yumuşak» hedefler arasında bir fark kalmadığını tespit ederek, ANC gerillalarının sivillere karşı şimdiye kadar gösterdiği hassaslığı sürdürmeye gerek olmadığı kararını aldı. Sertleşen bu politikanın «halk savaşı» stratejisinin ayaklanma güçleri ve taktikleriyle birleştirilmesi sonucu olduğu gözlemleniyor. 1984 Ocak'ından beri ANC, ülkenin «yönetilemez», apartheid'in «uygulanamaz» hale sokulması çağrısını yineliyor ve özellikle devlette görevli olan ve siyah kasabalarda çalışan siyah polis, memur ve yöneticileri hedef gösteriyor.

Güney Afrika Hükümeti'nin Mozambik ile 1984 Mart'ında yaptığı Nkomati anlaşması sonucunda, Mozambik'teki ANC

üsleri kapatıldı ve elemanları dağıtıldı. ANC'nin komşu ülkelerde üslenerek, sızma eylemlerini engellemek amacıyla Güney Afrika Hükümeti, Swaziland, Lesotho ve Botswana'ya da baskı yapıyor. Güvenlikli üslerini kaybeden ANC için, eğitilmiş gerillalarla sürdürülen bir silahlı mücadelenin, Güney Afrika'nın militan siyah işçi sınıfının grev eylemleriyle ve radikal gençliğin başkaldırısıyla birleştirilmesini amaçlayan yeni bir politika zorunlu hale geldi.

Avukat Oliver Tambo, Nelson Mandela'nın 1962'de hapse girişinden sonra Afrika Ulusal Kongresi liderliğine geldi. Zambid'a başkent Lusaka'da bulunuyor:

• **Güney Afrika'daki son kriz ANC için ne önem taşıyor?**
Apartheid sistemine karşı şimdiye kadar görmediğimiz yüksek bir direnme düzeyini temsil ediyor. Apartheid'a son verme ve yeni bir Güney Afrika kurma hedefimiz yönünde büyük bir adım.

• **Botha hükümeti ekonomik ve politik baskıya boyun eğecek mi, yoksa kan gövdeyi götürene kadar savaşmakta inat mı edecek?**
Bir kan denizinin kaçınılmaz olduğunu hiç düşünmedim. Ancak bunun yaklaşmakta olmasından değil, zaten içinde olduğumuzdan korkuyorum. Savaşacağız ve bir kan denizi bekliyoruz. Kurbanlar vereceğiz. Batı da Nazi rejimine karşı savaşırken kurbanlar verdiğini hatırlayacaktır. Bu rejim de yıkılacak, aynı Hitler'inki gibi.

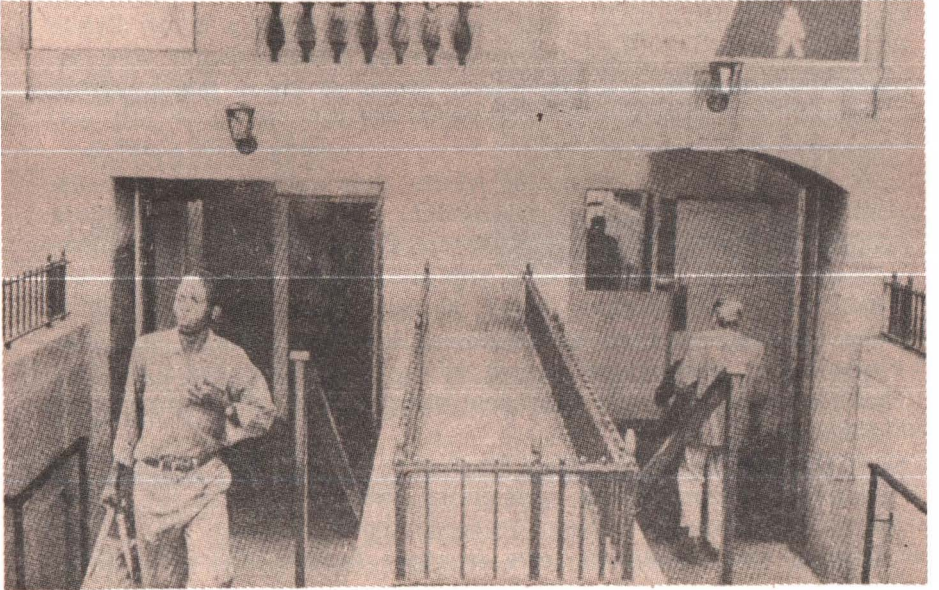
• **Güney Afrika'nın beyaz işadamları da apartheid'a karşı değişiklikler istiyor. Ancak sizin Özgürlük Bildirge'niz (ANC anayasası) «yeraltı zenginlikleri... bankalar ve tekeller halkın mülkiyetine geçirilecektir» diyor. Bu işadamları için hiçbir şey bırakmıyor musunuz?**

Güney Afrika aslında çok zengindir, ancak bu zenginliği çok az sayıda kişi sahipleniyor — başlıca üç şirket, Barlow Rand, Anglo Amerikan ve Sanlam bu zenginliğin üçte ikisini kontrol ediyor. Siyahların hiçbir şeyi yok, ama beyazların çoğunluğu da dışarıda bırakılmış. Zenginliğin dağılımı çok eşitsiz. Bu tekeller glidecekler. Ama bunların dışında çok sayıda özel şirkete yer olacak.

• **Başarılı sabotaj saldırıları yapan bir askeri kanadınız var. Mücadele askeri mi, yoksa daha çok politik ve ekonomik midir?**

Siyah Gecekondular: "ayrı gelişme" politikasıyla siyahlar ülkenin en geri bölgelerine hapsediliyor.

Apartheid'in çirkin yüzü: Johannesburg'un merkezinde siyah adamla beyaz adam ayrılmış hamamlara gidiyorlar.

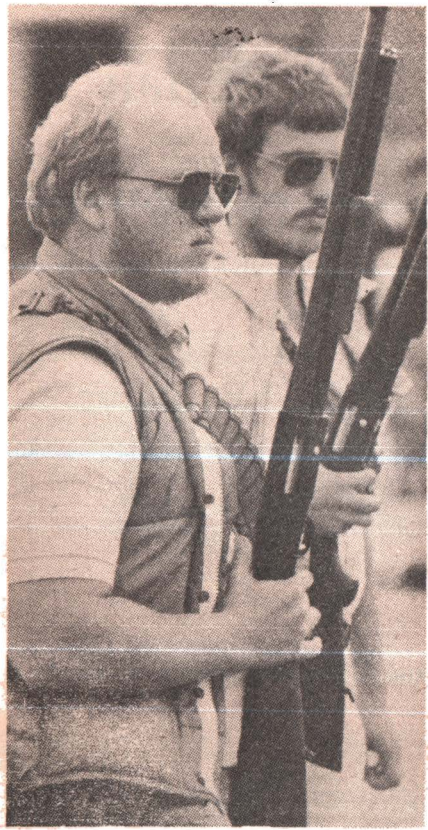
Aşk Yasaları''na karşı mücadele

Güney Afrikalı gazeteci Sylvia Vollenhoven ve televizyon teknisyeni Bob Seddon birbirlerine beş yıl önce aşık oldular. «Birçok çifte, beraberliklerini kutlamak için şampanya gönderilir ve tebrikler yağar», diyor Vollenhoven, «bizi ise herkes yıldırmaya çalıştı ve korkunç uyarılarla karşı karşıya kaldık.» Siyah Sylvia ve beyaz Bob evlenmek için İngiltere'ye gittiler. Şimdi dört yaşında olan oğulları Ryan nüfusa Melez ve gayri meşru olarak kaydedildi. Güney Afrika yasalarının gözünde Sylvia ve Bob evli değiller.

Eu yasadışı çift topluluk içinde elele tutuşmuyor ve öpüşmüyorlar. «Hala evimizin yakınındaki birçok sinemaya ve plaja ya da kasabadaki dostlarımızı görmeye gidemeyiz,» diyor Vollenhoven, «Bob ve benim birlikte yaşayabilmemiz hükümetin bu konuda tavır değiştirdiğine kanıt olamaz. Apartheid'in kendiliğinden çözülüp, dağıldığı sanılmamalı. Bu, bizim düzene her noktada karşı çıkmaya ve birçok çiftin kendilerine bağışlandığını sandıkları bu hak için mücadele etmeye hazır olduğumuz anlamına geliyor.»

Güney Afrika'da ırklar arası seks ve evliliğin geçmişi beyazların bölgeye ilk kez yerleştikleri 1652 kadar eski bir tarihe uzanıyor. Western Cape Üniversitesi'nde profesör olan Hans Heese'in araştırmalarına göre içlerinde fanatik apartheid savunucularının da olduğu 1000 beyaz ailenin kökeninde Avrupalılarla siyah ya da Asyalıların birleşmesi yatıyor. «Güney Afrika'da hiçbir grup için 'ırksal saflık' diye bir şeyden sözedilemez» diyor Hesse. «Benim bulgularımdan en çok Melezler rahatsız oldular, çünkü burada hiçkimse beyazlarla bağı olmasını istemiyor».

Beyaz siviller de silahlanıyor

«Burası benim ülkem, burada yaşamaya siyah adam kadar benim de hakkım var» diyor Cape Province'den Afrikaner bir çiftçi, «burada yaşamalarına bir diyeceğim yok, ancak siyah adamın yönetimi altına girmeyeceğim. Ve eğer bu, ayrı yaşama ve kendi insanım tarafından yönetilme hakkım için savaşmam gerektiği anlamına geliyorsa savaşacağım.» Afrikanerlerin Güney Afrika'dan ayrılmaları olanaksız, çünkü Güney Afrika dışında hiçbir yerle kültürel bağları yok. Afrikaans denilen ayrı bir dilleri var ve Avrupa ile bütün politik bağlarını kesmiş durumdalar. Dinleri de bu izolasyona yardımcı oluyor. Çoğu Afrikaner Hollanda Protestan Kilisesi'ne bağlı: 1982'de Dünya Protestan Kiliseleri Birliği ırkçılığa karşı tavır alarak, bir deklarasyonla Güney Afrika'daki beyaz kilisenin üyeliğine son verdi. Bütün bu tecride rağmen ırksal ayrımı kutsal gören Afrikanerler bugüne kadar bir tür dinsel ve politik garanti içinde yaşamlarını sürdürebiliyorlardı.

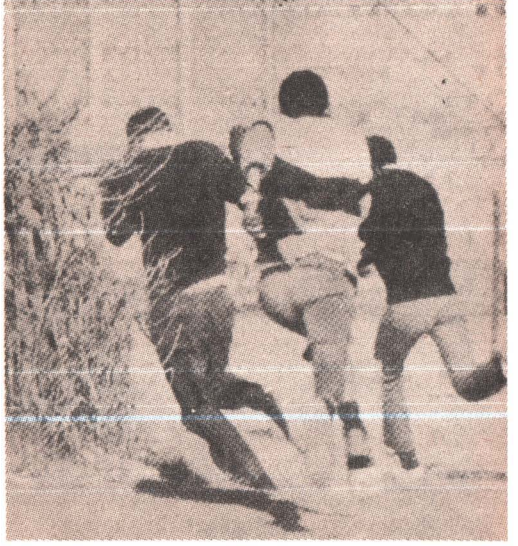
Polis Devleti

Güney Afrika'daki beyaz egemenliğin temel taşlarından birisi de polis güvenlik aygıtı. 1912'de kuruluşundan bu yana kadrosu 5000'den 43000'e çıkan polis örgütünün haberalma birimleri ödenekli muhbirler kullanarak siyah liderleri sıkı bir kontrol altında tutuyor. Örgütün başkanı General Johann Coetzee Yunan Felsefesi ve Troçki uzmanı, entelektüel bir despot. 1960'da Sharpeville'de kalabalığa ateş açarak 67 siyahı katleden polis, 1985 yılı içinde Uitenhage'de 20, Cape Town'da 31 siyahı daha öldürdü. Polis şiddeti Güney Afrika'lı bazı beyazları bile kendi güvenliklerinden kuşkuya düşürüyor. Johannesburg'da yayınlanan Star gazetesi soruyor: «Bizi bu koruyuculardan kim koruyacak?»

Cape Town sokaklarında polis birliği: Kim bilir kaç siyahın ölümüyle sonuçlanacak yeni bir saldırı.

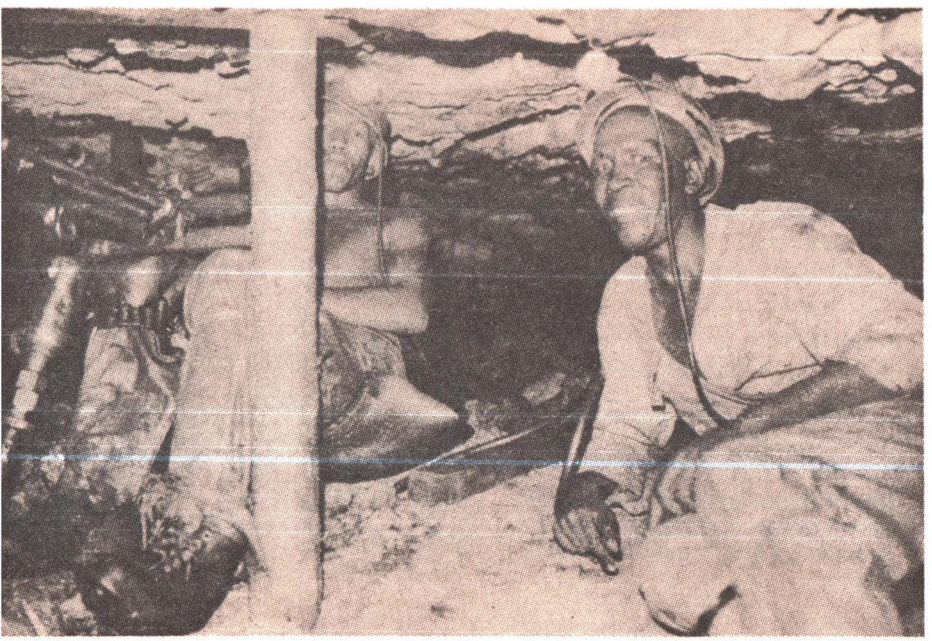

Lastik mermilerden kaçan öğrenciler: Irkçılığın öndegelen temsilcileri artık gerçek mermi kullanılmasını istiyor.

Güney Afrika Savunma Güçleri, siyah göstericileri dağıtmak için gözyaşartıcı atıyor. Güçlü ordu, 24 milyonluk siyah iç düşmana karşı düzeni korumaya hazır.

Genel Grev: Beyaz işveren için en büyük tehlike. Ülkenin dış satımlarının % 40'ını oluşturan altın siyah ellerde.

Geleceğin teknisyenleri: Ford'un teknik okulunda yetiştirilen ucuz ve kalifiye siyah iş-jücü.

IBM'in Johannesburg'daki merkezi. Uluslararası tekeller "yapıcı" çabalara girişiyor: İşyerinde eşitlik ve işgücüne serbest pazar.

Angola'da UNITA birlikleri. Citizens for America lobisinin başkanı milyoner Louis Lehrman, Haziran ayında Güney Angola'da bir askeri üste, UNITA'yı, Nikaragua'daki Kontraları ve bazı Afgan grupları birleştirmeyi amaçlayan bir konferans düzenledi.

New York'da Özgür Güney Afrika mitingi: Dünya kamuoyu 1985'de artık daha duyarlı. Irkçılığa karşı mücadelede dayanışma büyüyor.

Apartheid'a Son! Siyah Bilinç hareketinin acil talepleri: Vatandaşlık, İktidar Paylaşımı ve Siyahlara Eşit Eğitim.

Her ikisi de geçerli. Silahlı mücadele ekonomik olanın bir uzantısıdır. Askeri amacımız ekonomiyi hasara uğratmak ve insanların güvenlerini yitirmelerini sağlamaktır. Güney Afrika Ordusu güçlü görünebilir, ama geçtiğimiz yıl içinde nasıl çaresiz kaldığını hepimiz gördük. Mücadeleyi bastırmayı başaramadı.

• **Silahları nereden alıyorsunuz?**

Başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkelerden, Afrika Devletleri Örgütü'nden ve tek tek diğer Afrika ülkelerinden. Batı bize silah vermiyor, ancak verselerdi onlardan alırdık. Batı silahlarını Batının desteğinin göstergesi olarak almak isterdik.

• **Batılı yorumcular Ruslara borçlandığınızı ve kazandığınızı zaman Rusların maden ve üs isteyeceklerini söylüyorlar?**

Düşmanlarınıza karşı size yardım edenlere sırt çeviremezsiniz. Sovyetler Birliği'ne olduğu kadar İsveç ve Hollanda'ya da çok şey borçluyuz. Ancak bu gelecekte kiminle ticaret yapacağımızı belirlemiyor. Madenlerimiz sadece bizimdir ve onları en iyi alıcıya satarız. Ancak bize en ihtiyacımız olduğu anda yardım edenleri unutmayacağız.

• **Güney Afrika'ya yapılacak yaptırımları destekliyor musunuz? Bundan siyahların daha çok zarar göreceği söyleniyor?**

Apartheid'ı yıkmak için ölmeye, hapse girmeye hazır bir halkın, rejimi derinden sarsacağını, kendisine ise ancak biraz daha açlık getireceğini bildiği yaptırımlardan ve sahip olmasına izin verilen o berbat işleri kaybetmekten korkacağını gerçekten düşünüyor musunuz?

Siyah politik yelpaze içinde mitinglerde siyah, yeşil, sarı renkli bayrakları ve özgürlük şarkılarıyla büyük popülarlığı olan ANC'den sonra, onun ülke içindeki cephesi görünümünde olan Ulusal Demokratik Cephe (UDF) geliyor. UDF, 18 ay önce kiliseleri, sendikaları, Natal ve Transvaal Hint Kongreleri gibi etnik temelli örgütleri ve çeşitli yerel güçleri çatısı altında toplayan çok ırklı, şemsiye tipi bir örgüt olarak kuruldu. Parlamento'da Melezler ve Asyalılar için birer Meclis'in oluşturulduğu son seçimler sırasında ilk kampanyasına girişen UDF, sendikalarla işbirliğine, yabancı anti-apartheid gruplarla ilişkilere ve mecburi askerlik yasasına karşı kampanyalara hız veriyor. UDF'nin birleşen 600 örgütten 2 milyon üyesi olduğu biliniyor.

Özellikle Katolik, Metodist. Anglikan ve Melez Protestan Kiliseleri gibi melezler ve siyahlar içinde büyük güce sahip kiliselerin UDF içinde yoğun bir etkinliği var. Cephenin 15 lideri içinde kısa bir süre önce Johannesburg Anglikan Kilisesi Piskoposu olan, Nobel barış ödülü sahibi Piskopos Desmond Tutu da var ve birliğin sözcülüğünü Dünya Protestan Kiliseleri Birliği başkanı melez ırktan Peder Allan Boesak yapıyor. Ancak bütün kiliseler apartheid'ı kaldırılması gereken ahlaki bir kötülük kaynağı olarak gören geleneksel Hristiyan kiliseleri kadar radikal değil. 4 ya da 5 milyonu etkisi altında tutan Sionist Hristiyan Kilisesi oldukça tutucu niteliğiyle, kentlerin ve kırsal kesimin daha az politize olmuş siyahlarından destek görüyor.

Allan Boesak, Dünya Protestan Kiliseleri Birliği başkanı ve Birleşik Demokratik Cephe'nin önde gelen liderlerinden biri:

• **Çoğunluk yönetiminin şiddete dayalı olarak mı, yoksa beyazlarla bir iktidar paylaşımı yoluyla mı geleceğini düşünüyorsunuz?**

Çoğunluk yönetimi terimini hiç kullanmadım. Çünkü bizi, Güney Afrika'ya bunca zarar veren ırkçı ve etnik düşünce yönünde tuzığa düşürecek bir anlam taşıyor. Demokratik yönetimin nasıl kurulacağı daha çok beyazlara bağlı. Bu ülkede barışçı ve acil bir değişikliğin anahtarı siyahların değil, beyazların elinde.

• **Direnş son bulacak mı?**

Hayır. Artık belirleyici bir aşamaya ulaştık. Hükümetin bundan umutlanmasına olanak olmadığını görmek için gençlere bakmak yeter.

• **Siyahların yönetimindeki bir Güney Afrika demokratik mi, yoksa Zimbabwe'deki gibi bir tek parti yönetimi mi olacak?**

Bizim öngörümüz açık demokratik bir devlettir. Ancak demokrasi hakkındaki düşünceler giderek değişiyor. Batı demokrasileri Güney Afrika'yı desteklemeye devam ederek demokrasinin bugün ve gelecek için mezarının kazılmasına yardımcı oluyorlar.

• **Siyah hükümetin ne tür bir ekonomi politikası olacak?**

Çoğu siyah kapitalizmden daha çok, bir tür sosyalist yapıya eğilim duyacaklardır. Burda kapitalizmin şansı azdır.

• **Siyah hükümetin dış politikası ne olacak?**

Muhtemelen bağlantısız. Sovyetçi ya da Amerikancı olmanın terimleriyle düşünmüyoruz. Biz değerlere bakıyoruz.

• **Mozambik, Angola ve Zimbabve örnekleri düşünülürse, beyazların siyah yönetimden korkmaları için haklı nedenleri olduğuna katılır mısınız?**

Beyazlar bize yapmakta olduklarını bizim onlara yapmamızdan korkuyorlar. Beyaz Güney Afrika'nın en büyük korkusu apartheid'tan sonraki hükümetin, tersine bir apartheid uygulamasıdır.

Siyah ve beyaz şiddetin ortasında bir adam ısrarla şiddet aleyhtarı inançlarını koruyor. Nobel Barış Ödülü sahibi Piskopos Desmond Tutu, Güney Afrika'nın kuşkusuz en ilginç portrelerinden biri:

• **Olağanüstü Hal ilanı durumu değiştiriyor mu?**

Nereye gittiğini bilmeyen bir hükümetimiz olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden tehlikeli bir hayvana benziyor. Bildikleri tek tavır yumruk vurmaktır. Olağanüstü hal ilanı tipik bir tavır. Gerçekte pek fazla birşey değiştirmiyor: Haklarımızın son kırıntılarını da alıp götürüyor, ne yaparlarsa artık daha büyük bir pişkinlikle yapacakları anlamına geliyor.

• **Krizin bu yeni düzeyi dışında bir yol görebiliyor musunuz?**

Apartheid'in kalkacağını gösteren açıkça tanımlanmış, takvime oturtulmuş bir plan olsa, şiddetin önü alınabilir. Çoğu beyazın, çocukların duyduğu nefretin farkında olmadığını sanıyorum. Şiddete başvurmalarını hiçbir zaman tasvip etmedim, ama onları yalnızca kan dökücüler olarak da görmüyorum. Düzeni değiştirmenin tek yolunun silahlı mücadele olduğuna inanıyorlar. Bizi en fazla şaşırtan şey bizim gibi hala barışçı geçişten sözedenleri liderleri olarak kabul etmeleri. Ancak bu artık sorgulanıyor. Sanırım bizi bir kenara itecekleri gün pek uzak değil.

• **Federal bir sistem çözüm olabilir mi?**

Bunu dışarda bırakmıyorum. Ancak ırk temelinde olmamalıdır. Güney Afrika'yı böleceksek eşit zeminde bölmeliyiz. Eğer bölgeselleşmemiz gerekiyorsa normal kriterler kullanmalıyız; şu bölge beyazlara, şu bölge Zululara şeklinde olmamalı. Bunu kabul edemem. Ancak herşeyin ötesinde, bu sadece, ulusu temsil etmeyen

bir grubun empozesi olmadığı takdirde kabul edilebilir. Güney Afrika'nın federelere ayrılmasını, ancak gerçekten temsili olan ulusal bir irade tarafından önerildiği takdirde kabul edebilirim.

1977'de Gizli Polis tarafından öldürülen Steve Biko'nun önderliğindeki PAC'nin «siyah bilinç» politikası ise daha sol bir anlayışla Azania Halk Örgütü (Azapo) ve öğrenci kolu (Azaso) tarafından yaşatılıyor. Azapo ilk kez Ocak ayında senatör Edward Kennedy'nin Güney Afrika'ya gelişini protesto gösterileri ile adını dünya kamuoyuna duyurdu. Azapo, Kennedy'yi «CIA'nın kapitalist ajanı» olmakla suçladı. Kennedy'nin UDF tarafından düzenlenen bu ziyaretine karşı gelişen Azapo muhalefeti siyah hareket içinde yer yer çatışmalara varan görüş ayrılıklarının ilk belirtisi oldu. UDF güvenlik görevlileri Uitenhage'de öldürülenlerin cenazesine Azapo tişörtlü ve slogan atan gençleri sokmadılar.

Ancak siyahlar içindeki bölünmeye damgasını vuran daha belirgin karşıtlıklar bulunuyor. Bu bölünmenin en önemli ucunu Zulu'ların Prensi, Kwazulu Yurdu'nun ve Inkatha örgütünün başkanı Gatsha Buthelezi oluşturuyor. Inkatha bütün siyah örgütler içinde en iyi ve en sıkı biçimde örgütlenmiş olanı. Anayasa'ya ve apartheid'a karşı daha ılımlı görüşleri ve beyazlarla görüşmeye açık oluşuyla Buthelezi, UDF ve diğer siyah örgütler tarafından tehlikeli bir işbirlikçi olarak görülüyor. Buthelezi de UDF'yi siyahı siyaha kırdırmakla suçluyor ve eski, şiddete dayanmayan ANC felsefesinin asıl savunucusunun sürgündeki ANC değil, kendisi olduğunu iddia ediyor.

Bir milyondan fazla üyesi olan Inkatha en önemli desteği, savaşçı geleneklere sahip, Güney Afrika'nın en büyük siyah kabilesi olan Zulu'lar arasında buluyor. Zulu'lar geçmişteki Zulu zulmünü ve şiddetini hatırlayan Tswana, Sotho ve diğer büyük kabilelerden çekiniyorlar. Başkan Buthelezi beyazların bire-bir oy sisteminden duydukları korkuya hak veriyor ve hem yöresel olarak Kwazulu ile beyaz Natal arasında, hem de ülke çapında bütün siyahlar için, azınlıkları koruma altına alan bir tür federalizm öneriyor. Çoğunluk yönetimi yerine kısmi bir iktidar paylaşımına razı görünen Buthelezi, siyah liderler arasında bir sorumlu ve temsilci arayan Hükümet ve iş çevrelerinden büyük bir ilgi görüyor.

Gatsha Buthelezi, 6 milyon Zulu'yu temsil eden Inkatha'nın lideri. Siyah liderlerin içinde beyazlarla diyalığa en yakın aday:

• **Hükümetin siyahlarla işbirliğine gitmeye, bütün Güney Afrikalılara eşit vatandaşlık tanımaya, Yurtlar'ı birleştirmeye ve bütün toplulukların liderlerini ülkenin politik geleceğini konuşmaya çağırmaya hazırlandığını gösteren belirtiler var. Bu belirtileri diyalog için yeterli görüyor musunuz?**

Olağanüstü duruma son verilmesi ve bütün siyasi tutukluların salıverilmesi şartıyla evet.

• **Ne gibi öneriler ve istekler öne süreceksiniz?**

Beyazlar ve siyahlar birbirlerini dinlemelidirler. Beyazlar, «bağımsız devletler» öneren siyah Yurtlar politikalarıyla ulussuzlaşmak istemediğimizi anlamalıdır.

• **Bire-bir oy'da ısrar edecek misiniz?**

Biz birer-bir oy'u azınlıkların veto hakkıyla birlikte öneriyoruz. Ben eşitliğe giden yolculuğu buradan başlatmaya hazırlanıyorum. Biz her zaman bir iktidar paylaşımından sözettik.

• **Afrika Ulusal Kongresi ile aranızdaki farklılık ve çatışmanın nedeni nedir?**

ANC kendini sürgündeki bir hükümet olarak görüyor. «ANC tarafından sürdürülen» bir bağımsızlık hareketinden söz ediyor ve yazıyorlar. Inkatha bunu kabul etmediği için, hakkımda uluslararası bir karalama kampanyasına giriştiler. Güney Afrika'da siyahların bölünmüşlüğü sorunu, bütün siyah örgütler için geçerli olan «üstte tek lider» politikasından kaynaklanıyor.

Siyah çoğunluk içindeki karmaşaya ve görüş ayrılıklarına rağmen, hemen bütün siyahlar temel bir amaçta anlaşıyorlar: Apartheid gitmeli. Siyahların seyahat etme, çalışma ve politik katılım haklarını gaspeden bütün geçiş kontrol ve pasaport yasaları kaldırılmalı. Siyahları Güney Afrika vatandaşlığından çıkartan «Yurtlar» sistemi lağvedilmeli. Diğer bir deyişle, her siyahın doğumunda kazandığı bu hak geri verilmeli.

Ancak siyahlar bu amaca ulaşma konusunda ideolojik ve etnik temelli derin bir ayrılık yaşıyorlar. Ilımlı olan Buthelezi «siyahlar», diyor, «bugünkü sistemi kendisine karşı kullanarak değişim sağlayabilir.» Buthelezi çoğunluğu Zulu olan Natal

bölgesinde büyük bir güce sahip ve kabilesel birlik temelinde en azından şimdilik bu gücü sürdürüyor, ancak bu bölge dışında varlık gösteremiyor.

LAAGER DAĞILIYOR

Güney Afrika'da beyazlar ırklarının üstünlüğü kadar birliğinden de sözetmeye çok düşkünler. Oysa yüzyıllar boyunca, bir kıtayı fethetmenin ve ülkenin siyah yerlilerine karşı yürütülen savaşlarda kazanılan ezici üstünlüğün sağladığı birlik artık dağılmış görünüyor. Ekonomik kriz ve gittikçe artan şiddetle karşı karşıya kalan beyaz işadamları ve Parlamento'daki liberaller hükümet politikasına karşı çıkıyor ve bazı ılımlı siyahlarla işbirliğine gidiyor. Diğer yanda sağ kanattaki Güney Afrikalılar militanlaşıyor ve sağ özlemler artıyor.

Bölünme temel olarak Botha Hükümeti'nin artık bazı reformlara gitmesini isteyen büyük iş çevrelerinin tavrıyla ve Botha'nın bunlara cevap veremeyişiyile ortaya çıktı. Bu çelişki öyle bir düzeye geldi ki, bazı önde gelen işadamları Zambia'nın başkenti Lusaka'ya giderek yasadışı ANC'nin liderleriyle görüşme talep etmeye niyetleniyorlar.

Bu bölünme beyazlar arasındaki daha köklü ayrılıkları da su yüzüne çıkardı. Geleneksel olarak daha tutucu olan Afrikaner soyu, beyaz nüfusun yüzde 60'ını oluşturuyor. Afrikanerler apartheid'ı şiddetle savunurken, geri kalan yüzde 40'ı oluşturan Anglolar reform talep ediyorlar.

Afrikaner çiftçilerin arabalarıyla çember yaparak oluşturdıkları geçici konaklama yerine Afrikaans dilinde Laager deniyor. Beyazların Güney Afrika'ya yerleşmesinden beri bu terim siyahlara karşı ırkçı birliğin simgesi oldu. Şimdi Laager dağılıyor. Bu dağılmanın en büyük nedeni grubun ekonomik yapısının hızla değişmesi: «Boer demek çiftçi demektir. Afrikanerler içinde gittikçe daha az Boer kalıyor», diyor ANC'nin bir sözcüsü, «Afrikanerler işadamı, uzman avukat ve akademisyen oluyorlar. Botha ve taraftarları istese bile onlar artık laager'e girmeyi reddediyorlar.» Son yapılan bir kamuoyu araştırması beyazların yüzde 36'sının apartheid'dan memnun olduğunu, yüzde 63'ünün ise sistemin en fazla on yıl içinde değişmesini istediklerini ortaya koyuyor.

Köken olarak Afrikaner soyu, bireysel cesaret ve azmin, toprağa açlığın, kavgacı bir milliyetçiliğin, otoriteye düşkün bir Tevrat stoacılığının belirlediği bir geçmişten geliyor. Tam bir izolasyon toplumu olan soyun kendi içinde, kiliselerde Afrikaans ya da flamanca kullanılması konusunda dilden kaynaklanan, geçmişten gelip bugüne de yansıyan ayrılıklar bulunuyor. Geçmişte bayrak, İncil, resmi dil ve 1961 anayasası üstüne çıkan ayrılıklar, 1969 ve 1982'de Ulusal Parti içinde de reform, Melezler ve Hintlilerle sınırlı iktidar paylaşımı gibi konularda yeni çelişkilere yol açarak derinleşiyor. Kentleşme ve hızlı ekonomik büyüme akademik, politik ve iş çevrelerindeki elitleri bu geçmişten giderek daha fazla koparıyor. *Verligtes* ya da «aydınlanmış» düşünürler olarak adlandırılan bu çevre Ulusal Parti içinde de önemli bir kesimi tutuyor.

Ülkenin resmi parlamenter muhalefeti olan İlerici Federal Parti (PFP) siyahlarla işbirliği yapıyor. Çoğunluğu Anglo olan PFP kısa süre önce, Buthelezi'nin Inkatha örgütüyle ulusal bir dayanışmaya girdiklerini açıkladı. PFP beyaz seçmenlerin yüzde 19'undan oy topluyor. Botha Hükümeti'ni oluşturan Ulusal Parti (NP) 10 ay önce ilk kez sınırlı bir reformdan söz etmesiyle birlikte yüzde 8 oy kaybetti, apartheidçi Muhafazakâr Parti (CP) ise yüzde 3 kazandı. Seçmenlerin yüzde 15'ine sahip olan CP'nin lideri siyah protestolarına karşı sert önlemler alınması çağrısında bulunuyor: «Artık lastik mermi ve saçma yerine, gerçek mermiler kullanmanın zamanı gelmiştir.»

Aşırı sağdaki Afrikaner Direniş Hareketi'nin lideri Terre Blanche ise ülkenin beyaz azınlığının şimdiden militaristleşmiş ve silahlanmış kesiminin sözcülüğünü yapıyor: «Siyahlara iktidarda pay vermek, beyaz insanın ve burada yarattığı düzenin sonu olacaktır. Apartheid dünyanın en adil ilkesidir. Benden istemediğini, siyah adamdan da istemiyor. Bu, karşıt iki kültürün birarada sürtünmesiz ve çelişkisiz yaşamasının tek yoludur.»

GÜNEY AFRIKA: BÖLGENİN JANDARMASI

Güney Afrika Hükümeti, Angola'daki Küba güçlerini, Sovyet bloğundan danışmanları ve komşusu Mozambik'teki Sovyet etkisini muhtemel bir askeri işgal tehdidi olarak bir «topyekûn

strateji» kuramına dönüştürdü. Bu işgal tehdidini Hükümet, güçlü bir silah endüstrisinin kurulmasına ve ülkeyle daha kuzeyde yeni bağımsızlık kazanmış siyah devletler arasında bir *cordon sanitaire* oluşturan eski Portekiz sömürgelerinin doğurduğu boşluğu doldurmak için savunma güçlerinin artırılmasına gerekçe olarak kullanıyor. İçte Apartheid rejimini güvence altına alabilmek ve dışta bölge jandarmalığını sürdürebilmek için Güney Afrika yılda 3 milyar dolar harcıyor ve 83 400 silahlı güç bulunduruyor. Güney Afrika'nın askeri gücü, Angola'da Unita'ya, Mozambik'de Mozambik Ulusal Direniş Örgütü (MNR)'ne yaptığı destekle birlikte hem Angola ve Mozambik'in hem de bu ülkelerdeki limanlara demiryolu ve karayoluyla bağımlı olan Zimbabwe, Zambia ve Malawi gibi ülkelerin ekonomisi ve politik dengesi için yıkıcı bir etki yapıyor.

Bölgesel bir süper güç olarak yıkıcı potansiyeli açığa çıkan Güney Afrika giderek çevre ülkelerle kendince daha yapıcı ilişkileri deniyor. 14 ay önce «Marksist» Mozambik'in Devlet Başkanı Samora Machel, Hükümet Başkanı Botha ile Güney Afrika'da tepkiyle karşılanan Nkomati Anlaşmasını imzaladı. Yine Nisan ayında Güney Afrika, Angola'nın güneyindeki birliklerini tek taraflı olarak çekmeye karar verdi. Söz konusu 450 Güney Afrika Birliği, 1983 Aralık'ında Namibia'nın bağımsızlığı için çarpışan Swapo gerillalarının üslerine ve ikmal hatlarına karşı giriştikleri bir harekatta Angola topraklarında 140 km'lik bir bölgeyi işgal etmişlerdi. Güney Batı Afrika'daki eski Alman sömürgesi Namibia 1915'ten beri Pretoria tarafından yönetiliyor. Ancak 1960'dan sonra bu yönetimin hiçbir yasal dayanağı kalmadı.

1983 Ocak'ındaki harekattan sonra Pretoria'dan tayin edilmiş bir general tarafından yönetilen Namibia için Botha, son olarak altı partiden oluşan bir «geçici hükümet» önermişti. Geçici hükümetler sadece ülkenin içişleriyle ilgileniyor, dış ilişkiler ve savunma konularını ise yine Pretoria kontrol ediyor.

Güney Afrika'nın yeni geçici hükümet önerisi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 435 sayılı kararına uymama tavrını sürdüreceğini gösteriyor. BM kararı Namibia için özel olarak kurulmuş bir BM gücünün gözetimi altında ülkede se-

çimlere gidilmesini ve bir kurucu anayasa yapılmasını öngörüyor. Birleşmiş Milletler, Sam Nujoma liderliğindeki Swapo'yu Namibia halkının temsilcisi olarak tanıyor. Swapo Güney Afrika işgaline karşı uzun süredir yürüttüğü gerilla savaşıyla büyük prestije sahip ve 1.1 milyonluk ülkenin yüzde 70'ini oluşturan en büyük kabile Ovamboslar'dan güç alıyor. Güney Afrika, ABD patentli bir politika olarak, Namibia'nın bağımsızlığını Angola'da bulunan 30 000 Küba askerinin çekilmesi şartına bağlıyor ve Angola'daki Unita'yı, Luanda'daki MPLA hükümetine karşı destekliyor.

Güney Afrika 1984 Şubat'ında yapılan Lusaka anlaşmasına bağlı olarak birliklerini kademeli olarak çekerken, Swapo sızmaları karşısında tekrar müdahale etme tehdidinde bulunmuştu. Nitekim son olarak Eylül ayında Güney Afrika birlikleri aynı gerekçeyi öne sürerek Angola topraklarına girdi.

Bölgede barış, bu ülkelerin başkentlerinden çok, Moskova ve Washington'un politikalarıyla belirleniyor; bölge üstündeki büyük devlet çıkarları yoğun biçimde siyasi istikrarsızlığa yol açıyor. Ne var ki Güney Afrika sokaklarının da başkentleri dinlemeye pek niyeti yok.

ÇELİŞKİLER ÜLKESİNDE KRİZ

3 milyondan fazla siyah insanın zorla yerlerinden edilmesi ve siyahlar için ayrı «Yurtlar» yaratılması yolundaki acımasız sosyal mühendisliğin son 40 yılına eşlik eden siyah nüfus patlaması ve kentleşme zar zor ayakta duran dengeyi kökünden sarsıyor. Apartheid'ı devreye sokan aynı Ulusal Parti bugün, bundan sonra ne yapacağını pek bilmeden «ayrı gelişme» planının Afrika'da ekonomik olarak en gelişmiş ülke olan Güney Afrika'nın ihtiyaçlarını karşılayamadığını söylüyor. 1960'larda Dr. Hendrik Verwoerd tarafından çizilen apartheid planına göre 1980'lerde Güney Afrika haritası, beyaz kentler ve çiftliklerle bunlara odun ve su temin eden, vatandaşlık hakkı tanınmayan siyahların yerleştiği «Yurtlar»dan oluşacaktı. Ancak endüstrileşme ve nüfus artışı «pasaport kontrol» yasalarının baskısından çok daha güçlü olduklarını gösterdiler.

Geçiş kontrol yasalarının uygulamada olduğu 60 yıl içinde bu yasağa muhalefetten 18 milyon insanın tutuklanmış ol-

masının gülünçlüğü bir yana; milyonlarca siyah ekonomik zorunluluk ve daha iyi hayat şartları için, gerekirse yaşa dışı yollardan beyaz kentlerin kenarlarına ya da beyaz kent merkezlerine yakın siyah Yurtlar'ın sınırlarında oluşan yayılma alanlarına yerleşiyorlar. Dolayısıyla Verwoerdian planın batmış olduğu ve siyahların «beyaz» Güney Afrika'da kalıcı bir yerlerinin olduğu gerçeği ortaya çıkıyor. Zaten çoğu parlamento üyesi de siyah kentleşmeyi «kaçınılmaz, geri döndürülemez ve istenilir» bir durum olarak değerlendiriyorlar. Kentsel gelişme ağırlıklı siyah Yurtlar'da ortaya çıkıyor: 1960'larda kentler Yurtlar'daki 7 milyon nüfusun yüzde 1'ini oluştururken, 1980'de 11 milyona çıkan Yurt nüfusunun yüzde 17'sini oluşturuyor. Kentlerin bitişiğinde gelişen bu kenar mahalleler beyaz bölgelerde çalışan ve evden işe, işten eve kilometrelerce yol yürüyen siyahların yatakhanelerinden başka birşey değil. Siyah hareketleri sınırlandırmak, siyahları oldukları yerde tutmak için hükümet «çok merkezli endüstrileşme» politikası yönünde milyonlarca rand harcıyor, Güney Afrika'lı ve yabancı şirketleri bu bölgelere çekmeye çalışıyor.

Kentsel bölgelerdeki siyahlar düzen için tam bir demografik saatli bomba: Beyazların 2.08 olan doğurganlık oranına karşılık, siyahlar kentsel bölgelerde 3.4, bütün ülke için 5.2'lik bir doğurganlık oranına sahip.

Yayılma ve kentleşme yüzünden Yurtlar'ın nerede başlayıp nerede bittiği pek belirgin olmamakla birlikte, Yurtlar aynı devlet sınırı gibi sınırlara sahip, yani ancak gerekli evraklarla ve işlemlerle geçilebilir halde. Hepsi on tane olan Yurtlar'dan dördüne, Bophuthatswana, Ciskei, Transkei ve Venda'ya bağımsızlık verilmiş. Bu bağımsızlık Güney Afrika Hükümeti ile yabancı devlet ilişkileri sürdürme, ancak dışa karşı bunu temsil edememe anlamı taşıyor. Bütün Yurtlar Güney Afrika'ya ekonomik ve malî olarak tümüyle bağımlı durumda. Yurt toprakları genellikle tarım için elverişsiz bölgeler. Toprak dağılımı nüfusun yüzde 20'sini oluşturan beyaz, melez ve hintli toplam için yüzde 87 iken, siyahlar için yüzde 13.

Güney Afrika'daki ekonomik gelişme az sayıda coğrafi bölgede yoğunlaşmış durumda Gelişmenin çekirdeğini Johannesburg'u da içine alan Pretoria-Witwaterstrand-Vaal Üçgeni

oluşturuyor. Diğer gelişmiş bölgeler, bu Üçgen'le kıyı arasında geçit oluşturan Durban bölgesi ve Cape Peninsula, Port Elizabeth-Uitenhage gibi kıyı bölgeleri. Bu metropol bölgeler Güney Afrika üretiminin yüzde 75'ini ve istihdamın yine aynı oranını karşılıyor.

Hükümet tamamen siyah işgücüne dayanan bir ekonomi politikası uyguluyor, ancak aynı zamanda siyahları toplumsal ve politik olarak ayrı tutmak istiyor. Kısacası apartheid tanım gereği işgücünün serbest dolaşımına karşı olduğu için pazar ekonomisinin önünde bir engel oluşturuyor.

Benjamin Weiner, çok uluslu şirketlere politik ve ekonomik danışmanlık hizmeti veren Probe International Şirketi'nin başkanı:

• Güney Afrika'da iş çevrelerinin rolü nedir?

Ülkenin anahtar sorunu budur. Apartheid pazar yüzünden, ekonomi yüzünden çözülecek, zaten çözülüyor. Bu bir gerçek. Siyahlar sadece işgücü ve eğitilmiş işgücü kaynağı olarak değil, aynı zamanda bir pazar haline gelmiş oldukları için önemlidirler. Ve beyaz işadama bir anda farkına varmıştır: Siyahlar para kazanıyor ve harcıyorlar, bunu yakalamamız gerekli. İşte apartheid böyle yıkılacaktır.

• Uzun vadede Güney Afrika'daki gelişmeler ne olabilir?

Sanırım yüzyılın sonunda da Güney Afrika yerinde duruyor olacak, ancak siyahlar işin içine girecek. Kantonal bir yapı olabilir. Belki Yugoslavya gibi başkanlıkların bir gruptan diğerine geçmesi şeklinde olabilir, ancak bulunduğu yolda ilerleyecektir.

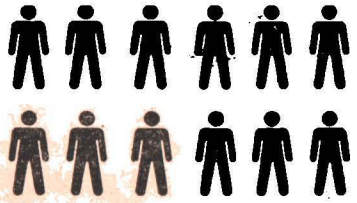
Güney Afrika ekonomisi son iki yıldır çok derin bir bunalım içinde. Ekonominin gerileyişi Güney Afrika parası randının sürekli değer kaybetmesinde kendini gösteriyor.

Ekonomiye —ve dolayısıyla randa— en büyük darbeyi altının düşük fiyatı vuruyor: 1980 Ocak'ında ons başına 850 dolar olan altının fiyatı şimdi 320 dolarda donmuş durumda. Altın üretimi de, dünya üretiminde Güney Afrika'nın payı olan 1973'teki 855 tondan, 1984'te 681 tona düşmüş bulunuyor. Yabancıların, özellikle altındaki paylarını satmaları ve sürekli paralarını dışarı çekmeleri de rand üzerinde büyük bir baskı

yapıyor. 1985 Mart'ına kadar 6 ay içinde 1.6 milyar doların dışarı çıktığı ve bunun özel sektörün borçlarıyla açıklanmayacağı belirtiliyor. Yüzde 16 enflasyon ve siyahlar arasındaki yüzde 25-30'a varan işsizlik, hükümetin harcamaları kısımasını ve ekonomiye yatırmasını gerektiriyor. Ancak hükümetin bunu yapmaya gücü yok. Güney Afrika'nın Namibia'daki askeri varlığı, bütçesinin yüzde 20'lik savunma ve silahlanma payına yılda 275 milyon dolarlık bir ek getiriyor. Pretoria son yıllarda ağır bir biçimde borçlanıyor, ülkenin toplam borcu 23 milyar dolara ulaşmış durumda.

Güney Afrika'daki yabancı yatırım miktarı 1983 rakamlarıyla 20 milyar randı (17 milyar dolar) buluyor. «Yatırımcılar» içinde İngiltere, Almanya ve ABD başı tutuyor. Güney Afrika yönetimi reform tasarılarının uygulanmasını ertelerken, Batılı ülkelerin yönetimleri Güney Afrika'yı «ekonomik yaptırım uygulayıp uygulamama» zemininde tartışıyor, kapsamlı bir yaptırımlar paketinin bundan korunabilecek durumda olan beyazlardan çok, siyahlara zarar vereceği «insancıl» kaygısını belirtiyorlar. Ancak Batılı ülkelerin Güney Afrika'daki yatırımlarının miktarı, ekonomik yaptırımlar uygulanması halinde kendileri için de hatırı sayılır «kayıplara» yol açabilecek boyutta Dolayısıyla Batılılar için tatlı «iş» olan Güney Afrika'ya karşı uygulanması sözkonusu edilen yaptırımların kendisinden çok tehdi geçerli ve bu politika daha çok Batılı demokrasilerin kendi ülkelerinin kamuoyuna yönelik bir «demokrasi» savunusu olarak görünüyor.

Güney Afrika

Beyaz

Siyah

5 milyon

Nüfus

24 milyon

70 yıl

Ortalama Yaşam Süresi

57,5 yıl

15.600

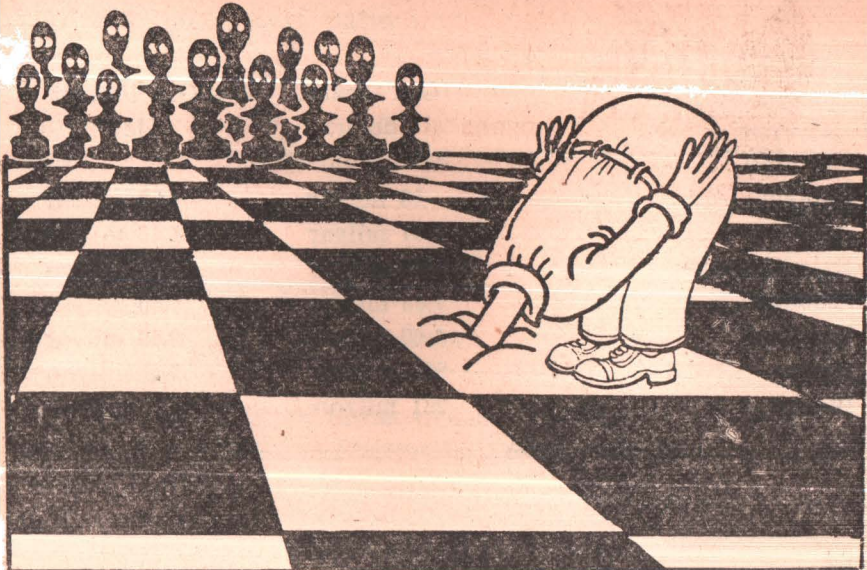
Hükümetin Kişi başına eğitim için
ödediği miktar (Rand)

2.200

165.000 —

İşçilerin Ortalama
Yıllık Geliri (Rand)

36.000 —

Apartheid'a yatırım :

Toplam doğrudan yatırım

15.6 milyar dolarla 17.1 milyar dolar arasındadır

İngiltere	8 milyar dolar (toplam 14 milyar)
ABD	2.3 milyar dolar (toplam 14 milyar)
Fransa	1.6 milyar dolar (toplam)
Batı Almanya	1.4 milyar dolar
İsviçre	1.34 milyar dolar (toplam)

	G.A ithalat (dolar)	G.A ihracat (dolar)
Toplam	13 milyar	14.3 milyar
ABD	2.37 milyar	1.45 milyar
Batı Almanya	2.07 milyar	590 milyon
Japonya	1.83 milyar	1.60 milyar
İngiltere	1.60 milyar	0.90 milyar
Fransa	574 milyon	780 milyon
İsviçre	261 milyon	97 milyon

Siyah Nüfus

Yurtlar	Kabile	Nüfus	Toplam Siyah nüfusta yüzdesi
KwaZulu	Zulu	3,778,602	16.57
Lebowa	Kuzey Sotho	1,882,514	8.17
Gazankulu	Tsonga	582,508	2.55
QwaQwa	Güney Sotho	305,000	1.34
Transkei	Xhosa	2,524,353	11.07
Ciskei	Xhosa	728,441	3.19
KwaNdebe	Güney Ndebele	225,792	0.90
Venda	Venda	376,470	1.65
KaNgwane	Swazi	183,763	0.81
Bophuthatswana	Tawana	1,433,424	6.29
Toplam yurt nüfusu		12.000.000	52.00

Yurtlar dışındaki siyah nüfus :

Eyalet	Kabile kökeni	Nüfus	Toplam Siyah nüfusta yüzdesi
Transvaal	Karışık	5,970,354	26.18
Cape	Çoğunluk Xhosa	1,693,507	7.43
Orange Free State	Karışık	1,685,427	7.39
Natal	Çoğunluk Zulu	1,453,533	6.37
Yurtlar dışındaki siyah nüfus toplamı		10,802,821	47.37

Melez ve Hint Nüfus

Eyalet	Melez Nüfus	Toplam Melez Nüfusa Yüzdesi	Hintli Nüfus	Toplam Hintli Nüfusa Yüzdesi
Cape	2,358,000	84.12	33,204	3.79
Transvaal	266,270	9.50	127,423	14.55
Natal	95,480	3.41	706,691	80.67
Orange Free State	59,630	2.12	—	—
Çeşitli Yurtlar	23,800	0.85	6,682	0.99

Beyaz Nüfus

Bugün 4.8 milyon beyaz, 26 milyon siyah ve melezli yönetiyor. Yüzyılın sonuna doğru Güney Afrika'da 5 milyon beyaz ve 40 milyon siyah olacak.

Eyalet	Nüfus karışımı	Nüfus	Toplam Beyaz Nüfusa Yüzdesi
Transvaal	Çeşitli	2,586,441	53.63
Cape	Çeşitli	1,289,080	26.73
Natal	Çoğunluk İngiliz	586,018	12.15
Orange Free State	Çoğunluk Afrikaner	334,998	6.94
Çeşitli Yurtlar	Çeşitli	26,208	0.55

İrkçılığa Karşı Mücadele:

GÜNEY AFRİKA'DA

Siyah Öfke

Siyah insanın yüzyıllardır süren acısı, 1985'de sokaklara dökülen büyük bir öfkeye dönüştü. Bugün, "Siyah İktidar" diye haykırıyor binlerce siyah; yumruklarını kaldırmış, bütün ülkeyi ateşe veriyor.

Beyaz Efendi söndüremiyor bu ateşi. Elinizdeki kitapta, köklü bir değişimin eşiginde duran Güney Afrika toplumunun, güncel yazı ve söyleşilerden derlenmiş bir portresini bulacak ve 1976 Soweto ayaklanmasını yaşayan siyah gazeteci Denis Herbert'in anılarını okuyacaksınız.

Güney Afrika yaşadığımız dünyanın siyahbeyaz bir karikatürü. Ve alt yazısını en iyi, Nobel Barış Ödülü Sahibi Piskopos Zulu dile getiriyor: "Tanrının çocuklarından bir kısmı özgür değilse, bilmelisiniz ki, Tanrının çocuklarından hiçbiri özgür olamaz"

Yaşadığımız Dünya dizisindeki diğer kitaplar:

- 1 Dayanışma Hareketinin Belgeleriyle POLONYA GÜNLÜĞÜ
- 2 Bobby Sands HÜCREMDE BİR GÜN
- 3 Batı Almanya'da ALTERNATİF HAREKET/Necmi Zekâ
- 4 SANDINO'NUN KIZLARI/Margaret Randall